

Міністерство освіти і науки України
Державний університет «Житомирська політехніка»

К.М. НАУМЧУК

АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА

Навчальний посібник

Житомир
2026

*Рекомендовано Вченою радою
Державного університету «Житомирська політехніка»
(протокол № 7 від 27 квітня 2026 року)*

Рецензенти:

Антонова Людмила Володимирівна,

доктор наук з державного управління, професор кафедри обліку і аудиту
факультету економічних наук ЧНУ імені Петра Могили

Вакун Оксана Володимирівна,

доктор наук з державного управління, доцент
заступник директора ІФННІМ

Барановська Тетяна Василівна,

доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри права та правоохоронної діяльності
Державного університету «Житомирська політехніка».

Наумчук К.М.

Н34 Антикоруptionна політика : навч. посіб. / К.М. Наумчук. – Електронні дані. –
Житомир : Державний університет «Житомирська політехніка», 2026. – 86 с.

ISBN 978-966-683-730-4

Викладено теоретичні засади антикорупційної політики та способи запобігання корупції
в публічному управлінні.

Навчальний посібник розрахований на слухачів, студентів, науковців, викладачів,
працівників органів державної влади та органів місцевого самоврядування, інших фахівців,
які виявляють інтерес до проблем антикорупційної політики та запобігання корупції в
публічному управлінні.

УДК 328.185(477)

ISBN 978-966-683-730-4

© К.М. Наумчук, 2026

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ТЕМА 1. СТАНОВЛЕННЯ СУТНОСТІ ТА ПОНЯТТЯ КОРУПЦІЇ	6
ТЕМА 2. НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	15
ТЕМА 3. МЕТА ТА ПРІОРИТЕТНІ ЗАВДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ	26
ТЕМА 4. СИСТЕМА АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ	33
ТЕМА 5. АНТИКОРУПЦІЙНА СТРАТЕГІЯ ЯК МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ	45
ТЕМА 6. ІНСТИТУЦІЙНІ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІ КОНФЛІКТИ ІНТЕРЕСІВ У СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ	52
ТЕМА 7. ЗАХОДИ, СПРЯМОВАНІ НА ЗАПОБІГАННЯ Й ПРОТИДІЮ КОРУПЦІЇ	64
ТЕМА 8. ЗАКОНОДАВЧО ВИЗНАЧЕНІ МЕТОДИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ ТА ПОВ'ЯЗАНИМ З КОРУПЦІЄЮ ПРАВОПОРУШЕННЯМ	67
ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	79

ВСТУП

Період незалежності України не тільки актуалізував складні і суперечливі проблеми державного будівництва, але й поглибив проблеми, успадковані від попереднього суспільного устрою. Однією з найбільших соціальних хвороб, що дісталася у спадок, є корупція, яка займає чільне місце за масштабами поширення та глибиною проникнення в суспільний організм.

Нинішній стан цього негативного явища в Україні такий, що корупція і організована злочинність фактично конкурують з державою за місце здійснення управління суспільством. Сучасні організаційні механізми та соціальний вплив корупції створюють серйозну загрозу забезпечення національної безпеки країни. Враховуючи те, що через низку об'єктивних причин знижується ефективність контролю на усіх рівнях державного управління, а втрата дієвості державного апарату в різних сферах, зокрема на рівні регіональних мафіозно-корумпованих кланів, становить реальну загрозу національному суверенітету і територіальній цілісності держави.

В сучасних реаліях корупція починає розглядатись як негативний соціальний фактор, який впливає на суспільне життя, стає суттєвою перепорою для створення правової держави та розвитку громадянського суспільства в Україні. Вона перешкоджає демократичним перетворенням, нівелює важливі реформи та шкодить міжнародному іміджу країни. Цей явище також має згубний вплив на виховання молодого покоління, спричиняючи знецінення суспільних ідеалів та призводячи до падіння якості освіти та науки. Таким чином протидія корупції в державній сфері є однією з найактуальніших проблем. Її вирішення потребує активної антикорупційної діяльності, ефективної законодавчої бази, рішучих дій з боку влади, державних органів та учасників освітнього процесу. Тільки завдяки проведенню ефективної роз'яснювальної роботи серед населення можна змінити громадську думку щодо корупції, зробивши цю практику непринятною. Це, у свою чергу, значно посилить антикорупційний потенціал суспільства.

Навчальний посібник “Антикорупційна політика” є одним із інструментів, які гарантують забезпечення стабільності, розвитку та добробуту суспільства. В умовах сьогодення корупція, як системне явище, завдає значної шкоди економіці, підриває довіру до державних інституцій і створює загрози для демократії та верховенства права. У сучасному світі протистояння корумпованості стає важливим завданням не лише для окремих держав, але й для міжнародної спільноти, оскільки її наслідки мають глобальний характер. Вивчення антикорупційної політики є надзвичайно актуальним, оскільки воно дозволяє зрозуміти механізми запобігання та протидії корупції, оцінити ефективність існуючих заходів і запропонувати нові стратегії. Це знання сприяє формуванню прозорої системи управління, посиленню громадського контролю та підвищенню довіри до держави. Крім того, антикорупційна політика відіграє важливу роль у забезпеченні сталого розвитку, зменшенні нерівності та зміцненні соціальної справедливості.

Збереження суверенності, демократичності та соціальності України та громадянського суспільства неможливе без впровадження ефективної системи запобігання, виявлення та протидії корупції. За останні роки наша країна вирізнялась стрімким розвитком та розбудовою антикорупційної системи, створенням нових антикорупційних органів, таких як:

- Національне агентство з питань запобігання корупції,
- Національне антикорупційне бюро України,
- Спеціалізована антикорупційна прокуратура,
- Державне бюро розслідувань,
- Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів.

За вищезазначених умов усвідомлення сутності, визначення причин наявності, особливості організації та адміністративно-правових засобів протидії корупції, є актуальним питанням розвитку сильної та незалежної України. Представлений навчальний посібник

призначений для здобувачів вищої освіти, науковців, аспірантів, магістрантів які цікавляться даною тематикою. Видання посібника спрямоване на вивчення історичних передумов становлення корупції, основ антикорупційного законодавства, аналізу шляхів реалізації антикорупційної політики в Україні з урахуванням новітніх законодавчих змін, а також на розвиток здатності кожного громадянина ефективно протидіяти виникненню корупційних проявів.

ТЕМА 1. СТАНОВЛЕННЯ СУТНОСТІ ТА ПОНЯТТЯ КОРУПЦІЇ

1.1. Поняття корупції у вузькому та широкому значенні, нормативне визначення корупції.

1.2. Історичні витoki корупції.

1.3. Види корупції за сферами соціального буття: побутова корупція, ділова корупція, політична корупція. Види корупції за статусом суб'єктів: активна та пасивна корупція.

1.4. Види корупції за способами здійснення: хабарництво, розкрадання, зловживання, шахрайство, кумівство та інші види.

Ключові терміни та поняття:

Корупція, види корупції, патримоніалізм, феодалізм, монополія, монополія влади, держава, нерівність, соціальна нерівність.

1.1. Поняття корупції у вузькому та широкому значенні, нормативне визначення корупції

Ми часто стикаємось з темою корупції – у новинах, на YouTube, на роботі, серед друзів, родичів і навіть від незнайомих людей. Можливо, ви також особисто зустрічалися з нею у своєму житті. Кожен із нас має певне уявлення про те, що таке корупція. Хтось може вважати її допустимою за певних обставин, а хтось, навпаки, рішуче засуджує корумпованих чиновників, переконуючи, що корупція – це над масштабна і потребує конкретних дій для боротьби з нею. Хоча корупція є однією з головних тем українського суспільного обговорення, все ж таки не існує єдиного розуміння її суті серед громадян. Тож давайте почнемо з простого, але водночас складного питання: що таке корупція?

Звертаючись до енциклопедій та словників бачимо, що визначення корупції подається як прямий переклад з латинської «corruption» – «гниття, роз'їдання, знищення». Розглядаючи довідковий документ ООН «про міжнародну боротьбу з корупцією» корумпованість визначається як: «неправомірне використання державної влади для отримання зиску у власних інтересах».

У юридичному розумінні корупція має інше значення. У більш широкому значенні, розглядається як: «соціально-правове явище, вона полягає у збагаченні окремих категорій осіб, в отриманні ними незаконного прибутку, інвестуванні його в об'єкти, зручні для ухилення від сплати податків, як правило, з використанням протекціоністських зв'язків. Деструктивне збагачення та протекціонізм – головні ознаки корупції» [50, с. 4].

Досліджуючи праці вчених, слід звернути увагу на те, як М.І. Мельник розглядає корупцію. Вчений визначає її як: «різновид соціальної корозії, яка роз'їдає і руйнує органи державної влади, державу та суспільство загалом. В її основі лежать такі давні традиції взаємодії у суспільстві, як «послуга за послугу», do ut des («даю, щоб ти дав»)» [41, с. 34]. Зміст корупції як соціального явища зумовлений політичними, економічними, соціальними та психологічними чинниками системи негативних поглядів, переконань, настанов і діянь окремих громадян, посадових осіб владних інституцій, державних та недержавних організацій, спрямованих на задоволення особистих корисних, групових або корпоративних інтересів шляхом підкупу, хабарництва, зловживання владою, надання пільг та переваг всупереч суспільним інтересам посібник [49, с. 8].

Корупція – не нове явище, вона має свою давню історію та культуру. Загальновідомим є факт – корупція базується на таких традиційних взаємовідносинах у суспільстві, як: «послуга за послугу», «ти мені – я тобі» тощо. Існування такого взаємозв'язку, зазвичай, не викликає скарг та обурень, оскільки усі учасники отримують взаємну вигоду, при цьому латентність – є її основною особливістю, що значно ускладнює боротьбу з цим явищем [60, с. 7]. Яскравим

історичним прикладом є те, що: «В Російській імперії основою корупції була система так званого місництва, за якої більшість державних урядовців не отримували грошових виплат, а жили за рахунок відвідувачів». Існування таких зав'язків було каталізатором поширення корупції [14, с. 8-9].

Якщо говорити про корупцію у більш вузькому розумінні – вона є криміногенним чинником правової загрози, якому притаманні всі характерні ознаки цього поняття. В Законі України «Про запобігання корупції» (далі – Закон), корупція розглядається саме у вузькому значенні та подається як огляд корупційних правопорушень, на запобігання яким спрямована дія Закону. Це стосується, насамперед: декларування недостовірної інформації (або відмова її подавати); порушення вимог сумісництва; отримання подарунків через службову діяльність; відмова від проходження спеціальних перевірок; робота в умовах конфлікту інтересів (реального або потенційного), що впливає на об'єктивність прийняття рішень; порушення правил ділової етики [60, с. 5].

Період 14 жовтня 2014р. став переломним для нашої країни, адже з метою комплексного реформування антикорупційної системи, у відповідності до міжнародних стандартів та практик зарубіжних держав, був прийнятий Закон України «Про запобігання корупції». Закон набрав чинності 26 квітня 2015 р. та замінив собою попередні два закони: «Про засади запобігання і протидії корупції», що діяв з 2011 р., та «Про правила етичної поведінки».

Відповідно до Закону України «Про запобігання корупції»: «корупція – використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей» [64].

Таким чином ми розуміємо, що корупція є соціальним явищем яке притаманне практично кожній країні світу. Вона негативно впливає на такі сфери нашого життя, як: економічна, політична, управлінська, соціальна, правова. З цього випливає той факт, що в сучасних реаліях, абсолютна більшість українців стурбовані високим рівнем корупції в нашій країні. Опитування показало, що 75,7% вважають проблему надзвичайно серйозною, ще 18,0 % – скоріше серйозною (разом 93,7%) [35].

Отже, корупція може виникати не лише в державних установах, а й у бізнесі, медіа, громадських та неурядових організаціях. Проте найчастіше її асоціюють саме з державним сектором. Це частково можна пояснити величезними ресурсами, якими керує державний апарат, а також тим, що його діяльність перебуває під пильним наглядом громадськості.

Не слід забувати, що корупція – це не проблема тільки окремих країн; вона може проявлятися в будь-якому місці. Різниця полягає в тому, що деякі країни знають, як з нею боротися та як реагувати на різні форми корупції, причому суспільство там не терпить таких практик. У інших державах, навпаки, корупція може ігноруватися або навіть підтримуватися владою, а громадяни ставляться до неї більш лояльно. Тому приклади корупції можна знайти як у демократичних, економічно розвинених країнах, так і в авторитарних, бідних державах. Втім, у першому випадку новина про корупцію сприймається як скандал, тоді як у другому це може бути розцінене як звичайне і навіть очікуване явище.

Враховуючи вищезазначене, завдання боротьби з корупцією є пріоритетним для держави. Її основним завданням є забезпечення прозорості у роботі органів державного управління та місцевого самоврядування, забезпечення належного контролю за ними з боку громадськості, прозорі та неупереджені ЗМІ [60, с. 7].

1.2. Історичні витоки корупції

Корупція як суспільне явище має давнє історичне коріння і не є здобутком сьогодення. Ставлення до корумпованих осіб, як до морально зіпсованих або таких, що шкодять суспільству, існувало від початку фіксації людських відносин. З давніх часів корупцію вважали соціальним злом, якому слід протистояти, уникати і з яким потрібно боротися. Як змінювалося розуміння цього явища з часом?

Вона зародилася разом з першими державами через особливості суспільних відносин та управління ресурсами. Упродовж століть корупція була супутником державних інституцій, пристосовуючись до різноманітних політичних систем та рівнів економічного розвитку. На сьогодні корупція є глобальною проблемою, характерною для всіх країн світу. Вона не обмежується тільки економічними збитками, а також підважує підвалини державності, несе загрозу демократичним засадам, руйнує довіру громадян до влади і негативно впливає на формування міжнародного іміджу держав. Незважаючи на те, що це явище має загальний характер, його прояви та масштаби розрізняються в залежності від особливостей кожної країни.

Історія корупції настільки давня, що її зародження можна вважати співставним із виникненням людської цивілізації. З появою перших держав та грошових відносин з'явилися й можливості для корупційних проявів. Від моменту виникнення державних інституцій влади, де були зосереджені ресурси та приймалися важливі рішення, постала і спокуса використати ці ресурси для особистої вигоди.

Першою згадкою про корупцію, з одночасним засудженням її, зустрічається у релігійних текстах, що свідчить про глибоку моральну неприязнь до цього соціального явища ще в давнину. Важливість боротьби з корупцією, її викриття та покарання закріплюються в основних релігійних канонах світових релігій, зокрема у Біблії та Корані. В Біблії можна знайти чітке засудження корупційних практик: «Я знаю, як численні ваші злочини і як тяжкі ваші гріхи: ви будете гнобити правого, берете хабарі, а жебрака, що шукає правосуддя, женить від воріт» (Ам. 5:12). Ці слова описують соціальну несправедливість, яку породжує корупція, і закликають до боротьби з хабарництвом та експлуатацією найбільш вразливих верств населення.

Вивчаючи витоки корупції, науковці найчастіше наводять приклади з часів Стародавнього Єгипту, Вавилону, Індії та Китаю. Щоб глибше розібратися в етапах зародження корупції та її еволюції, потрібно зосередити увагу на специфіці цього явища у давніх цивілізаціях, як-от Вавилон, Китай, Індія та Єгипет. В цих суспільствах корупція часто мала свої форми та методи, а боротьба з нею ґрунтувалася на конкретних соціальних, культурних та правових особливостях. Наприклад, у Вавилоні, зокрема за часів Хаммурапі, з'явилися перші письмові закони, які передбачали покарання за корупційні діяння, тоді як у Стародавньому Китаї та Індії використовувалися морально-етичні норми для боротьби з хабарництвом серед посадовців. У Єгипті також були закріплені етичні норми, що обмежували зловживання владою.

Розпочнемо з Вавилону. Вавилонська цивілізація, яка існувала в II–I тисячоліттях до н.е., вирізнялася високим рівнем державного устрою, що включало чітку систему керування, розвинену правову систему та розгалужену бюрократію. Проте, як і в інших давніх державах, корупція була невід'ємною частиною суспільного життя, що виявлялася у зловживанні службовим становищем, хабарництві та порушеннях правових норм з боку чиновників та суддів. Отже, Вавилон, як одна з найдавніших цивілізацій, першим зіштовхнувся з проблемою корупції, яка, згідно з міфологічними уявленнями того часу, була тісно пов'язана з зародженням політико-правової думки. Досліджуючи корупційні явища у державному управлінні, деякі дослідники вказували, що фундаментальні основи політико-правової свідомості формувалися у стародавньому світі на основі міфологічних уявлень (близько 2500–1700 pp. до н.е.).

Суттєвий вплив на становлення державного ладу також мала релігія, котра потім впливала на розвиток економічних та політичних інституцій. Вавилон не тільки першим зіткнувся з корупцією, але й став однією з перших держав, що намагалася з нею боротися. Одним із перших історичних джерел, що фіксує боротьбу з корупційними проявами, є закони царя Хаммурапі (XVIII ст. до н.е.). Цей кодекс містив норми, спрямовані на забезпечення справедливого правосуддя, регулювання діяльності державних службовців та запобігання зловживанням владою. Зокрема, закони передбачали суворі покарання для суддів, котрі виносили неправомірні рішення внаслідок отримання хабарів.

Прояви корупції у давній Індії були безпосередньо обумовлені її державним ладом, а саме – організацією управління та структурою влади, яка мала вплив на розвиток корупційних практик [15]. Більшість науковців схиляються до думки, що монарх в Індії був не тільки законодавцем, а й вищим суддею, і мав право призначати всіх вищих чиновників. Така кількість влади дає розуміння того, як концентрація влади в руках однієї особи могла сприяти її зловживанням. Крім того, монарх формував три дорадчі органи, кожен з яких мав своє значення у державному управлінні, що також могло створювати можливості для корупційних проявів серед тих, хто мав доступ до цих органів:

Таємна рада – складалася з особливо довірених осіб, що створювало умови для зловживань найвищих посадовців.

Паришад – дорадчий орган, до якого входили чиновники вищих рангів, що також сприяло розвитку корупції серед можновладців.

Раджасабха – рада представників провінцій, міст і сіл, що забезпечувала місцеве управління, але водночас створювала можливості для місцевих чиновників для зловживань.

Особливу роль у системі управління відігравала боротьба з чиновниками, які зловживали своїм службовим становищем. Це включало діяльність шпигунів, підпорядкованих монарху, які повинні були контролювати чиновників, але, зрештою, також ставали частиною корупційної складової.

У католицькій теології концепція корупції виникла тісно пов'язано з ідеєю первородного гріха та успадкованої гріховності людської природи. Згідно з вченням Августина та Фоми Аквінського, людську сутність розглядали як «зіпсовану» через первородний гріх, успадкований від Адама та Єви. Це гріховне спотворення вважалося першопричиною всіх інших гріхів та морального зла. За поглядами Августина, первородний гріх передавався всім нащадкам Адама, зумовлюючи внутрішню схильність до зла в кожній людині. Фома Аквінський підкреслював, що внаслідок цього спадкового гріха людська природа стала «корумпованою» – схильною до пристрастей і вчинків, що віддаляють від Бога. У контексті християнського богослов'я корупцію розглядали не тільки як моральне зло, але й як метафізичний розклад, що охоплює як фізичний, так і духовний вимір людини. Такий підхід застосовувався як до індивідуального, так і до суспільного рівня буття, адже всі прояви гріховності – від особистих пороків до соціальних зловживань-вважались наслідком цієї первісної зіпсованості [82].

У Німеччині XIII століття корупція та свавілля посадовців були поширені, хоча робилися спроби ввести певні заходи для боротьби з цим. Одним із таких механізмів було Саксонське зеркало – важливий правовий кодекс того часу, який встановлював обов'язок для кожного християнина брати участь у судових процесах, як церковних, так і світських, після досягнення повноліття. Така система мала на меті зменшити рівень корупції, адже з огляду на участь багатьох людей у судових розглядах, судді мали б менше можливостей для підкупу або зловживання своєю владою [16].

Корупція на теренах сучасної України має глибоке коріння, її перші прояви були зафіксовані вже в середньовіччі, зокрема на землях Київської Русі. В XI–XII століттях у Київській Русі корупція проявлялася через зловживання службовим становищем з боку дружинників (військових та адміністративних посадовців). Ці зловживання часто супроводжувалися хабарництвом, що ставало звичним явищем у взаєминах між посадовцями

та населенням. Система управління, на жаль, не завжди забезпечувала належну відповідальність за корупційні дії, і тільки час від часу хтось намагався зупинити цей процес. Відзначається, що навіть хан Батий під час татаро-монгольського панування міг тимчасово припинити деякі корупційні практики, але суть проблеми залишалася [42].

Отже, в українському суспільстві прояви корупції мали досить різноманітний історичний контекст, від проявів в Київській Русі до значних проявів у період польського панування, де корупція прослідковувалась частиною системи управління. Таким чином, історичні спогади свідчать, що корупція стала невід'ємною частиною еволюції держави і супроводжувало країну від стародавніх часів до сьогодення.

Україна залишається країною з високим рівнем корупції. У квітні 2014 року помічник генерального секретаря ООН з прав людини Іван Шимонович у своїй доповіді про ситуацію з правами людини підкреслив, що корупція є однією з найгостріших проблем держави. Вона негативно впливає на всі види прав людини - цивільні, політичні, економічні та соціальні, посилює нерівність, підриває довіру до державних інституцій, зокрема судової системи, сприяє безкарності й руйнує принципи верховенства права.

Керуючий партнер Pricewaterhouse Coopers, аналізуючи масштаби корупції в Україні, зазначив, що її підґрунтям є тіньова економіка. Додатковими чинниками є суперечності в законодавстві, низький рівень доходів населення та суспільна терпимість до хабарництва.

Соціологічне дослідження, проведене Київським міжнародним інститутом соціології для порталу ZN.UA, показало: 47,3% українців вважають, що рівень корупції не змінився, 31,8% переконані, що він зріс. Лише 5% відчули зниження корупційного тиску, а 15% респондентів не змогли визначитися з оцінкою ситуації.

За індексом сприйняття корупції Transparency International у 2014 році Україна посіла 142 місце зі 175, опинившись поруч із такими країнами, як Уганда, Бангладеш та Гвінея. Це найнижчий показник серед усіх європейських країн, а в межах СНД гірші результати мають лише держави Центральної Азії.

Попри зміну політичної еліти та прихід нових керівників, рівень корупції не зменшився, а подекуди навіть зріс на 5–18%. Це підтверджують результати порівняльних досліджень, проведених Transparency International, Gallup International і Центром Разумкова у 2013–2015 роках, про що повідомили в Українському інституті стратегій глобального розвитку та адаптації.

1.3. Види корупції за сферами соціального буття: побутова корупція, ділова корупція, політична корупція. Види корупції за статусом суб'єктів: активна та пасивна корупція

В сучасному суспільстві небезпека від корумпованості збільшується не лише через її антигромадську деструктивну суть, але й через різноманіття видів та форм. Оскільки це явище багатоманітне, її можемо класифікувати за різними критеріями. Найбільш поширеною є класифікація за сферами існування, де виокремлюють: побутову, ділову та політичну корупцію.

Коли мова йде про побутову корупцію – це різновид, який поступово нищить суспільство, оскільки містить тісний взаємозв'язок з повсякденним життям пересічних громадян і виникає при їхній взаємодії з посадовцями місцевої влади, які наділені повноваженнями для задоволення потреб приватного життя. Її проявом є: різноманітні подарунки від громадян та надання послуг окремим посадовцям і їхнім родинам.

Якщо говорити про ділову корупцію – це різновид корупції, який виникає при взаємодії влади та бізнесу і пов'язаний з господарською діяльністю фізичних та юридичних осіб. В такому випадку саме підприємці скаржаться, що їм доводиться стикатися з численними здирниками, які створюють всі необхідні умови аби правомірне досягнення цілей було неможливим.

Оскільки в сучасному світі влада має вагоме значення, популярності набирає така форма корупції, як політична корупція, котру здійснює правляча еліта для захоплення й утримання

влади, нейтралізації політичних опонентів. Основними формами прояву такої корупції є: активний лобізм, протекціонізм, вигідне призначення на державні посади, інвестування комерційних структур коштом держбюджету, маніпулювання державними органами, комерційними структурами через призначення в них своїх родичів, близьких, створення акціонерних компаній на базі державних підприємств, надання пільг, переваг, винятків із загальних правил для своїх.

Одним із видів класифікаційної ознаки, в залежності від характеру дій відповідних суб'єктів, корупцію класифікують на активну та пасивну.

Під активною корупцією (англ. – *activescorruption*) слід розглядати свідому дію будь-кого, хто обіцяє або надає, безпосередньо або через посередників, вигоду будь-якого типу посадовій особі, для неї або для третьої сторони, або утримання від дій відповідно до її обов'язків або за виконання її функцій у спосіб, який завдає шкоди або може завдати шкоди фінансовим інтересам Європейських Співтовариств (ст. 3 Протоколу, розробленого на основі ст. К. 3 Договору про Європейський Союз, до Конвенції про захист фінансових інтересів Європейських Співтовариств) [33].

Під пасивною корупцією (англ. – *passivescorruption*) слід розглядати свідому дію посадової особи, яка безпосередньо або через посередників, вимагає або отримує вигоду будь-якого типу, для себе або для третіх осіб або бере обіцянку такої вигоди, за дії або утримання від дій відповідно до її обов'язків або за виконання її функцій у спосіб, який завдає шкоди або може завдати шкоди фінансовим інтересам Європейських Співтовариств (ст. 2 Протоколу, розробленого на основі ст. К. 3 Договору про Європейський Союз, до Конвенції про захист фінансових інтересів Європейських Співтовариств) [33].

1.4. Види корупції за способами здійснення: хабарництво, розкрадання, зловживання, шахрайство, кумівство та інші види

Найбільш ефективно корупція класифікується за методами її здійснення, тобто з огляду на способи та засоби, які використовуються для вчинення корупційних дій. Відповідно до існуючих методів здійснення існують:

Неправомірна вигода – це будь-які вигоди матеріального або нематеріального характеру, грошові кошти чи переваги, які незаконно може отримати посадова особа в результаті здійснення своєї службової діяльності. Неправомірна вигода починає використовуватись задля прискорення чи згладжування бюрократичних процедур, або щоб уникнути «тягаря» (наприклад, сплати податків, сплати за порушення правил дорожнього руху тощо). Замість сучасного терміну «неправомірна вигода» раніше у законодавстві використовувався термін «хабар», що має вужче значення та є застарілим.

Шахрайство – протиправна поведінка, спрямована на обман або введення в оману приватної чи юридичної особи з метою отримання особистої вигоди чи вигоди третьої сторони, або проявляється як розтрата державних коштів.

Розкрадання – навмисне незаконне привласнення чужого майна на користь себе чи інших осіб якому слугує корисливий мотив.

Розтрата – незаконна, навмисна розтрата майні особою, якій воно не належить. Наприклад: процеси неправомірної приватизації, коли державна власність переходить у приватні руки за ціною, що нижча за ринкову.

Вимагання – примушування фізичної або юридичної особи передати своє майно або інші не майнові цінності в обмін на певні дії або бездіяльність.

Непотизм – система взаємовідносин, що побудовані на практиці надання переваги родичам, друзям під час обрання на важливі посади чи наданні переваг без урахування знань та здібностей.

Зловживання – зловживання владою або наданими повноваженнями, або перевищення влади чи посадових повноважень, що вчиняються для задоволення корисливих чи інших особистих інтересів в супереч інтересам установи.

Лобіювання, лобізм – будь-яка спроба особи цілеспрямовано вплинути на органи державної влади чи його рішення задля задоволення цілей особи яка здійснює лобіювання. Якщо звернутись до першоджерел - це поняття стосується обсягу зусиль впливу на процес голосування законодавців, що відображається як просування інтересів у кулуарах, поза залом для голосувань. Лише у ХІХ ст. це явище набуло політичного характеру. Лобізм у тій чи іншій формі притаманний будь-якій демократичній політичній системі, відмінність у тому, що у США та деяких країнах Європи – це легалізована і зареєстрована діяльність, а в інших країнах – прихована, яка здійснюється таємно і вважається формою корупції.

Іншим проявом є використання інформації, отриманої під час виконання посадових обов'язків, у корисливих чи інших інтересах особистого характеру, що проявляється як: необґрунтована відмова у наданні відповідної інформації, несвоєчасне її надання, надання недостовірної чи неповної службової інформації; неправомірне втручання з використанням посадового становища у діяльність інших державних органів чи посадових осіб з метою перешкоджання виконанню ними своїх повноважень чи домагання ухвалення неправомірного рішення. Корупційні дії можуть бути вчинені також в інших формах, зокрема в таких, що потребують додаткового визначення законодавством.

Контроль знань

1. Як можна визначити корупцію в контексті сучасного суспільства?
2. Які є основні визначення корупції в різних наукових і правових контекстах?
3. Якими були основні етапи розвитку поняття «корупція» в історії?
4. Як корупція проявлялася в стародавніх цивілізаціях, і чому це явище було важливим у суспільствах того часу?
5. Чому в середньовіччі корупція часто асоціювалася з духовною та політичною корумпованістю, і як це впливало на суспільство?
6. Як корупція розвивалась у період індустріалізації та глобалізації?

Інтерактивне завдання для закріплення знань

Вам необхідно віднести корупційні ситуації у відповідність до їх видів. Це можна зробити як в офлайн-форматі на дошці, використовуючи стікери чи роздруковані тексти, так і онлайн за допомогою інструментів, таких як Miro, Jam Board, Padlet тощо.

Хабар національному антикорупційному бюро та спеціальній антикорупційній прокуратурі на суму 6 млн доларів – Велика корупція.

Підробка документів та махінації на митниці, що завдали збитків державі на суму 65 млн гривень – Велика корупція.

Підкупи та фальсифікація під час виборів – Політична корупція.

Негласне використання публічних коштів на потреби правлячої партії – Політична корупція.

Відмивання грошей через бізнес за участю держави – Адміністративна корупція.

Купівля медичних довідок – Побутова корупція.

Хабарі за складання заліків та іспитів у навчальних закладах – Побутова корупція.

Тестові завдання

1. Як визначає корупцію в своєму довідковому документі ООН?

- а) Використання державної влади для особистої вигоди;
- б) Неправомірне використання державної влади для отримання зиску у власних інтересах;
- в) Збагачення посадових осіб через підкуп;

- г) Використання службових повноважень для політичних цілей;
- д) Взаємні послуги між посадовими особами на шкоду державі.

2. Яка основна проблема, пов'язана з корупцією, згідно з моніторинговим дослідженням КМІС у 2018 році?

- а) високі зарплати чиновників;
- б) висока вартість життя та низькі зарплати;
- в) низький рівень довіри до міжнародних відносин;
- г) низька ефективність боротьби з корупцією в уряді;
- д) проблеми з навчанням та освітою у державних установах.

3. Як корупція була пов'язана з періодом Стародавнього Вавилону?

- а) Вавилон був єдиною державою, де корупція була заборонена;
- б) Вавилон став першим державним устроєм, що намагався боротися з корупцією через законодавчі акти;
- в) Вавилонська корупція була спричинена високим рівнем релігійного впливу;
- г) Вавилон не мав проблем з корупцією через свою бюрократичну систему;
- д) Закони Вавилону не згадували боротьбу з корупцією.

4. Як корупція проявлялася в Київській Русі?

- а) корупція була відсутня, оскільки система управління була дуже ефективною;
- б) корупція проявлялася через зловживання службовим становищем та хабарництво серед дружинників;
- в) корупція в Київській русі була обмежена лише місцевими князями;
- г) всі корупційні дії були жорстко покарані за часів київських князів;
- д) корупція була властива лише великим землевласникам і не стосувалася службовців.

5. Згідно Закону України «Про запобігання корупції», корупція – це:

- а) використання особою, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди;
- б) діяння особи з метою привласнення чужого майна;
- в) соціально-правове явище, воно полягає у збагаченні певних категорій осіб, в отриманні ними нелегального прибутку, інвестування його в об'єкти, зручні для ухилення від сплати податків, як правило, з використанням протекціоністських зв'язків;
- г) корупція – використання особою, зазначеною законом, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у законі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.

6. За сферами соціального буття виділяють наступні види корупції:

- а) побутова, ділова, політична;
- б) корупція в широкому та корупція у вузькому значенні;
- в) пасивна та активна;
- г) хабарництво, шахрайство, розкрадання, розтрата, вимагання, лобізм, непотизм.

7. Яка з форм корупції є пов'язана з взаємодією влади та бізнесу, зокрема через здирництво з боку посадовців?

- а) побутова корупція;
- б) політична корупція;
- в) ділова корупція;
- г) судова корупція;
- д) економічна корупція.

8. Що є основною характеристикою пасивної корупції?

- а) надання вигоди посадовій особі для її дій;

б) вимагання або отримання вигоди посадовою особою для виконання або утримання від виконання її обов'язків;

в) вплив на державні органи через активний лобізм;

г) обіцянка вигоди для посадової особи безпосередньо чи через посередників;

д) отримання хабарів для забезпечення вигоди для третіх осіб.

9. Який з наведених термінів означає систематичне привласнення чужого майна посадовими особами з використанням їхнього службового становища?

а) Розкрадання;

б) Лобізм;

в) Шахрайство;

г) Вимагання;

д) Непотизм.

10. Що таке лобізм, і яке його значення у контексті корупційних дій?

а) законна діяльність, що включає спроби впливу на урядові рішення чи законодавчі ініціативи;

б) примушування фізичних чи юридичних осіб сплатити гроші за дії посадових осіб;

в) систематичне привласнення державного майна посадовими особами;

г) неправомірна вигода, що отримується через підкуп чиновників;

д) використання державної установи для забезпечення приватних бізнес-інтересів.

ТЕМА 2. НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

- 2.1. Правові засади формування нової державної антикорупційної політики.
- 2.2. Нормативно-правове забезпечення антикорупційної діяльності:
  - 2.2.1. Закону України «Про боротьбу з корупцією» 1995 року.
  - 2.2.2. Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» 2011р.
  - 2.2.3. Закону України «Про запобігання корупції» 2015 року.
- 2.3. Сучасні механізми запобігання та протидії корупції в органах місцевої влади.

Ключові терміни та поняття:

Антикорупційна політика, антикорупційні органи, законодавчі ініціативи, прозорість, законність.

2.1. Правові засади формування нової державної антикорупційної політики.

Одним з найбільш гострих питань є питання корупції в органах державної влади і управління, нею, в тій чи іншій мірі, страждає практично уся система державного управління. Незначна кількість кримінальних справ по хабарництву свідчить лише про високу міру латентності цих злочинів. Поширенню цього негативного явища, значною мірою сприяє недосконалість нашого законодавства, зокрема господарського. Величезна кількість законів, відомчих інструкцій, наказів тощо, які часто суперечать один одному, створюють чималі труднощі для самих чиновників і позбавляють всякої можливості розібратися в законодавстві населення. Багато законів у своєму тексті містять формулювання двозначного характеру, що дозволяють чиновникам тлумачити їх у своїх інтересах [5, с. 195].

Антикорупційне законодавство України формує не лише правову основу для боротьби з корупцією, а й створює фундамент для розвитку справедливих, прозорих та ефективних механізмів управління державними ресурсами. Важливим етапом у цьому процесі стало прийняття та впровадження принципів, які мають визначати не тільки суть боротьби з корупцією, але й її інституційне забезпечення. Існуюча система заходів які використовуються для запобігання і протидії корупції, передбачена Законом України та складається: з окремих суб'єктів, які беруть участь у запобіганні, виявленні, а в установлених випадках – у здійсненні заходів щодо припинення корупційних правопорушень; з відновлення порушених прав чи інтересів фізичних та юридичних осіб, інтересів держави; з інформаційного і науково-дослідного забезпечення здійснення заходів щодо запобігання і протидії корупції.

Суб'єктами, які здійснюють вказану діяльність, є [5, с.12]: уповноважені підрозділи органів державної влади; місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування; підприємства, установи, організації незалежно від підпорядкованості та форми власності, їх посадові особи, а також громадяни, об'єднання громадян за їх згодою.

1. Принцип законності. Законність є основоположним принципом антикорупційного законодавства України. Всі антикорупційні заходи повинні суворо відповідати вимогам Конституції України та інших нормативно-правових актів, включаючи міжнародні договори, ратифіковані Україною. Законодавство повинно бути таким, щоб забезпечити належну правову базу для протидії корупційним правопорушенням, а також гарантувати рівність перед законом для всіх осіб, незалежно від їх статусу або політичних уподобань.

Законність забезпечує не лише формальні механізми боротьби з корупцією, а й підкреслює важливість дотримання прав людини та основоположних свобод у процесі притягнення до відповідальності корупціонерів. Підтримка та дотримання цього принципу гарантує, що боротьба з корупцією не перетвориться на інструмент політичних переслідувань чи зловживань владою.

2. Принцип невідворотності покарання. Один із ключових принципів антикорупційного законодавства – це принцип невідворотності покарання для осіб, які вчинили корупційні правопорушення. Це означає, що кожен, хто здійснив корупційну діяльність, має бути притягнений до відповідальності відповідно до законодавства, без жодних винятків або приховування фактів. Принцип невідворотності покарання підтримує довіру громадян до антикорупційних органів і державних інститутів загалом.

Невідворотність покарання означає не тільки те, що покарання має бути обов'язковим, але й своєчасним і справедливим. Система правосуддя повинна забезпечувати швидке й ефективне розслідування корупційних злочинів, а також реальне покарання винних, включаючи конфіскацію незаконно здобутого майна, штрафи та позбавлення волі.

3. Принцип прозорості. Прозорість є невід'ємною складовою частиною механізму боротьби з корупцією. Всі кроки державних органів, які стосуються запобігання та виявленню корупційних правопорушень, повинні бути відкритими і доступними для громадськості. Це дозволяє забезпечити громадський контроль за діяльністю посадових осіб та органів влади, що важливо для викорінення корупційних практик на всіх рівнях.

Прозорість стосується не лише процесу прийняття рішень, але й фінансування державних органів, проведення тендерів та контрактів, діяльності антикорупційних органів, а також інформування громадян про боротьбу з корупцією. Для забезпечення цього принципу в Україні активно працюють електронні системи та платформи, такі як система «ProZorro», яка надає змогу громадянам стежити за процесами державних закупівель.

4. Принцип рівності та недискримінації. Цей принцип закріплює ідею, що всі громадяни, незалежно від їхнього соціального статусу, політичних уподобань або будь-яких інших характеристик, повинні мати рівні права та можливості для притягнення до відповідальності за корупційні правопорушення. Важливо, щоб не було подвійних стандартів у розслідуваннях корупції – всі повинні нести відповідальність за свої вчинки.

Принцип рівності гарантує, що будь-які спроби впливу на правоохоронні органи або судову систему з метою уникнення відповідальності не матимуть успіху. Система антикорупційної боротьби повинна працювати однаково ефективно як щодо простих громадян, так і щодо високопосадовців.

5. Принцип активної участі громадян та громадських організацій. Демократичні засади антикорупційного законодавства України передбачають активну участь громадян та громадських організацій у процесах виявлення та боротьби з корупцією. Важливою складовою цього принципу є підтримка громадських ініціатив, які сприяють розвитку прозорості та підзвітності державних органів.

Громадські організації та активісти можуть активно залучатися до моніторингу державних закупівель, реалізації програм антикорупційної освіти, а також до розслідувань корупційних діянь через активне використання медіа простору, соціальних мереж та інших інструментів громадського контролю.

6. Принцип недопустимості корупційних дій в усіх сферах діяльності. Цей принцип підкреслює, що корупція є неприпустимою в будь-якій формі та в будь-якій сфері діяльності, від бізнесу до державного управління, від надання медичних послуг до освітніх установ. Всі сфери життя повинні бути захищені від корупційних впливів, адже корупція не лише шкодить економіці, а й руйнує моральні основи суспільства.

Таким чином, антикорупційне законодавство України базується на цих принципах, які сприяють створенню справедливої, прозорої та ефективної системи управління країною. Вони є основою для розвитку інституцій, які борються з корупцією на всіх рівнях, і важливим інструментом у процесі побудови довіри між громадянами та владою.

2.2. Нормативно-правове забезпечення антикорупційної діяльності

Нормативно-правове забезпечення є основою реалізації антикорупційної діяльності. Його зміст містить сукупність законодавчих та нормативних актів, а також механізмів щодо їх застосування в боротьбі з корупцією. Основним елементом правового регулювання антикорупційної діяльності є сукупність засобів права які і є механізмом правового регулювання. Що ж таке правове регулювання – це сукупність суспільних відносин певної сфери діяльності що використовуються з метою визначення загально обов'язкових правил поведінки осіб, які є учасниками цих відносин. Такий підхід є головним інструментом завдяки якому реалізується право на рівність людей між собою при однакових умовах.

Саме тому, до антикорупційного законодавства можемо включити:

1. Діяльність, що становить обмеження, знешкодження або усунення корупційних факторів, запобігання конфлікту інтересів (службового та особистого наміру), нормативному визначенні формату поведінки етичного та правового характеру суб'єктів відповідальності за корупційні діяння, що робить корупційні правопорушення невідповідними та ризикованими, сприяє досягненню того, щоб посадовою особою сумлінно та чесно виконувалися її службові обов'язки;

2. Чітке визначення характеристик корупційних правопорушень та злочинів, передбачених реальних заходів відповідальності за їх вчинення, відповідне врегулювання діяльності органів державної влади та їх структурних підрозділів, які безпосередньо виконують заходи боротьби з корупцією.

Існує два типи нормативно-правових актів, які регулюють боротьбу з корупцією. Перша категорія – це нормативні документи, що видаються органами державної влади, основним змістом яких є загальні нормативні акти. До таких документів належать: міжнародні документи, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, Конституція України, закони, укази та розпорядження Президента України, постанови Верховної Ради України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України. До другої категорії нормативно-правових актів належать відомчі акти та акти органів місцевого самоврядування, які більш конкретно регулюють діяльність різних державних органів у боротьбі з корупцією. Насамперед – замовлення міністерств. До міжнародного законодавства належать відповідні міжнародні договори, а саме: Конвенція ООН проти корупції (ратифікована Законом України від 18.10.2006 р. № 251-V), Цивільна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією (ратифікована Законом України від 16.03.2005 р. № 2476-IV), Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ратифікована Законом України від 16.03.2005 р. № 2476-IV). 18 жовтня 2006 р.) [38]. 19 Конституція України містить багато положень, які можна віднести до категорії антикорупційних.

Найважливішим з них є положення статті 14. Стаття 19 Конституції говорить: «Державні органи влади і місцевого самоврядування, їх посадові особи можуть діяти лише на підставі, в межах своїх повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України» [34]. Ця стаття встановлює основи правової поведінки посадових осіб державних органів та органів місцевого самоврядування. Крім того, план визначає кілька важливих моментів антикорупційного плану:

- конкретні особи зобов'язані діяти лише у встановленому для них порядку;
- підстави, порядок і повноваження їх дій визначені законом, а не іншим нормативно-правовим актом.

Статтю 19 Конституції України по суті можна визначити як основоположну правову норму боротьби держави з корупцією, оскільки вона не допускає відступу в діяльності посадових осіб уповноважених органів від поведінки, передбаченої законом [34]. Законодавча база у сфері протидії корупції включає такі основні закони України: «Про запобігання корупції» [64], «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» [72], «Про Національне антикорупційне бюро України» [73], «Про прокуратуру» [76].

Базовим законом сучасного антикорупційного законодавства є Закон України «Про запобігання корупції», який визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, правила ліквідації наслідків корупційних злочинів, зміст і порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів [64].

2.2.1. Закон України «Про боротьбу з корупцією» 1995 року.

Закон України «Про боротьбу з корупцією» був прийнятий 5 квітня 1995 року і став першим нормативно-правовим актом в Україні, що започаткував правову базу для боротьби з корупцією на державному рівні. Хоча цей закон мав значення для початку формування антикорупційної політики країни, він не охоплював всі аспекти сучасної боротьби з корупцією і згодом був замінений більш детальними законодавчими актами.

Закон мав на меті регулювання питань протидії корупції та визначення механізмів опору корупційним правопорушенням серед державних службовців і посадових осіб. Головною метою було забезпечення належного рівня законності, чесності в діяльності державних органів, а також попередження негативних наслідків корупційних дій для суспільства та економіки країни.

Він надавав перше офіційне визначення корупції в Україні. Корупція розглядалася як зловживання службовим становищем для отримання неправомірної вигоди, яка завдає шкоди інтересам держави та суспільства. Це визначення стало основою для подальших антикорупційних ініціатив.

Він чітко визначав, що корупція є злочином, і встановлював заборону на практику отримання або надання хабарів, а також інших форм корупційних дій у державному управлінні.

Одним із перших кроків цього закону було введення механізмів, спрямованих на боротьбу з конфліктами інтересів. Це дозволяло визначати, коли особисті інтереси посадових осіб могли впливати на їхнє службове становище і призводити до корупційних дій. Передбачав обов'язкове декларування посадовими особами своїх доходів і майна. Це стало важливим інструментом для забезпечення прозорості та контролю за фінансовими операціями чиновників. Закон визначав повноваження органів, відповідальних за боротьбу з корупцією, зокрема правоохоронних органів. Однак конкретні інструменти для боротьби з корупцією, такі як створення спеціалізованих антикорупційних органів, ще не були розвинені, що обмежувало ефективність закону.

Закон встановлював кримінальну та адміністративну відповідальність за корупційні правопорушення, проте не визначав конкретні санкції та не мав належного механізму для притягнення до відповідальності високопосадовців.

Він не мав ефективних механізмів для запобігання корупції та її виявлення на практиці. Багато положень закону залишалися загальними і не мали достатньо чітких інструментів для реалізації. Закон не передбачав створення спеціалізованих органів для боротьби з корупцією, таких як антикорупційні агентства чи відділи, що обмежувало його практичне застосування. Оскільки прийняття закону відбулося в 1995 році, багато його положень не відповідали новим реаліям суспільства та державної політики, а також міжнародним стандартам боротьби з корупцією.

Закон України «Про боротьбу з корупцією» 1995 року став першим важливим кроком у боротьбі з корупцією в Україні, проте його ефективність була обмежена через загальність формулювань та відсутність механізмів для реального виконання. У подальшому цей закон був доповнений і змінений іншими нормативно-правовими актами, що надавали більш детальні інструкції та розширювали повноваження антикорупційних органів. Сучасне антикорупційне законодавство вже включає більш розвинену та детальну правову базу для боротьби з корупцією, зокрема через створення спеціалізованих органів, таких як Національне антикорупційне бюро України (НАБУ).

2.2.2. Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» 2011р.

Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» був прийнятий Верховною Радою України 14 жовтня 2011 року і став важливим кроком у системному підході до боротьби з корупцією в країні. Цей закон значно вдосконалив нормативно-правову базу України в сфері боротьби з корупцією, розробивши стратегію запобігання та протидії корупційним правопорушенням на всіх рівнях державної влади.

Метою закону було створення правових і організаційних основ для запобігання та протидії корупції. Закон визначав ключові принципи антикорупційної політики держави та передбачав механізми боротьби з корупційними проявами на всіх рівнях: від центральної влади до місцевих органів. Закон заклав основи для створення єдиної державної антикорупційної політики, яка базувалась на таких принципах, як:

- Прозорість і відкритість у діяльності органів державної влади.
- Недопущення конфлікту інтересів серед державних службовців.
- Відповідальність за корупційні дії, незалежно від посадового рівня.
- Створення ефективних механізмів контролю та моніторингу.

У законі було чітко визначено поняття корупції як зловживання службовим становищем для отримання неправомірної вигоди, що шкодить інтересам суспільства і держави. Це включало хабарництво, розтрату, шахрайство та інші форми порушень.

Закон встановлював систему заходів для запобігання корупційним проявам, серед яких: Проведення антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів.

Проведення перевірок на наявність корупційних ризиків в діяльності органів державної влади.

Встановлення обов'язку декларування доходів та майна державними службовцями.

Регулювання конфлікту інтересів та встановлення правил для врегулювання ситуацій, коли інтереси службовця або його близьких осіб можуть зашкодити інтересам держави.

Закон запроваджував низку організаційних змін, зокрема передбачалося створення спеціалізованих антикорупційних структур. Серед них особливу роль відіграла постанова про створення Національної комісії з питань запобігання та протидії корупції, яка мала здійснювати загальний нагляд за виконанням антикорупційної політики та здійснювати контроль над діяльністю державних органів.

Закон встановлював обов'язок для державних службовців та інших посадових осіб декларувати свої доходи, майно та зобов'язання, що дозволяло здійснювати контроль над рівнем їхніх активів і виявляти можливі випадки незаконного збагачення.

Закон передбачав конкретні механізми відповідальності за порушення антикорупційних вимог, включаючи кримінальну та адміністративну відповідальність для осіб, що скоїли корупційні правопорушення. Також закон надавав можливість притягнення до відповідальності за порушення антикорупційних норм органами, уповноваженими на боротьбу з корупцією.

Закон передбачав важливі положення щодо міжнародної співпраці у боротьбі з корупцією. Україна зобов'язувалася співпрацювати з міжнародними організаціями та іншими державами для ефективної боротьби з корупційними проявами через обмін інформацією, спільні операції та стандарти.

Закон був більш системним і розробленим у порівнянні з попередніми нормативними актами. Він передбачав не лише покарання, а й механізми профілактики та запобігання корупційним діям. Закон акцентував на забезпеченні прозорості в роботі органів влади, передбачаючи механізми доступу громадян до публічної інформації про діяльність посадовців. Закон посилив відповідальність за порушення антикорупційних норм, що дозволило ефективніше притягувати до відповідальності корупціонерів. Хоча закон створював основи для боротьби з корупцією, на практиці необхідно було удосконалювати роботу антикорупційних органів, що інколи призводило до слабкої реалізації норм закону. Важливим

питанням залишалась ефективність моніторингу за виконанням закону на всіх рівнях, оскільки існувала проблема з виконанням зобов'язань, особливо серед низового рівня чиновників.

2.2.3. Закон України «Про запобігання корупції» 2015 року

Закон України «Про запобігання корупції» 2015 року був прийнятий 14 жовтня 2014 року, але набрав чинності з 1 січня 2015 року. Цей закон став важливим етапом у боротьбі з корупцією в Україні і впровадив ряд нових механізмів, які мали на меті не лише покарання корупціонерів, а й запобігання корупційним правопорушенням на різних рівнях влади. Закон спрямований на запобігання корупції шляхом вдосконалення антикорупційної політики, створення ефективних механізмів контролю, прозорості в діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, а також через визначення чітких процедур щодо запобігання конфлікту інтересів і забезпечення правового поля для боротьби з корупцією.

Він надає розширене визначення корупції, включаючи всі форми зловживання службовим становищем, хабарництво, неправомірне збагачення, а також інші способи отримання вигоди через порушення обов'язків службової особи.

Запровадження механізмів запобігання корупції:

- державні службовці зобов'язані подавати електронні декларації про свої доходи, майно, зобов'язання фінансового характеру, що дає змогу контролювати рівень їхніх статків та виявляти можливі факти незаконного збагачення;

- законом встановлюються чіткі правила для державних службовців щодо виявлення, запобігання і врегулювання конфлікту інтересів, коли особисті інтереси службовців можуть суперечити їхнім професійним обов'язкам;

- встановлення вимоги для органів влади на всіх рівнях розробляти та впроваджувати антикорупційні програми, які мають забезпечити систематичний підхід до боротьби з корупцією в конкретних органах чи установах.

Створення нових антикорупційних органів:

- **Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК).** Відповідно до закону було створено орган, як центральний орган виконавчої влади, що відповідає за реалізацію антикорупційної політики, зокрема за перевірку електронних декларацій посадовців, розслідування випадків конфлікту інтересів, здійснення моніторингу за дотриманням антикорупційних вимог.

- **Національне антикорупційне бюро України (НАБУ).** Створення НАБУ передбачалося як важливий крок для боротьби з корупцією вищого рівня, зокрема для розслідування великих корупційних злочинів серед високопосадовців.

- **Прозорість діяльності органів влади.** Закон акцентує увагу на важливості відкритості та прозорості в діяльності органів державної влади. Запроваджуються механізми доступу громадян до публічної інформації, що має на меті зменшити можливості для корупційних правопорушень.

- **Відповідальність за порушення антикорупційних норм.** Закон передбачає конкретні види відповідальності за порушення антикорупційних норм, включаючи адміністративну та кримінальну відповідальність. За порушення вимог щодо декларування, неналежного врегулювання конфлікту інтересів, зловживання службовим становищем передбачена відповідальність як для посадовців, так і для фізичних осіб.

- **Роль громадськості та ЗМІ.** Закон також зазначає важливість участі громадських організацій та засобів масової інформації в боротьбі з корупцією. Передбачено, що громадські організації мають право здійснювати моніторинг виконання антикорупційних заходів та брати участь у формуванні антикорупційної політики.

- **Міжнародна співпраця.** Закон сприяє розвитку міжнародної співпраці в боротьбі з корупцією, що є важливим для інтеграції України в європейські та міжнародні структури, а

також для взаємодії з іншими країнами у боротьбі з транснаціональними корупційними схемами.

Закон системно підходить до боротьби з корупцією, охоплюючи всі основні напрямки, включаючи профілактику, виявлення і покарання. Введення обов'язкового електронного декларування для посадовців стало важливим кроком до прозорості в Україні та можливості для громадян і журналістів моніторити статки високопосадовців. Закон створює основи для ефективної роботи нових органів, таких як НАПК та НАБУ, що покликані забезпечити незалежне і кваліфіковане розслідування корупційних злочинів.

Попри прийняття закону, однією з проблем залишається слабка реалізація норм на місцях. Інституційна незалежність антикорупційних органів і реальна здатність НАБУ та НАПК до боротьби з корупцією на вищих рівнях влади залишались під питанням.

Електронне декларування, хоч і є важливим інструментом, вимагало ретельної перевірки на відповідність задекларованих доходів реальному майну і доходам осіб, що викликало певні труднощі в реалізації.

2.3. Сучасні механізми запобігання та протидії корупції в органах місцевої влади

Посадовці органів державної влади та місцевого самоврядування постійно взаємодіють із громадянами та забезпечують реалізацію завдань і рішень публічної влади. Досвід демократичних країн показує, що успішні реформи потрібно починати з оновлення державного апарату та підвищення професійності й відповідальності працівників влади.

У цьому контексті маються на увазі не лише державні службовці, а й працівники органів місцевого самоврядування, передусім посадові особи, які виконують організаційні й розпорядчі функції в цих органах.

Сьогодні питання боротьби з корупцією серед працівників публічної служби набуло надзвичайної актуальності. Сектор публічної служби має важливе значення для будь-якої держави. Якщо відсутня чітка кадрова політика та ефективні механізми протидії корупції, це неминуче веде до кризи державного управління та втрати довіри громадян до влади. Корупційні дії серед посадовців підривають демократичні засади, руйнують принцип верховенства права і негативно впливають на економічний розвиток країни.

Механізм запобігання корупції – це сукупність заходів, спрямованих на недопущення та виявлення корупційних правопорушень, а також на усунення їхніх негативних наслідків та притягнення винних осіб до відповідальності. Існуючий механізм ґрунтується на застосуванні міжнародних антикорупційних стандартів у діючу правову систему України. Практична реалізація державної антикорупційної політики передбачає втілення антикорупційних ініціатив, міжнародну співпрацю в діяльність громадських об'єднань у сфері запобігання та протидії корупції з метою захисту особи, суспільства, держави і бізнесу від корупційних посягань. Зазначений механізм включає приведення у відповідність до міжнародних антикорупційних стандартів, національного законодавства, а також застосування уповноваженими суб'єктами положень антикорупційного законодавства України з виконанням антикорупційних програм у сфері боротьби з корупцією. Загалом, механізм запобігання корупції являє собою методи досягнення мети, забезпечення конкретного результату у сфері протидії корупції.

Вищезазначений механізм складається з таких елементів:

- цілі і завдання запобігання корупції;
- основні об'єкти запобігання корупції;
- основні суб'єкти запобігання корупції;
- методи запобігання корупції.

Загальними цілями запобігання та протидії корупції є захист інтересів особи, суспільства, держави і бізнесу від корупційних правопорушень, забезпечення прозорого та

ефективного державного управління і ведення бізнесу, зниження рівня корупції до соціально допустимої межі. Зазначені цілі визначені Антикорупційною стратегією та спрямовуються на вирішення конкретних проблем в різних сферах суспільного життя. Завдання запобігання корупції конкретизуються шляхами і засобами досягнення цілей. Перелік завдань запобігання корупції наведено також в Антикорупційній стратегії.

До основних об'єктів запобігання корупції належать:

- корупціогенні фактори;
- корупційні ризики в діяльності органів влади, місцевого самоврядування, юридичних осіб публічного і приватного права та їх посадових осіб;
- неправомірна поведінка службових і посадових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування.

Корупціогенні фактори – це системні проблеми, що призводять до корупції та сприяють її поширенню. Більшість цих проблем носять інституційний, нормативно-правовий та морально-психологічний характер. Інституційні корупціогенні фактори зумовлені протиріччями між призначенням державних органів, їх основними завданнями та фактичною спрямованістю їхньої діяльності. Сюди відносять також недоліки правового регулювання і державного управління. Так, наприклад, призначенням органів доходів і зборів є створення сприятливих умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності, забезпечення безпеки суспільства, захист митних інтересів України. Насправді ж, діяльність органів доходів і зборів, підпорядкована фіскальній функції, першочергово спрямовується на безумовне виконання планових показників надходжень податків, зборів і митних платежів до бюджетів різних рівнів.

Корупціогенні фактори правового регулювання включають окреме положення нормативно-правового акта або сукупність норм законодавства, що можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією. Зазначені фактори містяться в нормативно-правових актах та проектах нормативно-правових актів, зокрема в законах України, актах Президента України, Кабінету Міністрів України та центральних органів виконавчої влади. Вони виявляються шляхом проведення антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та їх проектів.

Корупціогенні фактори правового регулювання можуть полягати у неврегульованості чи недостатній урегульованості суспільних відносин в окремих сферах; прогалинах в законодавстві, юридичних колізіях у нормативно-правових актах, а також нечіткому визначенні функцій, прав, обов'язків і відповідальності органів державної влади та місцевого самоврядування та осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Суб'єктів запобігання корупції можна поділити на чотири категорії:

- а) суб'єкти із загальними повноваженнями у сфері протидії корупції;
- б) суб'єкти із спеціальними повноваженнями у сфері протидії корупції;
- в) суб'єкти, що протидіють корупції в межах основних функцій;
- г) суб'єкти, що беруть участь у здійсненні заходів запобігання і протидії корупції.

До першої категорії належать Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України. Верховна Рада України визначає засади антикорупційної політики (Антикорупційну стратегію), встановлює відповідальність за вчинення корупційних правопорушень і правопорушень, пов'язаних з корупцією, здійснює правове регулювання діяльності спеціально уповноважених суб'єктів запобігання корупції і спеціалізованих антикорупційних органів, щороку проводить парламентські слухання щодо рівня корупції, затверджує та оприлюднює щорічну національну доповідь про реалізацію засад антикорупційної політики.

Крім того, Комітет Верховної Ради України з питань запобігання і протидії корупції створює тимчасові слідчі комісії, проводить антикорупційну експертизу законопроектів, поданих суб'єктами права законодавчої ініціативи, здійснює фінансовий контроль стосовно осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та ін. Президент України утворює Національне антикорупційне бюро України, призначає на посади

Генерального прокурора України, голову Служби безпеки України, виступає із законодавчими ініціативами у сфері протидії корупції.

При Президентові України діє Національна рада з питань антикорупційної політики (консультативно-дорадчий орган), основними завданнями якої є підготовка та подання Президентові України пропозицій щодо вдосконалення Антикорупційної стратегії, пропозицій щодо поліпшення координації та взаємодії між суб'єктами, які здійснюють заходи у сфері запобігання і протидії корупції; оцінка стану сприяння реалізації рекомендацій Групи держав проти корупції (GRECO), Організації економічної співпраці і розвитку (ОЕСР), інших провідних міжнародних організацій, підвищення ефективності міжнародного співробітництва України у цій сфері.

Кабінет Міністрів України утворює Національне агентство з питань запобігання корупції, реалізує Антикорупційну стратегію шляхом виконання Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні, складає план заходів на календарний рік до цієї програми, а також затверджує порядок проведення спеціальної перевірки та типові положення про уповноважений підрозділ (особу) з питань запобігання та виявлення корупції.

Крім того, через Уповноважену посадову особу Секретаріату Кабінету Міністрів України здійснюється погодження призначення на посаду та звільнення з посади керівників уповноважених підрозділів (осіб) з питань запобігання та виявлення корупції органів виконавчої влади, а також координація їхньої діяльності, затвердження планів роботи та здійснення методичного забезпечення діяльності таких підрозділів. Другу категорію становлять антикорупційні органи, а також уповноважені підрозділи (особи) з питань запобігання та виявлення корупції. До антикорупційних органів належить Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) і Спеціалізована антикорупційна прокуратура Генеральної прокуратури України. До уповноважених підрозділів з питань запобігання та виявлення корупції належать вказані підрозділи міністерств, центральних органів виконавчої влади, державних адміністрацій. У складі апарату міських рад та обласних рад діють структурні підрозділи або уповноважені особи з питань запобігання та виявлення корупції. Більшість таких підрозділів не мають самостійного статусу, а входять до складу виконавчого апарату рад, департаментів, секторів та управлінь.

Контроль знань

1. Які основні принципи лежать в основі антикорупційного законодавства України?
2. Чи є чинне антикорупційне законодавство України ефективним у боротьбі з корупцією?
3. Які існують прогалини в нормативно-правовій базі, що перешкоджають ефективній боротьбі з корупцією?
4. Як система електронного декларування сприяє запобіганню корупції в Україні?
5. Які зміни в законодавстві України найбільш необхідні для ефективної боротьби з корупцією?
6. Як покращення законодавства може допомогти в боротьбі з корупцією на місцевому рівні?

Інтерактивне завдання для закріплення знань

Відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» державні службовці зобов'язані щорічно подавати декларацію. Які наслідки для подолання корупції, як позитивні, так і негативні, на Вашу думку, тягне за собою притягнення до відповідальності? Наскільки, на Вашу думку, вимога декларування є ефективним інструментом протидії корупції? Запропонуйте способи сприяння зниженню рівня корупції на державній службі?

Тестові завдання

1. Яка головна причина високої латентності корупційних злочинів, за даними тексту?

- а) надмірна відкритість системи;
- б) ефективна діяльність антикорупційних органів;
- в) недосконалість законодавства і суперечливість нормативних актів;
- г) активна участь громадськості;
- д) жорстка судова практика.

2. Який принцип антикорупційного законодавства гарантує, що всі дії відповідають Конституції України?

- а) принцип підзвітності;
- б) принцип законності;
- в) принцип прозорості;
- г) принцип відповідальності;
- д) принцип ефективності

3. Який із нижченаведених принципів підкреслює однакове ставлення до всіх порушників, незалежно від статусу?

- а) принцип гласності;
- б) принцип справедливості;
- в) принцип рівності та недискримінації;
- г) принцип інформованості;
- д) принцип неупередженості

4. Який орган був створений відповідно до закону 2015 року для перевірки декларацій та контролю за конфліктом інтересів?

- а) верховна рада України;
- б) комітет з питань боротьби з корупцією;
- в) національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК);
- г) служба безпеки України;
- д) міністерство юстиції.

5. Який закон вперше надав офіційне визначення поняття «корупція» в Україні?

- а) Закон «Про запобігання корупції» (2015);
- б) Конституція України;
- в) Закон «Про боротьбу з корупцією» (1995);
- г) Закон «Про засади запобігання і протидії корупції» (2011);
- д) Кримінальний кодекс України.

6. Який з нижченаведених принципів передбачає обов'язкову участь громадськості у боротьбі з корупцією?

- а) принцип законності;
- б) принцип невідворотності покарання;
- в) принцип прозорості;
- г) принцип активної участі громадян та громадських організацій;
- д) принцип рівності.

7. Що таке «корупціогенні фактори», згідно з текстом?

- а) дії посадових осіб, що є корупційними;
- б) будь-яка форма конфлікту інтересів;
- в) офіційні звіти НАБУ;
- г) системні проблеми, що сприяють поширенню корупції;
- д) стандарти етичної поведінки.

8. Що передбачає принцип невідворотності покарання у боротьбі з корупцією?

- а) винні можуть уникати відповідальності за згодою суду;
- б) покарання повинне бути суворим незалежно від тяжкості злочину;
- в) кожен порушник має бути притягнутий до відповідальності без винятків;

- г) тільки високопосадовці підлягають покаранню;
- д) покарання обов'язково має супроводжуватися громадськими роботами.

9. Який з нижченаведених законів запровадив обов'язкове електронне декларування доходів посадовців?

- а) Закон «Про боротьбу з корупцією» (1995);
- б) Кримінальний кодекс України;
- в) Закон «Про державну службу»;
- г) Закон «Про запобігання корупції» (2015);
- д) Закон «Про засади державної служби».

10. Який державний орган має повноваження створювати тимчасові слідчі комісії у сфері антикорупційної діяльності?

- а) Президент України;
- б) НАБУ;
- в) НАЗК;
- г) Комітет Верховної Ради з питань запобігання і протидії корупції;
- д) Міністерство внутрішніх справ України.

ТЕМА 3. МЕТА ТА ПРІОРИТЕТНІ ЗАВДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

3.1. Стратегічна мета антикорупційної політики.

3.2. Наявність довгострокової стратегії як основа антикорупційної політики в публічному управлінні.

3.3. Протидія корупції на всіх рівнях шляхом підвищення прозорості діяльності державних органів, додержання прав і свобод людини і громадянина, створення умов для розвитку економіки, забезпечення європейських соціальних стандартів і добробуту населення, зниження рівня корупції в Україні.

Ключові терміни та поняття:

Мета антикорупційної політики, стратегічна антикорупційної політики, довгострокова стратегія.

3.1. Стратегічна мета антикорупційної політики

Система належного державного управління неможлива без надійного й дієвого механізму запобігання корупції. У цьому контексті стратегічна мета антикорупційної політики полягає у створенні прозорого, підзвітного й відповідального публічного сектору, де діяльність органів влади та місцевого самоврядування відповідає принципам законності, справедливості та доброчесності. Це дозволяє не лише знизити рівень корупційних ризиків, а й відновити довіру громадян до держави, гарантувати захист прав і свобод, а також сприяти сталому економічному й соціальному розвитку країни. Реалізація такої мети потребує системних змін – чіткої кадрової політики, належного правового регулювання, прозорих процедур, ефективного контролю та відповідальності.

На сучасному етапі розвитку нашої держави пріоритетним напрямом національної політики є запобігання корупції, яка призводить до обмеження прав громадян, завдає величезної шкоди економіці, деструктивно впливає на суспільство та країну, створює негативний імідж. Україна підриває довіру громадян до системи на міжнародній арені правоохоронні та державні установи, що дозволяє злочинцям уникнути відповідальності. Поза сумнівом, запобігання корупції є стратегічним напрямком Антикорупційна політика є політикою будь-якої країни та невід'ємною частиною процесу протидії злочинності.

Аналіз концепції національної політики в загальному розумінні є цінним. Слід зазначити, що це соціальний механізм, що складається з визначення загальних соціальних цілей, які приймають державні адміністративні рішення та мобілізують необхідні ресурси для досягнення визначених цілей та для досягнення інституційних аспектів, включаючи положення, що регулюють адміністративні установи, органи влади, влади, положення та політичні дії. Згідно з чинними законами в Україні з 14 жовтня 2014 року по сьогоднішній день № 1700-VII «про антикорупцію» корупція заявляється, що є використанням однієї людини у статті 3 цього Закону, який він може використовувати. Офіційний орган або пов'язані з ними навички отримати невідповідну перевагу, прийняти цю послугу, прийняти обіцянки або прийняти Пропозиції таких переваг для себе чи інших, або відповідно/обіцянка/ Запропонований або надмірний інтерес у відповіді на особу, згадану в частині статті 3 цього Закону чи інших фізичних чи юридичних вимог Люди, які переконують цю людину незаконно користуватися Офіційна сила або пов'язані з ними навички.

Що стосується корупції в діяльності державного бізнесу, заснованого на дослідженнях науковців, корупція може бути сформульована як форма. Незаконна поведінка працівників державного обладнання. Це не просто конкретно Не тільки вимірювання, але системи негативних поглядів, переконань, ставлення та мислення також визначають, як живе поза юридичною сферою

антикорупції. Мета антикорупційної політики-знизити рівень корупції та забезпечити її. Захист своїх негативних громадян та соціальних прав та законних інтересів результат. Український закон № 1699-VII з 14 жовтня 2014 року «Щодо принципів Державної антикорупційної Директиви (антикорупційна стратегія) з 2014 по 2017 рік Визначений вектор для розробки антикорупційної політики держави проти середньострокової держави. Дозволені антикорупційні стратегії Вживайте надзвичайних заходів для впровадження антикорупційних реформ: - це забезпечити формування та реалізацію антикорупційних рекомендацій на основі результатів надійного аналізу даних про корупцію та факторів, які ви визначаєте.

Ефективний моніторинг та координація впровадження антикорупційної політики незалежними спеціальними органами, включаючи представників громадянського суспільства.

Зменшення наслідків корумпованого ризику для діяльності законодавчих органів для посилення національного контролю над їх діяльністю.

Ефективні механізми запобігання корупції, конфлікту інтересів, порушення етичних стандартів поведінки та контролю за дотриманням чесних правил тим, хто забезпечує виконання функцій національних чи місцевих автономних урядів, та інші проти формування національних органів влади для запобігання корупції для цієї мети.

3.2. Наявність довгострокової стратегії як основа антикорупційної політики в публічному управлінні

Щоб проілюструвати сприйняття корупції в українському суспільстві, наводимо інформацію українського відділення неурядової організації Transparency International. Так, за їх інформацією, Якщо дані Глобального барометру корупції за 2013 рік, оприлюдненого напередодні Революції Гідності, показали, що третина українців готова вийти на шлях протесту заради боротьби з корупцією, то У 2016 році результати опитування показали, що українці більш ініціативні щодо змін: 29% українців готові Відмовляються від хабара, 9% готові повідомити про корупцію, а 6% проголосують за чесну людину Під час опитування щодо кандидатів і політичних партій 7% були готові говорити про корупцію, 2% були готові приєднатися до антикорупційної групи і 1% були готові бойкотувати нечесний бізнес. Опитування показує, що корупція залишається проблемою входить до трійки найбільш актуальних для нашої країни питань – це підтвердили 56% респондентів. Щодо того, чи За останні чотири роки рівень корупції знизився, 72% українців відповіли негативно.

Влада намагається змінитися Негативно оцінили ситуацію 86% респондентів. Водночас 49% українців вважають, що заможні люди впливають на владу заради власної вигоди, і пропонують жорсткіші правила, щоб цьому запобігти. 67% переконані, що необхідно заборонити компаніям фінансувати політичні партії та кандидатів. Найбільш корумпованими секторами українці вважають: держслужбовців (65%), парламент (64%), податківців (62%), судді (61%), Президент і Прем'єр-міністр (60%), представники місцевої влади (55%), Офіцери поліції (54%), лідери бізнесу (46%) та релігійні лідери (32%) [7]. Ставлення суспільства до корупції відображає тенденцію розвитку суспільства та країни, а також відображає зусилля суспільства та країни щодо покращення безпеки та Налагодження відносин між громадянами та державою на основі партнерства, сервісу та чітких правил та взаємних прав і відповідальність.

Завданнями Національної антикорупційної стратегії є:

- окреслити коло причин та умов, що призводять до корупції;
- визначає основні напрями державної політики у сфері запобігання та боротьби з корупцією;
- підвищення довіри до національних органів влади та органів місцевого самоврядування;

- створити систему моніторингу ефективності антикорупційного законодавства для забезпечення його виконання.

Реалізація національної антикорупційної стратегії вимагає скоординованих дій національних інституцій та органи місцевого самоврядування:

- 1) реформувати систему державного управління та адміністративні процедури;
- 2) зменшити адміністративний тиск на підприємців та запобігти тіньовій економіці;
- 3) забезпечує доброчесність державних службовців та органів місцевого самоврядування;
- 4) покращити умови отримання фізичними, юридичними особами та неюридичними об'єднаннями громадян інформації про діяльність державних органів та органів місцевого самоврядування;
- 5) удосконалити систему використання державного майна та бюджетних коштів;
- 6) оптимізувати фінансування політичних партій та виборчих кампаній, розробити чіткі правила фінансування та забезпечити ефективний незалежний контроль за таким фінансуванням;
- 7) удосконалити антикорупційну експертизу шляхом запровадження багатоетапного підходу до оцінки корупційних ризиків у законодавстві: на рівні розробників нормативно-правових актів (як формальна самооцінка); на рівні Міністерства юстиції України (як офіційна антикорупційна експертиза проектів нормативно-правових актів); та на рівні громадської експертизи, яка забезпечується через прозорі нормативно-правові процедури розробки та надання інформації громадськості;
- 8) забезпечення громадської підтримки дій влади, спрямованих на запобігання та протидію корупції;
- 9) вдосконалення діяльності спеціально уповноважених органів у сфері боротьби з корупцією;
- 10) підвищення професійного рівня суддів, працівників прокуратури та правоохоронних органів;
- 11) недопущення корупційних проявів у лавах правоохоронців;
- 12) реформування механізмів відповідальності за вчинення корупційних правопорушень;
- 13) зменшення рівня корупції у сфері приватного бізнесу;
- 14) скорочення проявів корупції в галузях, що характеризуються підвищеним корупційним ризиком, а саме у правоохоронній, медичній, земельній, освітній, податковій, митній сферах, у сфері державних закупівель та на державній службі;
- 15) активне залучення до міжнародного співробітництва в галузі протидії корупції [55].

Ця стратегія вже належить до минулого, і її невиконання можна вважати фактом. Основними причинами стали як об'єктивні умови, пов'язані з переходом держави до стану правової анархії, так і системне ігнорування принципу верховенства права з боку представників влади, судової та правоохоронної систем. Події Революції Гідності, а також наступні революційні та воєнні потрясіння лише підтвердили повний провал державної антикорупційної політики та стратегії, а також свідчать про фактичне зрощення влади з корупційними інтересами.

Концепція Антикорупційної стратегії на 2014–2017 роки суттєво відрізняється від попередніх, оскільки більш глибоко структурує систему антикорупційних інструментів, що мають впроваджуватися різними державними інституціями. У розділі 3 Стратегії визначено основні заходи щодо запобігання корупції, які можна згрупувати за такими напрямками: протидія корупції в представницьких органах влади, формування доброчесної публічної служби, запобігання корупційним проявам у виконавчій владі, впровадження антикорупційних механізмів у сфері державних закупівель, зниження корупційних ризиків у приватному секторі та забезпечення прозорого доступу до інформації [55].

3.3. Протидія корупції на всіх рівнях шляхом підвищення прозорості діяльності державних органів, дотримання прав і свобод людини і громадянина, створення умов для розвитку економіки, забезпечення європейських соціальних стандартів і добробуту населення, зниження рівня корупції в Україні

Сьогодні, як ніколи раніше, подальший розвиток України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної та правової держави залежить від рішучих дій політиків, державних діячів, публічних службовців і від принципової позиції кожного громадянина та всього громадянського суспільства в протистоянні як зовнішнім, так і внутрішнім загрозам. Одним із найнебезпечніших внутрішніх ворогів залишається корупція, яка блокує ефективний економічний, соціальний і гуманітарний розвиток країни, гальмує її інтеграцію до європейського простору та, в результаті, сприяє посиленню зовнішнього впливу. Саме тому подолання корупції є нині одним із пріоритетних завдань Української держави.

Ефективна протидія корупції потребує науково обґрунтованої концепції її запобігання, в основі якої має лежати усвідомлення корупції як соціально зумовленого явища; виходячи з цього, необхідно сформулювати чітку стратегію і тактику боротьби, окреслити конкретні цілі, визначити відповідні засоби їх досягнення та забезпечити належний рівень матеріального, фінансового, організаційного й правового супроводу.

Стратегічною метою антикорупційної політики є протидія корупції на рівні державної влади та органів місцевого самоврядування через підвищення прозорості їх діяльності, дотримання прав і свобод людини, створення сприятливих умов для економічного розвитку, досягнення європейських соціальних стандартів і підвищення добробуту населення. Реалізація цієї мети передбачає послідовне зниження рівня корупції та формування ефективного механізму її запобігання і протидії, що потребує чіткого визначення стратегічних і тактичних цілей, постановки завдань перед відповідними органами влади та утвердження ефективних засобів протидії.

Дієвий опір корупції в Україні вимагає не лише політичної волі, але й належного законодавчого забезпечення, що охоплює сукупність нормативно-правових актів, які регулюють механізми запобігання корупції та встановлюють відповідальність за корупційні порушення. Окрім цього, важливим є формування ефективної системи державних органів, забезпечення координації у створенні та реалізації антикорупційної політики, а також вжиття превентивних заходів щодо запобігання корупції та подолання її наслідків. Налагодження такої інституційної системи повинно відповідати міжнародним стандартам, зокрема конвенціям ООН та Ради Європи проти корупції, рекомендаціям ГРЕКО та Стамбульському плану дій антикорупційної мережі ОЕСР, а також враховувати особливості української юридичної системи.

Питання протидії корупції на всіх рівнях є одним із ключових для забезпечення стабільності та розвитку держави. Оскільки корупція є серйозною перешкодою на шляху розвитку економіки, демократії та правового суспільства, боротьба з нею потребує комплексного підходу. Один з основних напрямів цієї боротьби полягає у підвищенні прозорості діяльності державних органів. Це означає забезпечення відкритості в прийнятті рішень, доступу громадян до інформації та залучення громадськості до процесів контролю за владними діями.

Не менш важливим є дотримання прав і свобод людини, що є основою правової держави. Забезпечення прав людини гарантує не тільки справедливість, але й зміцнення довіри до державних інститутів. Корупція, порушуючи ці права, підриває основи демократичного суспільства, тому її подолання має на меті не лише економічну стабільність, а й соціальну справедливість.

Створення умов для розвитку економіки та забезпечення європейських соціальних стандартів є невід'ємною частиною антикорупційної стратегії. Зниження рівня корупції безпосередньо впливає на поліпшення інвестиційного клімату, сприяє ефективному

використанню бюджетних коштів і сприяє сталому розвитку країни. У свою чергу, забезпечення добробуту населення є метою, досягнення якої можливе тільки за умови створення справедливих і прозорих умов для усіх громадян.

Зниження рівня корупції в Україні є критично важливим завданням для забезпечення її інтеграції до європейської спільноти. Це вимагає реалізації антикорупційних реформ на всіх рівнях – від центральної до місцевої влади. Необхідно розробити ефективні механізми запобігання корупції, підвищення відповідальності чиновників та створення незалежних органів, які будуть здатні ефективно контролювати державні процеси, що мають потенціал для корупційних проявів.

У підсумку, протидія корупції є основною складовою на шляху до стабільного розвитку України як суверенної, демократичної та правової держави, яка відповідає європейським соціальним стандартам і забезпечує добробут своїх громадян.

Контроль знань

1. Як визначити ефективність досягнення мети боротьби з корупцією в Україні?
2. Яким чином пріоритети антикорупційної політики можуть бути адаптовані в залежності від поточної ситуації в країні?
3. Описати політичні корупціогенні чинники, їх розкриття та можливості усунення.
4. Описати економічні корупціогенні чинники, їх виявлення та можливості усунення.
5. Описати соціальні корупціогенні чинники, їх виявлення та можливості усунення.
6. Описати правові корупціогенні чинники, їх розкриття та можливості усунення.
7. Описати управлінські корупціогенні чинники, їх розкриття та можливості усунення.
8. Описати психологічні корупціогенні чинники, їх розкриття та можливості усунення.
9. Описати культурно-етичні корупціогенні чинники, їх розкриття та можливості усунення.

Інтерактивне завдання для закріплення знань

Виконавчий комітет міської ради оголосив тендер на закупівлю комп'ютерної техніки для потреб шкіл громади. Загальна сума закупівлі – понад 3 мільйони гривень. Участь у тендері беруть кілька компаній, одна з яких – ТОВ "ІнфоСервіс", керівником якої є кум заступника начальника управління освіти.

Після завершення тендерного процесу, комісія несподівано визнає переможцем саме цю компанію, хоча її ціна вища на 15% від пропозиції конкурентів. У документації виявлено, що вона не повністю відповідає вимогам технічного завдання.

Журналісти-розслідувачі публікують матеріал, у якому припускають, що рішення було прийнято через особисті зв'язки між посадовцем та учасником тендеру. У відповідь на це посадовець стверджує, що «не мав жодного впливу» на процес, бо не входив до складу тендерного комітету, але підтверджує, що знайомий із переможцем.

Завдання:

1. Проаналізуйте ситуацію і дайте відповідь на наступні питання:
Чи є тут потенційні корупційні прояви? Якщо так – які саме?
Визначте, чи має місце конфлікт інтересів.
2. Оцініть дії заступника начальника управління і дайте відповідь на наступні питання:
Чи повинен він був задекларувати зв'язок із учасником тендеру?
Які норми закону могли бути порушені (посилаючись на Закон України «Про запобігання корупції»)?
3. Запропонуйте алгоритм дій:
Як повинна діяти міська рада в цій ситуації?
Які антикорупційні механізми повинні бути активовані?
Як забезпечити прозорість подальших закупівель?

Тестові завдання

1. Яка є стратегічна мета антикорупційної політики в Україні?

- а) зменшити рівень корупції та підвищити довіру громадян до влади;
- б) протидіяти корупції та забезпечити прозорість діяльності органів влади;
- в) підвищити соціальні стандарти для громадян;
- г) впровадити міжнародні антикорупційні стандарти;
- д) зміцнити економічний розвиток України без змін у політиці.

2. Яким має бути основний підхід до боротьби з корупцією в Україні?

- а) впровадження тільки правових реформ;
- б) підвищення прозорості діяльності державних органів;
- в) скасування антикорупційних законів;
- г) заборона на участь громадян у політичних процесах;
- д) виключно збільшення покарань за корупційні дії.

3. Яка роль має бути у громадськості в процесах боротьби з корупцією?

- а) громадськість повинна бути залучена лише в разі корупційних скандалів;
- б) громадськість повинна бути залучена до контролю за діяльністю органів влади;
- в) громадськість не повинна брати участь у боротьбі з корупцією;
- г) громадськість повинна організувати антикорупційні кампанії, але без взаємодії з владою;
- д) громадськість повинна лише спостерігати за антикорупційними процесами.

4. Яким чином протидія корупції сприяє розвитку економіки України?

- а) лише шляхом підвищення економічних санкцій;
- б) зниження корупції покращує інвестиційний клімат та ефективність використання бюджетних коштів;
- в) лише за допомогою скорочення витрат державного бюджету;
- г) протидія корупції не впливає на економічний розвиток;
- д) підвищення рівня корупції сприяє економічному розвитку.

5. Які заходи передбачає антикорупційна стратегія на рівні державних органів?

- а) заборона на участь у політичному житті;
- б) протидія корупції через підвищення прозорості та відкритості діяльності органів влади;
- в) лише покарання за корупційні дії;
- г) встановлення значних фінансових пільг для чиновників;
- д) залучення лише міжнародних інституцій до боротьби з корупцією.

6. Які органи повинні координувати антикорупційну політику?

- а) лише міжнародні організації;
- б) державні органи та органи місцевого самоврядування;
- в) тільки громадські організації;
- г) лише спеціально створені антикорупційні органи;
- д) жодні органи не повинні бути відповідальні за координування політики.

7. Яка мета створення антикорупційної інституційної системи в Україні?

- а) підвищення рівня корупції;
- б) забезпечення відповідності міжнародним стандартам та рекомендаціям ООН і ради Європи;
- в) легалізація корупційних процесів;
- г) введення нових законів, що дозволяють корупцію;
- д) скасування контролю за діяльністю органів влади.

8. Які є основні напрямки для запобігання корупції в Україні?

- а) заборона на політичну діяльність;
- б) запровадження жорстких економічних санкцій для бізнесу;
- в) зменшення корупційних ризиків у державних закупівлях та посилення контролю за використанням бюджетних коштів;
- г) підвищення податкових ставок;
- д) створення сприятливих умов для корупції.

9. Які основні вимоги щодо реалізації антикорупційної стратегії в Україні?

- а) протидія корупції виключно на центральному рівні;
- б) впровадження комплексних антикорупційних реформ, що охоплюють всі рівні влади;
- в) відсутність впливу громадян на процеси антикорупції;
- г) обмеження доступу до інформації для громадян;
- д) лише підвищення штрафів за корупцію.

10. Що є основною метою підвищення прозорості діяльності державних органів?

- а) зменшити вплив громадян на політичні процеси;
- б) збільшити рівень конфіденційності для державних рішень;
- в) забезпечити відкритість в прийнятті рішень і доступ громадян до інформації;
- г) посилити контроль за діяльністю бізнесу;
- д) підвищити секретність діяльності урядових установ.

ТЕМА 4. СИСТЕМА АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

- 4.1. Суб'єкти, відповідальні за координацію антикорупційної політики держави.
- 4.2. Спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції:
  - 4.2.1. Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК).
  - 4.2.2. Національне антикорупційне бюро України (НАБУ).
  - 4.2.3. Державне бюро розслідувань (ДБР).
  - 4.2.4. Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП).
  - 4.2.5. Вищий антикорупційний суд (ВАС).

Ключові терміни та поняття:

Відповідальність, суб'єкт відповідальності, прозорість, підзвітність, контроль.

4.1. Суб'єкти, відповідальні за координацію антикорупційної політики держави

Для забезпечення ефективності антикорупційної політики держави, досягнення її основних цілей і виконання ключових завдань, важливо чітко визначити суб'єктів та принципи її реалізації.

До суб'єктів, яких держава уповноважує вживати заходи для запобігання корупції та визначає загальні напрямки їх діяльності, можна віднести три основні групи:

1. суб'єкти з загальними повноваженнями;
2. суб'єкти зі спеціальними повноваженнями;
3. суб'єкти, які беруть участь у антикорупційних заходах.

Перша група включає суб'єктів з загальними повноваженнями, які не були створені спеціально для боротьби з корупцією, але мають відповідні повноваження для її протидії. До них належать:

Президент України – затверджує загальнонаціональні програми, концепції та інші важливі документи в межах своїх повноважень;

Верховна Рада України – єдиний орган законодавчої влади в Україні;

Кабінет Міністрів України – як вищий орган виконавчої влади, що займається координацією, зокрема, в питаннях запобігання і протидії корупції, змінюючи структури органів виконавчої влади.

До другої групи відносяться суб'єкти зі спеціальними повноваженнями у сфері протидії корупції, визначені Законом України «Про запобігання корупції», які здійснюють безпосередні заходи з виявлення, припинення та розслідування корупційних правопорушень. Це:

- органи прокуратури;
- органи Національної поліції України;
- Національне антикорупційне бюро України;
- Національне агентство з питань запобігання корупції;
- Вищий антикорупційний суд.

До третьої групи належать суб'єкти, які беруть участь у запобіганні корупції, втім час від часу мають право впроваджувати заходи щодо припинення корупційних правопорушень і спонукати до відновлення порушених прав та інтересів усієї держави, а також фізичних і юридичних осіб. Таким чином, ці суб'єкти залучаються до інформаційного й науково-дослідного забезпечення усіх антикорупційних заходів. До цієї групи входять:

- державні органи;
- органи місцевого самоврядування;
- підприємства, установи та організації незалежно від підпорядкованості та форми власності, а також їх посадові особи;
- посадові та службові особи юридичних осіб публічного права та їх підрозділів;

- громадяни та об'єднання громадян (за їх згодою).

За рішенням керівника державних органів влади чи центрального органу виконавчої влади може бути утворено уповноважений підрозділ чи особа, які займаються питанням протидії корупції безпосередньо в самих організаціях.

Першочерговим компонентом правового механізму протидії корупційній злочинності є узгодження діяльності правоохоронних органів. Співпраця властива кожній формі організованого управління та може втілюватись за горизонталлю – між організаціями, які не підпорядковуються одна одній. За рахунок такої співпраці налагоджується міжгалузєва структура управління. Координуючи діяльність серед підпорядкованих суб'єктів можемо інтегрувати їх в загальну частину управлінських зав'язків галузевого управління.

Президент України, Верховна Рада України та Кабінет Міністрів України визначено як суб'єкт протидії корупції, адже саме ці органи наділені усіма конституційними повноваженнями для формування основних напрямів державної антикорупційної політики.

Зокрема, відповідно до пункту 28 частини першої статті 106 Конституції України, Президент має право створювати консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи і служби для виконання своїх функцій в межах коштів, передбачених у Державному бюджеті України.

Згідно зі статтею 107 Конституції України, Президент, реалізуючи свої функції в сфері національної безпеки та оборони, а також боротьби з корупцією, утворює та очолює Раду національної безпеки і оборони України (РНБОУ).

Також указом Президента України від 14 жовтня 2014 року № 808/2014 була створена Національна рада з питань антикорупційної політики як консультативно-дорадчий орган при Президентові. *Основними завданнями Національної ради є:*

- підготовка та подання пропозицій щодо вдосконалення антикорупційної стратегії;
- аналіз ефективності заходів щодо запобігання та протидії корупції в Україні;
- підготовка пропозицій щодо поліпшення координації між суб'єктами, що займаються протидією корупції;

оцінка стану виконання рекомендацій міжнародних організацій, таких як GRECO і ОЕСР, та сприяння міжнародному співробітництву в цій сфері;

- сприяння науково-методичному забезпеченню у сфері боротьби з корупцією.

Крім того, Національна рада здійснює:

- комплексну оцінку ситуації та аналіз національного антикорупційного законодавства;
- моніторинг ефективності реалізації антикорупційної стратегії та пропозиції щодо покращення взаємодії органів, відповідальних за її імплементацію;

- підготовку законопроектів і проектів нормативно-правових актів у сфері боротьби з корупцією;

- участь у підготовці послань Президента України до Верховної Ради України;

- організацію вивчення громадської думки з питань, що розглядаються Національною радою;

- сприяння науково-методичному забезпеченню та проведенню аналітичних досліджень у сфері антикорупційної політики;

- пропозиції щодо міжнародного співробітництва у сфері протидії корупції.

Голову Національної ради призначає Президент України, а виконавчим секретарем є Заступник Глави Адміністрації Президента, до компетенції якого входять питання протидії корупції. Президент також затверджує персональний склад Національної ради.

Отже, антикорупційна функція Верховної Ради України реалізується через формування державної антикорупційної політики, прийняття законів, що сприяють боротьбі з корупцією. До таких законодавчих актів належать: «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2018-2020 рр.»; «Про запобігання корупції»; «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення кінцевих вигод одержувачів юридичних осіб та публічних діячів»; «Про Національне антикорупційне бюро України»; «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення

національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією» тощо.

Верховна Рада України, відповідно до п. 2 ст. 18 Закону України «Про запобігання корупції», щороку не пізніше 1 червня проводить парламентські слухання з питань ситуації щодо корупції. Крім того, вона затверджує та оприлюднює щорічну національну доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики.

Кабінет Міністрів України, як вищий орган виконавчої влади, здійснює повну виконавчу владу в державі як безпосередньо, так і через міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, їх територіальні органи, а також через Раду міністрів Автономної Республіки Крим і місцеві державні адміністрації. Кабінет Міністрів спрямовує, координує та контролює діяльність цих органів.

Кабінет Міністрів України, відповідно до Конституції та чинного законодавства, створює Національне агентство з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів. Це агентство є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, що здійснює реалізацію державної політики у сфері виявлення, розшуку та управління активами, пов'язаними з кримінальними провадженнями. Агентство підзвітне Верховній Раді, водночас підконтрольне і відповідальне перед урядом. Його очільник призначається Кабінетом Міністрів на п'ятирічний термін за результатами відкритого конкурсу; повторне обіймання цієї посади двічі поспіль заборонене.

Таким чином, антикорупційна функція Кабінету Міністрів полягає у формуванні, впровадженні та забезпеченні реалізації державної антикорупційної політики, а також у координації й контролі діяльності органів виконавчої влади у сфері запобігання корупції.

З огляду на конституційно закріплені повноваження, Верховна Рада України, Президент України та Кабінет Міністрів України мають ключову роль у розробці та впровадженні антикорупційної політики. Їхня ефективна взаємодія є необхідною умовою належного функціонування всієї системи запобігання та протидії корупції в Україні.

4.2. Спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції

Корупція негативно впливає на всі сфери суспільного життя та державного управління, оскільки порушує права і законні інтереси громадян, підриває усталений порядок суспільних відносин та суперечить принципам справедливості і рівності. Саме тому протидія корупції є вкрай необхідною як на державному, так і на суспільному рівні. Водночас ця діяльність має бути професійною, здійснюватися в межах чинного законодавства, аби уникнути незаконного втручання в права осіб чи випадкових помилок з боку суб'єктів, що здійснюють антикорупційні заходи.

На сьогодні антикорупційне законодавство України залишається фрагментарним, що ускладнює чітке правове визначення кола суб'єктів, відповідальних за боротьбу з корупцією. Одним із ключових завдань держави є захист прав і законних інтересів громадян, зокрема тих, які постраждали від корупційних діянь. Дослідження видів суб'єктів у сфері протидії корупції дозволить виявити, які з них найбільше взаємодіють із населенням, що сприятиме підвищенню якості їх сервісних функцій.

4.2.1. Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК)

Згідно з Розділом II Закону України «Про запобігання корупції», до спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції належить Національне агентство з питань запобігання корупції. Цей орган має статус центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом і відповідає за формування та реалізацію державної антикорупційної політики. Правовий статус такого органу визначає його завдання, місце в системі державного

управління, а також окреслює межі та порядок взаємодії держави з громадянами у відповідній сфері правовідносин.

Разом із тим, Закон «Про запобігання корупції» визначає лише загальні принципи функціонування Національного агентства. Його діяльність додатково регулюється іншими нормативно-правовими актами, зокрема законами України «Про центральні органи виконавчої влади», «Про державну службу», «Про Рахункову палату», «Про доступ до публічної інформації», «Про національну поліцію» тощо. Відповідно до Закону «Про центральні органи виконавчої влади», Національне агентство має статус юридичної особи публічного права.

Згідно з чинним законодавством – Національне агентство є підзвітним КМУ та підконтрольне ВРУ. Стаття 11 ЗУ «Про запобігання корупції» визначає повноваження Національного агентства відповідно до якого НАЗК готує для КМУ проєкт національної доповіді щодо стану реалізації антикорупційної політики. Діяльність Національного агентства базується на положеннях Конституції України, ратифікованих міжнародних договорах, чинному законодавстві України та інших нормативно-правових актах, прийнятих відповідно до них.

Відповідно до статті 11 Закону України «Про запобігання корупції», Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) наділене широким колом повноважень у сфері протидії корупції. Зокрема, до його функцій належать: аналіз ситуації у сфері запобігання та протидії корупції в Україні, оцінка ефективності роботи державних органів, органів Автономної Республіки Крим та місцевого самоврядування у цій сфері, вивчення статистичних показників і результатів досліджень щодо корупційних явищ.

НАЗК також розробляє проєкти Антикорупційної стратегії та державної програми з її реалізації, здійснює моніторинг виконання цих документів, організовує дослідження корупційної ситуації та оцінює ефективність відповідних заходів. Однією з ключових функцій Агентства є затвердження розподілу державного фінансування політичних партій згідно із законом.

Крім того, НАЗК забезпечує ведення Єдиного державного реєстру декларацій та Реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення, встановлює правила етичної поведінки державних службовців та посадовців органів місцевого самоврядування, взаємодіє з викривачами корупції, інформує громадськість про свою діяльність та реалізує заходи з формування негативного ставлення до корупції в суспільстві. Агентство також забезпечує участь громадськості у формуванні, реалізації та моніторингу антикорупційної політики, а також співпрацює з міжнародними організаціями та іноземними державами у відповідній сфері.

Окрему увагу слід звернути на пункт 8 частини першої цієї статті, згідно з яким НАЗК здійснює контроль та перевірку декларацій посадових осіб, зберігає та оприлюднює їх, а також проводить моніторинг способу життя декларантів. Контроль охоплює кілька етапів: перевірку своєчасності подання декларацій, правильності та повноти їх заповнення, а також логічний та арифметичний контроль.

Порядок здійснення контролю і повної перевірки декларацій визначається самим НАЗК відповідно до вимог Закону № 1700-VII. Повна перевірка декларації проводиться протягом 90 днів з моменту її подання та включає перевірку достовірності поданих даних, точності оцінки активів, наявності конфлікту інтересів і можливих ознак незаконного збагачення.

Національне агентство з питань запобігання корупції має повноваження здійснювати вибірковий моніторинг способу життя осіб, зобов'язаних подавати декларації, з метою перевірки відповідності їх фактичного рівня життя задекларованим доходам та майну, а також майновому стану членів їхніх сімей. Такий моніторинг проводиться на основі інформації, отриманої як від фізичних та юридичних осіб, так і з відкритих джерел – зокрема, зі ЗМІ або інших публічних ресурсів – якщо в них містяться дані, що свідчать про можливу невідповідність між задекларованим і фактичним станом майна чи доходів.

Національне агентство з питань запобігання корупції зобов'язане здійснювати постійний моніторинг виконання законодавства в сфері захисту викривачів, а також проводити щорічний аналіз та перегляд державної політики у цій галузі.

Особи, які сприяють у запобіганні та протидії корупції (викривачі), знаходяться під державним захистом. У разі загрози їхньому життю, здоров'ю, майну або майну їхніх близьких осіб через повідомлення про порушення вимог цього Закону, правоохоронні органи можуть вжити низку заходів для забезпечення їх безпеки. Це може включати:

- особисту охорону, охорону житла та майна;
- надання спеціальних засобів індивідуального захисту та повідомлення про небезпеку;
- використання технічних засобів для контролю, прослуховування переговорів та візуального спостереження;
- зміну документів та зовнішності;
- зміну місця роботи або навчання;
- переселення в інше місце проживання;
- влаштування в дошкільні або соціальні установи;
- забезпечення конфіденційності особистих даних;
- проведення закритих судових розглядів.

В залежності від рівня загрози, до осіб, які перебувають під захистом, можуть бути застосовані й інші заходи безпеки.

Таким чином, Національне агентство з питань запобігання корупції виконує важливу превентивну функцію, включаючи перевірку декларацій державних службовців та моніторинг їх способу життя, а також розкриття інформації про корупційні правопорушення та зловживання посадовим становищем.

4.2.2. Національне антикорупційне бюро України (НАБУ)

Щодо Національного антикорупційного бюро України (НАБУ) – державний правоохоронний орган, який відповідає за виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, що входять до його підслідності, а також за недопущення вчинення нових. НАБУ, на відміну від деяких інших правоохоронних органів України, не підпорядковується жодній із гілок влади, але водночас має значні повноваження для ефективного впровадження державної антикорупційної політики. Правові основи його організації та діяльності визначаються Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України» [73].

Основною метою НАБУ є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, скоєним вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, якщо ці правопорушення становлять загрозу національній безпеці. Поняття «кримінальні корупційні правопорушення» (або «корупційні злочини») визначено в Законі України «Про запобігання корупції» [64] та Кримінальному кодексі України. Щодо визначення «вищих посадових осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування», Закон України «Про запобігання корупції» [64] надає перелік таких осіб, серед яких – Президент України, Голова Верховної Ради України, Прем'єр-міністр України відповідно до Закону України «Про звернення громадян».

Національне антикорупційне бюро створюється Президентом України згідно з цим і іншими законами України. Національне антикорупційне бюро України є юридичною особою публічного права, яке складається з центрального управління та територіальних підрозділів. Для забезпечення виконання своїх завдань Директор Національного бюро має право створювати не більше семи територіальних управлінь, що охоплюють різні регіони України, включаючи Автономну Республіку Крим, міста Київ та Севастополь. Компетенція НАБУ поширюється лише на найбільш суспільно небезпечні корупційні злочини, які можуть становити загрозу національній безпеці.

Слідчі НАБУ здійснюють досудове розслідування за корупційними злочинами, передбаченими Кримінальним кодексом України, зокрема статтями 191, 206-2, 209, 210, 211,

354 (щодо працівників юридичних осіб публічного права), 364, 368, 368-2, 369, 369-2, 410, за умови виконання хоча б однієї з наступних умов:

1. Злочин здійснено посадовими особами органу державної влади або місцевого самоврядування вищого рангу (категорія А відповідно до ЗУ № 889), або спеціальними суб'єктами (судді, народні депутати, депутати обласних рад, високопосадовці Збройних Сил України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби, Національної гвардії України та інших військових формувань, слідчі та прокурори Генеральної прокуратури, керівники органів внутрішніх справ, митної та податкової служб, великі підприємці зі значною часткою державної або комунальної власності, тощо);

2. Злочин завдає шкоди або має розмір предмета злочину, що дорівнює або перевищує 500-кратний розмір мінімальної заробітної плати, встановленої на відповідний рік (якщо злочин вчинено службовою особою державного органу, правоохоронного органу, військовослужбовцем, посадовою особою органу місцевого самоврядування або суб'єктом господарювання з державною або комунальною часткою понад 50%);

3. Корупційне правопорушення, передбачене статтями 369 та 369-2 Кримінального кодексу України (неправомірна вигода службовій особі та зловживання впливом), вчинено щодо іноземних посадових осіб або є загрозою національній безпеці.

Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) виконує низку важливих обов'язків, серед яких здійснення оперативно-розшукових заходів для запобігання, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також проведення досудового розслідування таких злочинів. Крім того, НАБУ вживає заходи щодо розшуку та арешту коштів та іншого майна, які можуть бути предметом конфіскації або спеціальної конфіскації, здійснює діяльність щодо їх зберігання. Бюро взаємодіє з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування та іншими суб'єктами для виконання своїх обов'язків і займається інформаційно-аналітичною роботою, спрямованою на виявлення та усунення причин і умов, що сприяють корупційним правопорушенням. НАБУ також забезпечує безпеку своїх працівників і осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, а також захищає їх від протиправних посягань [17].

Важливою частиною роботи бюро є забезпечення конфіденційності та добровільності співпраці з фізичними особами, які надають інформацію про корупційні правопорушення, а також регулярне звітування про свою діяльність і інформування суспільства. Крім цього, НАБУ здійснює міжнародне співробітництво відповідно до законодавства України та міжнародних договорів. Для виконання своїх обов'язків НАБУ має право витребувати від інших правоохоронних органів кримінальні провадження та оперативно-розшукові справи, отримувати інформацію від державних органів про майно, доходи, витрати та фінансові зобов'язання осіб, знайомитися з документами і матеріалами в державних установах, а також отримувати інформацію від банків та інших фінансових установ. Крім того, НАБУ може на підставі рішення суду накладати арешт на архіви, приміщення чи інші сховища і вилучати документи.

Для здійснення своїх обов'язків бюро може співпрацювати з фізичними особами на добровільних і конфіденційних умовах, заохочуючи їх за допомогу в розслідуванні злочинів. У разі потреби НАБУ створює спеціальну телефонну лінію для отримання заяв і повідомлень, включаючи анонімні, про кримінальні правопорушення, а також забезпечує можливість подання таких повідомлень через свій офіційний вебсайт чи інші засоби електронного зв'язку. Заявки розглядаються за умови, що вони містять фактичні дані, які можна перевірити. Порядок реєстрації та розгляду заяв встановлюється Директором НАБУ.

Законом передбачено, що працівники НАБУ мають право самостійно приймати рішення в межах своїх повноважень. Вони зобов'язані відмовитися від виконання будь-яких наказів, розпоряджень або вказівок, які суперечать законодавству, і вживати інших заходів, передбачених законом. За свої протиправні дії чи бездіяльність працівники НАБУ несуть відповідальність, що може бути дисциплінарною, цивільно-правовою, адміністративною чи кримінальною. У разі порушення прав чи свобод особи під час виконання своїх службових

обов'язків, НАБУ вживає заходи щодо поновлення цих прав, відшкодування завданої матеріальної та моральної шкоди, а також притягує винних до юридичної відповідальності.

Таким чином, на основі аналізу повноважень НАБУ, можна стверджувати, що цей орган наділений широким спектром повноважень у боротьбі з корупцією, серед яких адміністративно-правові, кримінальні процесуальні, оперативно-розшукові, інформаційно-аналітичні, профілактичні, представницькі, контрольні та інші функції.

4.2.3. Державне бюро розслідувань (ДБР)

Закон України «Про Державне бюро розслідувань» був ухвалений порівняно недавно – 12 листопада 2015 року, що ставить діяльність ДБР в центр обговорень і суперечок [63]. Правовий статус цього органу залишається недостатньо дослідженим, а його компетенція потребує додаткового порівняння та, можливо, уточнення. Отже, ДБР є новим контролюючим органом у правоохоронній системі України. Згідно з частиною 1 статті 1 Закону «Про Державне бюро розслідувань», ДБР визначено як центральний орган виконавчої влади, який здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, що підпадають під його компетенцію [63].

В Законі міститься стаття 5, що окреслює «Завдання Державного бюро розслідувань». Завдання цього органу включають запобігання, виявлення, припинення, розкриття й розслідування злочинів, які поділено на три категорії:

1. Злочини, скоєні службовими особами, які займають особливо відповідальне становище, посади в I–III категоріях державної служби, суддями та працівниками правоохоронних органів, за винятком випадків, коли злочини належать до підслідності детективів НАБУ.

2. Злочини, скоєні службовими особами НАБУ, прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та іншими представниками цього органу, за винятком випадків, коли досудове розслідування злочинів належить до підслідності детективів внутрішнього контролю НАБУ.

3. Військові злочини, окрім тих, що передбачені статтею 422 Кримінального кодексу України.

Виконання цих завдань забезпечується всією вертикаллю посадових осіб і підрозділів ДБР, і базується на поєднанні принципів єдиноначальності та погодження управлінських рішень, що наголошує на необхідності чіткого та оперативного ухвалення рішень [88]. Водночас важливо зазначити, що між процесуальним і матеріально-правовим погодженням управлінських рішень є різниця, що впливає на їх правові наслідки: відсутність процесуального погодження може зробити рішення недійсним, тоді як матеріально-правове погодження не впливає на правомірність самого рішення.

Розглядаючи завдання ДБР та категорії осіб, що потрапляють під його юрисдикцію, можна провести порівняння з іншими органами виконавчої влади, які визначають компетенцію або здійснюють контроль за виконанням зобов'язань. Це включає службовців, що займають відповідальні посади, осіб, що належать до I–III категорій посад державної служби, суддів, працівників правоохоронних органів, а також військовослужбовців. Така обмежена категорія підслідних відображає спеціалізацію ДБР, яке є новим центральним органом виконавчої влади з особливою компетенцією [63].

Основними формами роботи ДБР є оперативно-розшукова діяльність та досудове слідство. Водночас ці форми роботи також використовують інші органи та служби в державі, що не створює значної конкуренції для ДБР, адже його функції і завдання часто не перекриваються з діяльністю інших структур. Наприклад, прокуратура здійснює нагляд за дотриманням законності діяльності органів, які проводять оперативно-розшукову діяльність, але сама не займається цією діяльністю. ДБР, зі свого боку, має право документувати злочини, скоєні прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

Також варто відзначити, що хоча компетенція ДБР інколи може перетинатися з компетенцією СБУ та підрозділів Національної поліції, їх завдання є значно складнішими і включають більш небезпечні злочини. Таким чином, хоча компетенція ДБР може бути частково схожою з іншими органами, його роль залишається чітко визначеною й важливою для забезпечення законності та боротьби з корупцією серед високопосадовців та правоохоронців.

4.2.4. Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП)

Відповідно до частини 1 статті 7 Закону України «Про прокуратуру», до системи прокуратури України входить Спеціалізована антикорупційна прокуратура як спеціальний антикорупційний орган. Згідно з частиною 5 статті 8 цього ж закону, Спеціалізована антикорупційна прокуратура утворюється у складі Генеральної прокуратури України як самостійний структурний підрозділ, а особливості її організації та діяльності визначаються статтею 8-1 Закону.

Процес утворення Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, а також визначення її структури та штату здійснюється Генеральним прокурором України за погодженням з Директором Національного антикорупційного бюро України.

В статті 9 Закону України «Про прокуратуру» містяться вимоги згідно з якими було опубліковано наказ Генерального прокурора України від 12 квітня 2016 року № 149 щодо затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Генеральної прокуратури України як самостійного структурного підрозділу. До складу прокуратури включено працівників управління процесуального керівництва, підтримання державного обвинувачення та представництва в суді, а також два відділи: аналітично-статистичний та документального забезпечення.

Реалізація запобіжних повноважень Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, її структурних підрозділів та посадових осіб щодо зниження рівня корупційної злочинності забезпечується в рамках виконання нормативних вимог основних завдань та функцій. Це включає здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування Національним антикорупційним бюро України, приймання, реєстрацію, розгляд та вирішення заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, а також своєчасне внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Прокуратура забезпечує швидке, повне та неупереджене розслідування кримінальних правопорушень, розслідуваних НАБУ, та оскарження незаконних судових рішень на стадії досудового розслідування і судового розгляду. Підтримка державного обвинувачення в суді у кримінальних провадженнях також є важливим аспектом її діяльності, а також забезпечення відшкодування збитків, завданих кримінальними правопорушеннями.

Спеціалізована антикорупційна прокуратура також відповідає за застосування належної правової процедури до кожного учасника кримінального провадження, представництво інтересів громадянина або держави в суді в рамках корупційних правопорушень, здійснення міжнародного співробітництва та участь у плануванні роботи Генеральної прокуратури України. Важливими функціями є підготовка матеріалів для нарад, організація та контроль за виконанням прийнятих рішень, підготовка наказів, аналітична та методична робота, а також внесення пропозицій щодо вдосконалення законодавства.

До того ж прокуратура займається розглядом звернень громадян, запитів і звернень народних депутатів України, представників державних та громадських організацій, а також розгляд скарг учасників кримінального провадження на дії та рішення детективів і прокурорів. Зокрема, важливим є виконання вимог щодо невідворотності відповідальності за вчинене кримінальне правопорушення, запобігання незаконному притягненню осіб до кримінальної відповідальності та необґрунтованому застосуванню заходів процесуального примусу.

Прокуратура здійснює захист прав громадян у суді, зокрема захист інтересів держави у випадку корупційних правопорушень та здійснює заходи для поновлення порушених прав або законних інтересів держави.

Окрім того, Спеціалізована антикорупційна прокуратура забезпечує підозрюваним та обвинуваченим безоплатну правову допомогу, організовує первинний облік роботи та складає статистичну звітність, веде Єдиний реєстр досудових розслідувань, підготовку матеріалів для публікацій у засобах масової інформації та на офіційному веб-сайті Генеральної прокуратури України. Важливою є також робота зі збереженням інформації з обмеженим доступом та дотриманням режиму секретності в процесі ведення діловодства.

Незважаючи на те, що спеціальна норма, яка б закріплювала обов'язок прокуратури здійснювати заходи, спрямовані на запобігання корупційній злочинності, була вилучена із чинного Закону України «Про прокуратуру», перелік спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції, включаючи органи прокуратури та їх спеціалізовані підрозділи, визначено в Законі України «Про запобігання корупції» [64].

Запобігання корупційним злочинам здійснюється підрозділами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури в рамках кожної з виконуваних ними функцій. Вся їх діяльність має запобіжний характер, і обов'язок виявляти причини та умови вчинення корупційних злочинів притаманний усім напрямкам їх роботи. Це стосується прокурорського нагляду за додержанням законів органами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, а також досудовим слідством. Крім того, запобігання корупційним злочинам є важливою складовою підтримки державного обвинувачення в суді та представництва інтересів громадян або держави в суді у випадках, визначених цим Законом.

Згідно з Законом України «Про запобігання корупції», спеціально уповноваженим суб'єктом реалізації державної антикорупційної політики в Україні є Національна поліція (НП), яка бере активну участь у протидії корупції на всіх етапах її виявлення та розслідування.

4.2.5. Вищий антикорупційний суд (ВАС)

Правову основу діяльності Вищого антикорупційного суду складають Конституція України, Закон України «Про судоустрій і статус суддів», Закон України «Про Вищий антикорупційний суд» та інші законодавчі акти України, а також чинні міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України [12].

Вищий антикорупційний суд є постійно діючим вищим спеціалізованим судом в системі судоустрою України, є юридичною особою, має печатку з Державним Гербом України та своє власне найменування.

Згідно з Законом України, основним завданням Вищого антикорупційного суду є здійснення правосуддя відповідно до визначених законодавством принципів і процедур судочинства для захисту особи, суспільства та держави від корупційних злочинів та злочинів, що з ними пов'язані. Також суд здійснює контроль за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальних провадженнях.

Вищий антикорупційний суд:

- здійснює правосуддя як у першій, так і в апеляційній інстанції у кримінальних справах, що підпадають під його юрисдикцію, згідно з процесуальним законодавством, а також здійснює судовий контроль за дотриманням прав та інтересів осіб у таких провадженнях;

- аналізує судову статистику, вивчає та узагальнює практику у справах, що відносяться до його компетенції, інформує Верховний Суд про результати узагальнень і надає пропозиції щодо змін у законодавстві, що стосується організації та діяльності Вищого антикорупційного суду, спеціальних вимог до суддів цього суду та гарантій їх діяльності, а також публікує ці матеріали на своєму офіційному сайті.

Територіальна юрисдикція Вищого антикорупційного суду охоплює всю територію України.

Для забезпечення судового контролю за дотриманням прав осіб у кримінальних провадженнях, що знаходяться в його юрисдикції, з числа суддів Вищого антикорупційного суду обираються слідчі судді на один рік, без можливості переобрання на цю посаду два роки поспіль.

Не може бути обраний слідчим суддею суддя Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду.

Голова Вищого антикорупційного суду має одного заступника, який здійснює адміністративні функції, визначені головою суду.

Голова Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду обирається відповідно до встановленого порядку і здійснює свої повноваження відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [77].

Контроль знань

1. Як забезпечити політичну волю та незалежність органів публічного управління в боротьбі з корупцією?

2. Які основні напрями антикорупційної політики повинні бути реалізовані в сфері публічного управління?

3. Яким чином антикорупційна політика повинна взаємодіяти з іншими державними політиками (наприклад, економічною або кадровою)?

4. Як забезпечити прозорість у процесах ухвалення рішень на всіх рівнях публічного управління?

5. Які профілактичні заходи повинні бути впроваджені для запобігання корупції в державних органах?

6. Які найбільш вразливі до корупції сфери публічного управління потребують найбільшої уваги?

7. Які основні проблеми та виклики стоять перед публічним управлінням у процесі боротьби з корупцією?

Інтерактивне завдання для закріплення знань

Петро Шевченко, державний службовець категорії «А», подав щорічну декларацію про майновий стан та доходи. Через деякий час у ЗМІ з'явилася інформація, що він придбав нерухомість, вартість якої суттєво перевищує його офіційні доходи. Водночас громадська організація подала звернення до НАЗК із вимогою перевірити декларацію посадовця.

НАЗК розпочало повну перевірку декларації, що тривала 90 днів, під час якої було встановлено наявність потенційного конфлікту інтересів і невідповідність стилю життя задекларованим доходам. НАЗК передало матеріали до НАБУ, оскільки Петро Іванович підпадає під їхню підслідність, з огляду на високий рівень займаної ним посади. У процесі розслідування детективи НАБУ також встановили ознаки незаконного збагачення та передали матеріали до САП для процесуального керівництва.

Під час досудового розслідування Петро Іванович почав отримувати погрози, а громадянин, який повідомив про правопорушення, звернувся по захист як викривач.

Завдання:

1. Які органи та в якій послідовності брали участь у перевірці та розслідуванні?

2. Які повноваження має НАЗК у таких випадках?

3. Чому саме НАБУ взяло справу до розслідування?

4. Які функції виконує САП у даній ситуації?

5. Які заходи захисту може отримати викривач?

Тестові завдання

1. Хто з наведених органів має право створювати консультативні та дорадчі органи для реалізації антикорупційної політики в межах своїх повноважень?

а) Верховна Рада України;

- б) Кабінет Міністрів України;
- в) Президент України;
- г) Національна поліція;
- д) Рахункова палата.

2. Який орган виконує роль консультативно-дорадчого органу при Президентові України з питань антикорупційної політики?

- а) САП;
- б) НАЗК;
- в) Верховна Рада;
- г) Національна рада з питань антикорупційної політики;
- д) Генеральна прокуратура.

3. До суб'єктів зі спеціальними повноваженнями у сфері протидії корупції належать.

- а) Верховна Рада України;
- б) Президент України;
- в) Органи місцевого самоврядування;
- г) Органи прокуратури;
- д) Громадські організації.

4. Який орган здійснює досудове розслідування корупційних правопорушень найвищих посадовців?

- а) НАЗК;
- б) САП;
- в) ДБР;
- г) НАБУ;
- д) Кабінет Міністрів.

5. Хто затверджує персональний склад Національної ради з питань антикорупційної політики?

- а) Верховна Рада;
- б) НАБУ;
- в) Президент України;
- г) Кабінет Міністрів;
- д) САП.

6. Що з переліченого не є функцією НАЗК?

- а) Моніторинг способу життя декларантів;
- б) Проведення досудового розслідування;
- в) Ведення реєстру корупціонерів;
- г) Оцінка ефективності органів у сфері запобігання корупції;
- д) Перевірка декларацій.

7. Який орган щороку проводить парламентські слухання з питань ситуації щодо корупції?

- а) НАЗК;
- б) Кабінет Міністрів;
- в) Верховна Рада України;
- г) Президент України;
- д) САП.

8. До третьої групи суб'єктів антикорупційної політики належать.

- а) Органи прокуратури;
- б) Національна рада з питань антикорупційної політики;
- в) Громадяни та об'єднання громадян;
- г) Служба безпеки України;
- д) Генеральна прокуратура.

9. Який орган розробляє проєкти Антикорупційної стратегії та державної програми з її реалізації?

- а) Кабінет Міністрів;
- б) Верховна Рада;
- в) САП;
- г) НАЗК;
- д) НАБУ.

10. До якого виду органів належить Кабінет Міністрів у контексті антикорупційної політики?

- а) суб'єкти зі спеціальними повноваженнями;
- б) суб'єкти з обмеженими повноваженнями;
- в) суб'єкти з загальними повноваженнями;
- г) суб'єкти неуповноважені;
- д) міжнародні суб'єкти.

ТЕМА 5. АНТИКОРУПЦІЙНА СТРАТЕГІЯ ЯК МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

5.1. Сутність та призначення антикорупційної стратегії.

5.2. Антикорупційна стратегія як основний програмний документ в антикорупційній сфері та шляхи її реалізації.

5.3. Антикорупційна програма державного органу як інструмент антикорупційного менеджменту державної організації.

Ключові терміни та поняття:

Стратегія, стратегічна мета, стратегічна ціль, антикорупційна стратегія, антикорупційна програма, план реалізації, відповідальні виконавці.

5.1. Сутність та призначення антикорупційної стратегії.

У сучасних умовах корупція залишається однією з найбільш деструктивних загроз для ефективного державного управління, економічної стабільності та суспільної довіри до влади. Її поширення не лише ускладнює реалізацію демократичних перетворень, а й створює додаткові бар'єри для розвитку держави та інтеграції у європейський простір. У цих умовах виникає об'єктивна потреба у системному, узгодженому та довгостроковому підході до боротьби з корупцією, що виходить за межі окремих заходів чи реактивних дій державних органів. Саме таким інструментом є антикорупційна стратегія.

Це стало логічним кроком у розвитку антикорупційних перетворень адже ухвалення документа, який містив чітко структурований та обґрунтований набір заходів, спрямованих на результативне впровадження антикорупційної політики у середньостроковій перспективі та сформованих із урахуванням міжнародного досвіду почав давати результати.

Поштовхом до змін стала необхідність прийняття 14 жовтня 2014 року Закону «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» №1699-VII (далі – Антикорупційна стратегія на 2014–2017 роки), яка була зумовлена низкою факторів [65]:

1. недосконалість попередньої Стратегії. Вона не відповідала міжнародним стандартам, оскільки не містила чітко визначених показників стану, результативності та інструментів контролю за виконанням. Із переліку ключових рекомендацій щодо виконання Плану дій з візової лібералізації ЄС та рекомендацій GRECO було реалізовано лише незначну частину;

2. вимоги міжнародно-правових актів (ст. 5 і ст. 6 Конвенції ООН проти корупції) та рекомендаціями міжнародних інституцій, зокрема GRECO, ОЕСР та Європейського Союзу;

3. ухваленням Кабінетом Міністрів 2 липня 2014 року Планом першочергових заходів із подолання корупції.

Безпосередню участь у підготовці Стратегії брали експерти Transparency International Україна та представники громадської ініціативи «Реанімаційний пакет реформ».

24 квітня 2014 року в Комітеті Верховної Ради України з питань боротьби з організованою злочинністю та корупцією відбулося засідання круглого столу, під час якого проєкт стратегії було обговорено за участю громадських організацій, бізнес-середовища, державних інституцій та народних депутатів України.

Антикорупційна стратегія виступає базовим елементом державної антикорупційної політики, адже визначає пріоритети, принципи та засоби протидії корупційним проявам на національному рівні. Вона формує цілісний підхід до виявлення, усунення та мінімізації корупційних ризиків у різних сферах суспільного життя, забезпечуючи їх узгодженість із міжнародними стандартами та зобов'язаннями держави. Таким чином, дослідження сутності

та призначення антикорупційної стратегії є важливим для розуміння того, яким чином держава формує та реалізує комплексну політику запобігання корупції та забезпечує прозоре, відповідальне управління.

Антикорупційна стратегія – це документ, який визначає основні засади державної політики у сфері боротьби з корупцією та містить комплекс заходів для її реалізації. В Україні за розробку та координацію стратегії відповідає Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) [45].

Антикорупційна стратегія на 2014–2017 роки була сформована з урахуванням результатів досліджень міжнародних організацій, що відображали реальний стан корупції в Україні, її масштаби та форми прояву. У кожному розділі документа окреслено проблеми, встановлені на основі аналізу наявної ситуації в державі; на підставі цих висновків визначено корупційні ризики та запропоновано конкретні інструменти для усунення або мінімізації корупційних чинників у системі державного управління [65].

Серед ключових проблем, на які звертають увагу при розробці стратегії, виокремлено такі як: відсутність достатньо чіткої законодавчої та інституційної основи для формування й реалізації антикорупційної політики у форматі співпраці державних органів і громадянського суспільства; недостатній рівень розвитку демократичних інститутів; наявність корупціогенних норм у виборчому законодавстві; прогалини у правовому регулюванні фінансування політичних партій та виборчих кампаній; неналежне врегулювання механізмів запобігання конфлікту інтересів для виборчих посад і прозорих правил лобіювання; потреба в реформуванні державної служби та створенні добросовісного корпусу публічних службовців; корупційні ризики в органах виконавчої та судової влади, у системі кримінальної юстиції та у приватному секторі; значні зловживання у сфері державних закупівель; неефективність інструментів доступу до публічної інформації; брак дієвих механізмів для виявлення та розслідування корупційних злочинів; а також необхідність формування негативного суспільного ставлення до корупційних практик.

Водночас, незважаючи на важливість цього документа, Стратегія на 2014–2017 роки лише частково врахувала недоліки попередніх антикорупційних програм. Така неповнота пояснюється відсутністю комплексних аналітичних досліджень результативності попередніх стратегічних документів та державних програм. Обрані у Стратегії напрями діяльності спрямовувалися на охоплення всіх ключових сфер суспільного життя задля мінімізації корупційних проявів на різних рівнях державної влади та у секторах, найбільш схильних до корупційних зловживань і отримання неправомірних вигод.

У документі визначено пріоритетні сфери: формування та реалізація антикорупційної політики; запобігання корупції (у представницьких органах влади та під час розбудови добросовісної публічної служби, у діяльності виконавчих органів влади, у системі публічних закупівель, у судовій гілці влади та органах кримінальної юстиції, у приватному секторі, а також у контексті забезпечення доступу до інформації); притягнення до відповідальності за корупційні правопорушення; формування нетерпимого ставлення до корупційних практик. Структура Стратегії побудована відповідно до цих пріоритетів і включає шість розділів: у розділах II–V наведено загальне бачення проблем, визначено конкретні цілі (сформульовані у 10 підрозділах) та окреслено 44 заходи для їхнього досягнення. Окремий розділ VI присвячено питанням оцінювання ефективності та механізмам реалізації стратегії. У ньому передбачено необхідність розроблення відповідної нормативно-правової бази, проведення регулярних досліджень рівня корупції та застосування індикаторів, що дозволяють оцінити ступінь виконання визначених завдань.

Головною метою Антикорупційної стратегії на 2021–2025р. є досягнення відчутного прогресу у сфері запобігання та протидії корупційним проявам, а також налагодження узгодженої, послідовної та системної діяльності всіх органів державної влади й місцевого самоврядування у цій сфері [1]. У документі корупція розглядається як одна з основних

перепон на шляху сталого економічного розвитку та формування ефективних, інклюзивних і демократичних інституцій.

Попередня редакція Антикорупційної стратегії переважно була спрямована на створення сучасних правових інструментів протидії корупції та формування мережі спеціалізованих антикорупційних органів, покликаних забезпечувати їх практичне застосування. Паралельно, у межах реалізації інших програмних документів уряд здійснював галузеві реформи, що поступово зменшували простір для корупції в окремих секторах економіки та державного управління.

Концептуальне підґрунтя цієї Стратегії базується на поєднанні обох підходів: у розділах 2 і 4 визначено ключові напрями подальшого вдосконалення загальної системи запобігання та протидії корупції, тоді як розділ 3 містить перелік сфер, які потребують першочергової уваги з огляду на масштабність корупційних ризиків [1].

Гармонійне поєднання цих підходів має забезпечити не лише зниження рівня корупції та підвищення довіри населення до державних інституцій, але й суттєве прискорення соціально-економічного розвитку України.

5.2. Антикорупційна стратегія як основний програмний документ в антикорупційній сфері та шляхи її реалізації.

Закон України «Про запобігання корупції» визначає основні положення, що стосуються формування та реалізації державної антикорупційної політики [64]. Зокрема, у ньому закріплено норму щодо затвердження Верховною Радою України базового стратегічного документа у сфері протидії корупції - Антикорупційної стратегії. Крім того, передбачено проведення щорічних парламентських слухань, присвячених стану корупції в Україні, а також підготовку та затвердження Кабінетом Міністрів і Верховною Радою національної доповіді про реалізацію антикорупційної політики.

Варто підкреслити, що ухвалення Антикорупційної стратегії є одним із ключових пріоритетів держави, оскільки саме цей документ забезпечує формування ефективної системи запобігання корупційним проявам, визначає стратегічні напрями діяльності влади на довгостроковий період, задає комплекс заходів протидії корупції та дозволяє виявляти й усувати її соціальні причини та наслідки. Розроблення Антикорупційної стратегії здійснює Національне агентство з питань запобігання корупції, яке ґрунтує свою роботу на аналізі реального стану корупції. Надалі Національне агентство відповідає за моніторинг, координацію та оцінювання результативності виконання стратегічних заходів. Правовою основою створення та реалізації Стратегії є Конституція України, Закон України «Про запобігання корупції», інші нормативно-правові акти, а також ратифіковані Україною міжнародні конвенції, які встановлюють стандарти антикорупційної політики [45].

Оцінювання прогресу у виконанні Антикорупційної стратегії здійснюється на підставі щорічного звіту про стан її реалізації. Цей звіт включається до національної доповіді щодо виконання засад антикорупційної політики, проєкт якої Національне агентство подає до Кабінету Міністрів України до 1 квітня. Національна доповідь є основним аналітичним документом, що узагальнює дані про корупційні процеси в країні та містить рекомендації для вдосконалення антикорупційної політики. Вона підлягає обов'язковому оприлюдненню на офіційному сайті Верховної Ради України.

У національній доповіді мають бути відображені такі основні елементи:

1. статистика результатів діяльності органів, уповноважених боротися з корупцією;
2. узагальнені дані антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та їхніх проєктів;

3. інформація про виконання антикорупційних заходів органами державної влади, у тому числі в межах міжнародного співробітництва;
4. комплексний аналіз корупційної ситуації в державі;
5. звіт про стан реалізації Антикорупційної стратегії;
6. висновки та рекомендації.

Практична реалізація завдань, визначених Стратегією, забезпечується шляхом розроблення та виконання державної програми, яка готується Національним агентством і затверджується Кабінетом Міністрів України (ст. 18 Закону «Про запобігання корупції») [64]. Ця програма щороку переглядається з урахуванням результатів виконаних заходів, висновків та пропозицій парламентських слухань щодо національного звіту про корупцію.

В результаті реалізації Державної програми очікують зміни, які сприятимуть:

- формуванню та впровадженню антикорупційної політики на основі достовірних аналітичних даних і факторів, які впливають на поширення корупції; забезпеченню ефективного моніторингу та координації її виконання незалежним спеціалізованим органом за участю громадянського суспільства;
- зменшенню впливу корупційних ризиків на діяльність законодавчої влади та посиленню механізмів громадського контролю;
- створенню дієвих інструментів запобігання корупції, конфлікту інтересів, недотриманню етичних стандартів, а також забезпеченню контролю доброчесності посадових осіб;
- підвищенню ефективності роботи органів судової влади та системи кримінальної юстиції у розслідуванні корупційних правопорушень і забезпеченню результативної діяльності Національного антикорупційного бюро України;
- усуненню корупційних бар'єрів для ведення бізнесу та формуванню в бізнес-середовищі нетерпимого ставлення до корупційних практик;
- розширенню доступу громадян до суспільно важливої інформації;
- формуванню в суспільстві атмосфери нетерпимості до корупції та підвищенню рівня довіри населення до державної влади;
- виконанню рекомендацій міжнародних антикорупційних інституцій, включно з вимогами Конвенції ООН проти корупції, GRECO, Антикорупційної мережі ОЕСР для Східної Європи та Центральної Азії, а також зобов'язаннями в межах Плану дій щодо візової лібералізації з ЄС та Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

5.3. Антикорупційна програма державного органу як інструмент антикорупційного менеджменту державної організації.

З ухваленням та введенням в дію Закону України «Про запобігання корупції» [64] в Україні було створено нову систему планування, запобігання та виявлення корупційних проявів. Одним із головних інструментів протидії корупції в діяльності органів влади стало запровадження антикорупційних програм. Завдяки прийняттю цього Закону на законодавчому рівні визначено основні вимоги до антикорупційних програм, їх зміст і процедуру затвердження, а також повноваження Національного агентства щодо погодження таких програм. Головна мета антикорупційних програм полягає у впровадженні комплексної системи заходів із запобігання та протидії корупції в органах державної влади та місцевого самоврядування, плануванні й координації їх діяльності в рамках реалізації антикорупційної політики, а також здійсненні правових, соціально-економічних, організаційно-управлінських та практичних заходів для ефективного запобігання корупції.

Під час реалізації антикорупційних програм органи державної влади та місцевого самоврядування повинні здійснювати цілеспрямовану роботу з попередження корупції,

підвищення рівня професійної етики та мінімізації наслідків, що можуть виникати через корупційні правопорушення.

Відповідно до статті 19 Закону України «Про запобігання корупції» [64], перелік органів влади, у яких антикорупційні програми обов'язково розробляються та погоджуються з Національним агентством, включає:

- Адміністрацію Президента України, Апарат Верховної Ради України, Секретаріат Кабінету Міністрів України, Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Генеральну прокуратуру України, Службу безпеки України, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, органи, юрисдикція яких поширюється на всю територію України, обласні та міські державні адміністрації, державні цільові фонди - затверджуються керівниками відповідних органів;

- Апарат Ради національної безпеки і оборони України – затверджується Секретарем Ради;

- Національний банк України – затверджується Правлінням банку;

- Рахункова палата, Центральна виборча комісія, Вища рада юстиції, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, обласні та міські ради, Рада Міністрів Автономної Республіки Крим - затверджуються відповідними рішеннями.

Антикорупційні програми визначають принципи загальної відомчої політики щодо запобігання та протидії корупції у відповідній сфері, заходи для їх реалізації, а також порядок виконання Антикорупційної стратегії та державної антикорупційної програми.

Обов'язковим елементом антикорупційної програми є оцінка корупційних ризиків у діяльності органу, причин їх виникнення та умов, що цьому сприяють, а також визначення заходів щодо усунення цих ризиків, відповідальних осіб, строків виконання та необхідних ресурсів. Поняття корупційного ризику визначено Методологією оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади, затвердженою Національним агентством 2 грудня 2016 року № 126. Корупційний ризик розглядається як ймовірність виникнення корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, що негативно впливає на досягнення органом визначених цілей.

Методологія встановлює комплекс правил і процедур для оцінки корупційних ризиків, у тому числі їх класифікацію за категоріями: зовнішні – пов'язані з факторами, що не залежать від виконання органом функцій; внутрішні – пов'язані з організаційно-управлінською діяльністю органу та виконанням його функцій. За видами корупційні ризики можуть бути: нормативно-правові, організаційні, кадрові, фінансово-господарські, адміністративні та контрольно-наглядові. Оцінка корупційних ризиків і заходи щодо їх усунення повинні мати практичну спрямованість і реально знижувати рівень корупції у діяльності органу. Заходи включають механізми протидії ризикам, пропозиції щодо їх реалізації та усунення умов, що сприяють їх виникненню. Приклади таких заходів наведено в Методичних рекомендаціях щодо підготовки антикорупційних програм органів влади (затверджені Національним агентством № 31 від 19 січня 2017 року). До них належать: усунення корупціогенних факторів у законодавстві, стандартизація та оптимізація процесів, чітке розмежування повноважень, детальне документування рішень, впровадження внутрішніх кодексів поведінки та механізмів врегулювання конфлікту інтересів. Також антикорупційні програми передбачають навчання та поширення інформації про антикорупційні заходи; моніторинг, оцінку виконання та періодичний перегляд програм.

Законом передбачено, що юридичні особи, які відповідають критеріям статті 62 Закону, також зобов'язані приймати антикорупційні програми, а порядок їх розробки і виконання регламентується розділом X Закону «Про запобігання корупції» [64].

Контроль знань

1. Що таке антикорупційна стратегія та яка її роль у реалізації державної антикорупційної політики?

2. Які основні цілі антикорупційної стратегії?
3. Які правові акти визначають засади формування та реалізації антикорупційної політики в Україні?
4. Які положення містить Закон України «Про запобігання корупції» щодо антикорупційної стратегії?
5. Яка роль Верховної Ради та Уряду у затвердженні та реалізації антикорупційної стратегії?
6. Які міжнародні документи та рекомендації враховуються при розробці антикорупційної стратегії?
7. Що таке державна антикорупційна програма і як вона пов'язана зі стратегією?
8. Які механізми державного контролю за виконанням антикорупційної стратегії передбачені законом?
9. Які органи влади зобов'язані розробляти антикорупційні програми та погоджувати їх з Національним агентством?

Інтерактивне завдання для закріплення знань

Склади карту антикорупційного контролю

Уявіть, що ви консультант у Міністерстві юстиції і отримали завдання створити схему взаємодії органів влади та громадськості для реалізації антикорупційної стратегії.

Використовуючи наведені нижче елементи, розташуйте їх на схемі, показавши зв'язки та функції. Елементи для карти: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Національне агентство з питань запобігання корупції, Державні органи та органи місцевого самоврядування, Антикорупційні програми, Державна антикорупційна стратегія, Громадські організації, Національна доповідь щодо реалізації антикорупційної політики, Механізми моніторингу та оцінки ефективності.

1. Вкажіть на схемі, хто відповідає за розробку, затвердження, моніторинг та оцінку ефективності, а також де відбувається громадський контроль.

2. Поясніть коротко, як інформація проходить від органів влади до громадськості і назад, через моніторинг, національні доповіді та громадські ініціативи.

Формат виконання: Можна намалювати схему на папері або у графічному редакторі (PowerPoint). Після складання схеми напишіть короткий опис кожного зв'язку (2–3 речення).

Тестові завдання

1. Який основний документ визначає антикорупційну політику України?

- а) Конституція України
- б) Закон України «Про державну службу»
- в) Антикорупційна стратегія
- г) Кодекс адміністративного судочинства
- д) План дій з лібералізації візового режиму

2. Хто є головним державним органом, відповідальним за розробку та моніторинг антикорупційної стратегії?

- а) Верховна Рада України
- б) Кабінет Міністрів України
- в) Національне агентство з питань запобігання корупції
- г) Генеральна прокуратура
- д) Рахункова палата

3. Який механізм забезпечує щорічну оцінку стану виконання антикорупційної стратегії?

- а) Парламентські слухання
- б) Звіт Кабінету Міністрів
- в) Розробка державного бюджету

- г) Національна доповідь щодо реалізації антикорупційної політики
- д) Судова експертиза

4. Що є основною метою антикорупційних програм?

- а) Контроль за фінансовою діяльністю органів влади
- б) Запровадження комплексної системи заходів щодо запобігання та протидії корупції
- в) Проведення аудиту державного майна
- г) Призначення посадових осіб
- д) Звітність перед міжнародними організаціями

5. Які суб'єкти зобов'язані розробляти антикорупційні програми?

- а) Всі юридичні особи
- б) Органи виконавчої влади та місцевого самоврядування, визначені Законом
- в) Громадські організації
- г) Бізнес-структури
- д) Державні банки

6. Що таке корупційний ризик?

- а) Сумнівна фінансова операція
- б) Ймовірність настання корупційного правопорушення, що негативно впливає на досягнення цілей органу влади
- в) Порушення трудового законодавства
- г) Недостатність бюджетного фінансування
- д) Наявність конфлікту інтересів у бізнес-середовищі

7. Які заходи належать до усунення корупційних ризиків?

- а) Оптимізація процедур та розмежування повноважень
- б) Підвищення податків
- в) Збільшення штрафів для підприємців
- г) Призначення нових керівників
- д) Розширення державної власності

8. Яка роль громадських організацій у реалізації антикорупційної стратегії?

- а) Виключно контроль за фінансами держави
- б) Погодження антикорупційних програм
- в) Моніторинг та участь у розробці стратегії, контроль за її реалізацією
- г) Призначення керівників державних органів
- д) Встановлення кримінальної відповідальності за корупцію

9. Які органи беруть участь у погодженні антикорупційних програм?

- а) Верховна Рада України
- б) Національне агентство з питань запобігання корупції
- в) Кабінет Міністрів України
- г) Секретаріат Президента
- д) Генеральна прокуратура

10. Які сфери визначені пріоритетними у Антикорупційній стратегії на 2014–2017 роки?

- а) Лише судова влада та правоохоронні органи
- б) Сфера бізнесу та приватного сектору
- в) Всі сфери, де ймовірні корупційні ризики, включаючи державну службу, судову систему, державні закупівлі та доступ до інформації
- г) Лише законодавча діяльність
- д) Лише діяльність органів місцевого самоврядування

ТЕМА 6. ІНСТИТУЦІЙНІ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІ КОНФЛІКТИ ІНТЕРЕСІВ У СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

6.1. Конфлікт інтересів та його складові.

6.2. Основні корупційні ризики інституційно-функціонального характеру в системі публічної адміністрації України, які спричиняють конфлікти: поєднання в одному органі виконавчої влади функцій з вироблення політики та нормотворчості з функціями поточного адміністрування (у т. ч. надання адміністративних послуг та контрольно-наглядової діяльності).

6.3. Проблеми підзаконної нормотворчості, зокрема: а) коли органи виконавчої влади, які мають застосовувати законодавство, самостійно розробляють таке законодавство «для себе», керуючись насамперед відомчими (корпоративними) інтересами; б) органи виконавчої влади своїми актами або актами, які вони готують, «розширюють» власні повноваження.

6.4. Особливості притягнення осіб до відповідальності за порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів. Способи здійснення контролю за дотриманням законодавства про конфлікт інтересів та інших обмежень щодо запобігання корупції.

6.5. Впровадження етичних стандартів та стандартів доброчесності.

Ключові терміни та поняття:

Конфлікт, конфлікт інтересів, службові обов'язки, особисті інтереси, прямий інтерес, опосередкований інтерес.

6.1. Конфлікт інтересів та його складові

Неврегульованість конфлікту між особистими інтересами та службовими обов'язками посадовців, а також порушення встановлених антикорупційним законодавством заборон і обмежень, створюють передумови для виникнення корупції. Оскільки конфлікт інтересів, тобто протиріччя між особистими та службовими інтересами, у державному та приватному секторах викликає занепокоєння громадськості в багатьох країнах світу. Ситуації, що призводять до конфліктів інтересів, вже тривалий час розглядаються як окремий об'єкт антикорупційної політики у сфері державного управління. Щоб чітко зрозуміти суть інституту запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, передусім необхідно визначити значення ключового терміну.

Конфлікт інтересів та способи його врегулювання і запобігання є ключовими правовими інститутами в кожній державі з розвинутою системою стримувань та противаг. У європейських країнах концепція публічної служби та представницького мандату не є повноцінною без механізмів для регулювання та запобігання конфлікту інтересів. Недотримання цих вимог може мати серйозні негативні наслідки для порушника. У цьому контексті важливим є питання дослідження сутності конфлікту інтересів та його виникнення.

Базове визначення поняття «конфлікт інтересів» надається в Законі України «Про запобігання корупції».

Закон визначає два типи конфлікту інтересів [64]:

- реальний конфлікт інтересів (абзац 12 частини першої ст. 1 Закону);

- потенційний конфлікт інтересів (абзац 8 частини першої ст. 1 Закону). У самому законі закріплена нормативна класифікація цього поняття на дві форми: потенційний і реальний конфлікти інтересів.

Потенційний конфлікт інтересів – це наявність у особи приватного інтересу в тій сфері, де вона здійснює свої службові чи представницькі повноваження, і цей інтерес може вплинути на її об'єктивність або неупередженість під час прийняття рішень чи виконання дій у рамках своїх повноважень [64].

Реальний конфлікт інтересів – це суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що вже впливає на об'єктивність або неупередженість при прийнятті рішень чи здійсненні дій у процесі виконання зазначених повноважень [64].

Виходячи з наведених визначень, можна побачити чітку залежність між цими поняттями: потенційний конфлікт інтересів означає наявність приватного інтересу, який може вплинути на об'єктивність прийняття рішень, тоді як реальний конфлікт інтересів вже вказує на факт такого впливу, що відбувся в конкретній ситуації. Очевидно, що потенційний конфлікт інтересів є попереднім етапом перед реальним конфліктом інтересів і переростає в нього через виникнення певного юридичного факту, який підтверджує наявність реального впливу приватного інтересу на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, а також на вчинення чи невчинення дій у процесі виконання службових повноважень.

Аналіз нормативних та доктринальних визначень конфлікту інтересів дозволяє виокремити основні складові цього явища, які можуть бути присутніми як при реальному, так і при потенційному конфлікті інтересів, а також визначити його сферу виникнення. Основними елементами конфлікту інтересів є:

1. Приватний інтерес – будь-який майновий чи немайновий інтерес особи, який може бути зумовлений особистими, сімейними, дружніми чи іншими позаслужбовими стосунками з фізичними чи юридичними особами. До цього інтересу також належать інтереси, що виникають у зв'язку з членством або діяльністю в громадських, політичних, релігійних чи інших організаціях.

2. Службові чи представницькі повноваження – офіційні функції або обов'язки, які особа виконує в рамках своїх службових чи представницьких повноважень.

3. Суперечність між приватним інтересом і службовими чи представницькими повноваженнями – виникнення ситуації, коли приватний інтерес особи може або вже впливає на об'єктивність і неупередженість її рішень чи дій у процесі виконання службових чи представницьких обов'язків.

Ці складові дозволяють чітко ідентифікувати наявність конфлікту інтересів і визначити, чи виникає він у конкретній ситуації [64].

Питання конфлікту інтересів у контексті службових повноважень є надзвичайно актуальним, особливо коли прийняття рішень державними службовцями часто залежить від суб'єктивних критеріїв. Практика свідчить, що багато випадків виникнення конфлікту інтересів на державній службі обумовлені саме суб'єктивізмом у прийнятті рішень. Це часто пов'язано з зловживанням дискреційними повноваженнями, коли службовець має певний ступінь свободи в прийнятті рішень, що може спричинити вплив приватних інтересів на об'єктивність і неупередженість його дій.

Поняття конфлікту інтересів чітко зафіксовано в законодавстві та відповідає основним критеріям, необхідним для його належного визначення. Нормативне визначення цього терміну враховує базову класифікацію на реальний та потенційний конфлікти інтересів, а також включає доктринальні підходи щодо визначення ключових елементів цих категорій. Це визначення можна вважати більш ефективним за багато доктринальних підходів, що дозволяє успішно застосовувати його на практиці.

Однак існують певні практичні аспекти, пов'язані з використанням терміну «реальний конфлікт інтересів», які вимагають доопрацювання. Зокрема, необхідно включити до його визначення концепцію негативних наслідків, які виникають внаслідок суперечності між приватним та публічним інтересом у діяльності державного службовця. Важливо, щоб ці наслідки не обов'язково мали конкретну форму, наприклад, шкоди, але ключовим елементом їх визначення має бути їх негативний характер.

Основною метою запобігання конфліктам інтересів є їх недопущення. Закон України «Про запобігання корупції» встановлює обов'язок службових осіб вживати відповідних заходів для досягнення цієї мети (п. 1 ч. 1 ст. 28 Закону) [64].

З моменту, коли особи, зазначені у п. 1 та 2 ч. 1 ст. 3 Закону, дізналися або мали дізнатися про наявність у себе реального чи потенційного конфлікту інтересів, вони зобов'язані:

- повідомити безпосереднього керівника, або, якщо посадова особа не має прямого керівника або перебуває в колегіальному органі. Національне агентство чи інший уповноважений орган, не пізніше наступного робочого дня. Рекомендується робити це у письмовій формі для документального підтвердження та можливості аналізу ситуації керівником з метою визначення оптимального способу врегулювання конфлікту.

- не вчиняти дій та не приймати рішень в умовах реального конфлікту інтересів до моменту отримання рішення керівника або відповіді Національного агентства про спосіб врегулювання.

- вжити заходів щодо врегулювання реального чи потенційного конфлікту інтересів. Зокрема, особа може самостійно усунути приватний інтерес та підтвердити це документально керівнику або керівникові органу, уповноваженому на звільнення чи ініціювання звільнення з посади (ч. 2 ст. 29 Закону).

Закон також забороняє посадовцям будь-яким чином спонукати підлеглих приймати рішення або вчиняти дії всупереч закону на користь своїх чи чужих приватних інтересів (ст. 28) [64].

Безпосередній керівник або керівник уповноваженого органу протягом двох робочих днів після отримання повідомлення ухвалює рішення щодо врегулювання конфлікту та інформує про нього особу.

У разі сумнівів щодо наявності конфлікту інтересів особа зобов'язана звернутися за роз'ясненням до територіального органу Національного агентства. Якщо роз'яснення не надано, діяти слід відповідно до розділу V Закону. Отримання роз'яснення про відсутність конфлікту звільняє особу від відповідальності у випадку подальшого виявлення конфлікту стосовно тих самих дій.

6.2. Основні корупційні ризики інституційно-функціонального характеру в системі публічної адміністрації України, які спричиняють конфлікти: поєднання в одному органі виконавчої влади функцій з вироблення політики та нормотворчості з функціями поточного адміністрування (у т. ч. надання адміністративних послуг та контрольно-наглядової діяльності).

В українській системі публічної адміністрації існує серйозна інституційно-функціональна проблема, пов'язана з поєднанням у межах одного органу виконавчої влади функцій з формування політики, нормотворчості та поточного адміністрування, зокрема надання адміністративних послуг і здійснення контрольно-наглядової діяльності. Така концентрація повноважень створює високі корупційні ризики, передусім через конфлікт інтересів: орган, який формує правила, одночасно має можливість їх застосовувати і контролювати, що відкриває простір для маніпуляцій, вибіркового правозастосування та лобізму. Це призводить до неефективності державного управління, непрозорості прийняття рішень, послаблення якості політики, що формується під потреби виконавців, а не суспільства. Для мінімізації цих ризиків необхідним є чіткий розподіл функцій між органами, передача надання послуг незалежним структурам (наприклад, центрам надання адміністративних послуг), створення незалежних регуляторів та впровадження інструментів громадського контролю й антикорупційної експертизи.

Для захищеності від корупційних впливів надзвичайно важливе значення має раціональність побудови системи публічної адміністрації, прозорість її діяльності, професійність та неупередженість публічної служби, підконтрольність публічної адміністрації.

Основними корупційними ризиками інституційно-функціонального характеру в системі публічної адміністрації України є:

1) поєднання в одному органі виконавчої влади функцій з вироблення політики та нормотворчості з функціями поточного адміністрування (у т.ч. надання адміністративних послуг та контрольно-наглядової діяльності). Така практика породжує проблеми підзаконної нормотворчості, зокрема: а) коли органи виконавчої влади, які мають застосовувати законодавство, самостійно розробляють таке законодавство «для себе», керуючись насамперед відомчими (корпоративними) інтересами. Наприклад, нормативні акти, які застосовують податкові органи розробляються не Міністерством фінансів, а самою Державною податковою адміністрацією. Також цікавою є природа так званих «податкових роз'яснень», які названі у законі «оприлюдненням офіційного розуміння окремих положень податкового законодавства контролюючими органами у межах їх компетенції, яке використовується при обґрунтуванні їх рішень під час проведення апеляційних процедур». Тобто одна із сторін спору видає фактично офіційне тлумачення податкового законодавства [59].

На тій проблемі, що «адміністративні органи самі собі виписують механізми, самі під себе ці механізми регулюють» особливо наголосила під час глибинного інтерв'ю в рамках проекту Голова Ради підприємців при Кабінеті Міністрів України Оксана Продан. а) органи виконавчої влади своїми актами, які вони готують «розширюють» власні повноваження (тобто поширювально тлумачать норми закону, в т.ч. шляхом визначення додаткових, не передбачених законом повноважень, а також засобів виконання покладених на орган завдань). Прикладом невідповідності положень підзаконних нормативних актів вимогам законів може слугувати ситуація з врегулюванням відносин щодо блокування транспортних засобів. До Кодексу про адміністративні правопорушення у вересні 2008 року було внесено статтю 265-2 щодо тимчасового затримання автомобілів.

Отже, повноваження органів публічної адміністрації мають відповідати вимогам Конституції України та законів України, не можуть визначатися у підзаконних нормативно-правових актах, «поширювально» тлумачитися у актах органів виконавчої влади.

2) поєднання в одній інституції (одному органі) функцій з надання адміністративних послуг і контрольно-наглядових (інспекційних) функцій.

Поєднання в компетенції одного органу повноважень з надання адміністративних послуг та контрольно-наглядових функцій породжує корупційні ризики, пов'язані з «розмиванням місії відповідного органу, зменшенням об'єктивності розгляду та перегляду адміністративних справ. Адже очевидно, що агентський (обслуговуючий) тип діяльності та інспекційний тип діяльності потребують різних методів та форм.

Поєднання в компетенції одного органу повноважень з надання адміністративних послуг та контрольно-наглядових функцій породжує корупційні ризики, пов'язані з «розмиванням місії» відповідного органу, зменшенням об'єктивності розгляду та перегляду адміністративних справ. Адже очевидно, що агентський (обслуговуючий) тип діяльності та інспекційний тип діяльності потребують різних методів та форм. Також очевидно, що у випадку порушення правил видачі певного дозволу (ліцензії), орган що інспектуватиме діяльність приватної особи, з одного боку, не буде зацікавлений у виявленні (фіксації) «помилки» з боку свого ж «відомства», з іншого боку, фактично опиняється поза межами зовнішнього контролю, що також є добрим ґрунтом для зловживань. Вочевидь не випадково, за деякими дослідженнями, серед найбільш корумпованих «дозвільних органів» в Україні підприємці називають саме ті, в яких об'єднано функції з видачі дозволів (адміністративних послуг) з інспекційними функціями, зокрема, органи державної санітарно-епідеміологічної служби.

Зменшенню цього ризику сприятиме інституційне (організаційне) розмежування функцій з надання адміністративних послуг та контрольно-наглядових функцій. Це, на нашу думку, підвищить об'єктивність розгляду адміністративних справ адміністративними органами, а також сприятиме виявленню випадків незаконних дій інших адміністративних органів. Втім інституційно-функціональними конфліктами, які перетворюються в корупційні ризики, пов'язані й інші проблеми:

- неупорядкованість системи органів публічної адміністрації та відсутність чіткого розподілу повноважень між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування.;
- низка інституційних ризиків закладена у нечіткості визначення системи органів виконавчої влади, їх належності до певного рівня (центрального або місцевого). Найважлива загальна для системи виконавчої влади тенденція щодо постійного утворення нових органів, що часто сприяє розбалансованості зав'язків та відносин як в системі органів виконавчої влади, так і у зовнішніх взаємостосунках (першочергово незручності виникають для громадян, не обізнаних з тонкощами реформування державного апарату);
- тягар додаткових витрат у зв'язку з переоформленням документів як правило, також покладається на громадян).

6.3. Проблеми підзаконної нормотворчості, зокрема: а) коли органи виконавчої влади, які мають застосовувати законодавство, самостійно розробляють таке законодавство «для себе», керуючись насамперед відомчими (корпоративними) інтересами; б) органи виконавчої влади своїми актами або актами, які вони готують, «розширюють» власні повноваження

Проблеми підзаконної нормотворчості в системі публічного управління України є серйозним джерелом корупційних ризиків і правової невизначеності. Однією з основних проблем є те, що органи виконавчої влади, які повинні застосовувати законодавство, часто самостійно розробляють підзаконні акти, керуючись переважно власними відомчими або корпоративними інтересами, а не суспільним благом. У таких випадках норми підзаконних актів створюються «під себе» – з урахуванням зручності для конкретного міністерства чи відомства, а не ефективного врегулювання публічних відносин. Інша серйозна проблема – спроби органів виконавчої влади за допомогою підзаконних актів «розширити» свої повноваження, тобто вийти за межі компетенції, визначеної законом. Це призводить до порушення принципу верховенства права, звуження прав і свобод громадян без законних підстав та створення надмірної регуляторної складності. Такі практики підривають довіру до держави, сприяють адміністративному свавілля та створюють нерівні умови для учасників правовідносин.

Підзаконна нормотворчість на відміну від законотворчості має такі переваги як: оперативність, гнучкість, менша ступінь формалізації процесу розробки і прийняття норм права, високий рівень компетентності суб'єктів правотворчості, здатність до врегулювання різноманітного спектра суспільних відносин, що відрізняються між собою як за своїм складом, так і за ступенем поширення (наприклад, в масштабах держави, суб'єкта федерації, регіону, відомства, окремого виробничого колективу або громадської організації) [80].

Норми підзаконної нормотворчості не відіграють провідної ролі у правовому регулюванні суспільних відносин. Їх основне призначення – забезпечити механізм реалізації норм, установлених законами. За своїм характером вони є вторинними та слугують розвитком і деталізацією законодавчих положень. Такі акти приймаються у формі правил, порядків, положень, інструкцій, регламентів або інших форм, передбачених законом. Підзаконна правотворчість має допоміжний характер і полягає в уточненні змісту правовідносин, визначених у законах. Наприклад, інструкції слугують для конкретизації порядку застосування загальних правових норм, що сприяє їхній практичній реалізації. Акти у формі порядку видаються тоді, коли необхідно визначити послідовність виконання певної діяльності або узгоджених дій різних суб'єктів.

Одним із чинників, що впливає на ефективність дії нормативно-правових актів є якість правозастосовної діяльності, яка визначається мірою забезпечення закріпленої в нормативно-правових актах моделі погодження соціальних інтересів. Завдання правозастосування, в кінцевому підсумку, полягає в тому, щоб реально забезпечити на практиці закріплені у нормативно-правових актах баланс соціальних інтересів так, щоб реалізація одних не

блокувала реалізацію інших. Необхідно аналізувати й оцінювати якість правового забезпечення правозастосовної діяльності (визначається наявністю ефективних юридичних гарантій реалізації нормативно-правових актів та, перш за все, правових механізмів вирішення конфліктів і повнотою правового регулювання, яка б мінімізувала обсяг підзаконної нормотворчості [58].

Якщо говорити більш конкретно, то проблеми підзаконної нормотворчості, пов'язані з тим, що органи виконавчої влади розробляють нормативні акти «для себе», керуючись переважно відомчими або корпоративними інтересами можуть проявлятися як:

1. *Конфлікт інтересів при нормотворчості.* Орган, який має застосовувати норми, одночасно формує підзаконні акти, що створює потенціал для зловживання владою: правила формуються не з урахуванням публічного інтересу, а з прицілом на зручність чи вигоду самого органу.

2. *Перевага відомчих інтересів над публічними.* Під час розробки актів пріоритет надається забезпеченню інтересів конкретного міністерства або відомства (збереження повноважень, спрощення внутрішніх процедур), а не ефективному та справедливому регулюванню відповідної сфери.

3. *Закритість і непрозорість процесу нормотворчості.* Проекти підзаконних актів часто не проходять належного громадського обговорення чи погодження з іншими заінтересованими сторонами, що дозволяє ухвалювати вигідні лише для внутрішньої системи рішення.

4. *Зловживання делегованими повноваженнями.* Органи виконавчої влади трактують законодавчі делегації надто широко, формуючи регулювання, яке виходить за межі повноважень, визначених законом.

5. *Недостатній контроль з боку парламенту чи громадськості.* Через відсутність ефективних механізмів контролю за підзаконною нормотворчістю окремі акти можуть вступати в суперечність із законом або створювати необґрунтовані обмеження для громадян чи бізнесу.

Якщо говорити про конкретні проблеми підзаконної нормотворчості, пов'язані з практикою «розширення» органами виконавчої влади власних повноважень шляхом прийняття або підготовки відповідних актів можемо віднести:

1. *Вихід за межі делегованих законом повноважень.* Органи виконавчої влади іноді приймають підзаконні нормативно-правові акти, у яких встановлюють нові вимоги, обов'язки або обмеження, не передбачені законами. Це прямо порушує принцип законності та веде до узурпації функцій законодавчої влади

2. *Фактичне «законодавство» виконавчої влади.* Через нечіткі формулювання у законах виконавчі органи починають самостійно заповнювати правові прогалини, фактично встановлюючи нові норми, які за своєю суттю мають законодавчий характер, але ухвалюються без участі парламенту.

3. *Створення підзаконного регулювання, що змінює зміст закону.* Органи іноді видають акти, які викривлюють або змінюють зміст законодавчих норм – наприклад, звужують права осіб, які законом гарантуються, або встановлюють додаткові, не передбачені процедурні бар'єри.

4. *Розширення контролюючих функцій без законної основи.* Через підзаконні акти деякі органи намагаються запровадити додаткові інструменти контролю або санкції щодо громадян чи бізнесу, не маючи на це чітко визначених повноважень у законі.

5. *Спроба інституційного посилення органу через нормотворчість.* Підзаконна нормотворчість іноді використовується для закріплення більшого впливу органу у певній сфері, зокрема – через введення нових процедур узгодження, ліцензування, дозволів, які створюють додаткову залежність інших суб'єктів від цього органу.

Проблеми підзаконної нормотворчості в Україні мають системний характер і поділяються на дві ключові групи: по-перше, створення органами виконавчої влади нормативних актів «під себе» з метою захисту відомчих інтересів, і по-друге, розширення власних повноважень шляхом

підзаконного регулювання. Обидві ці практики порушують принцип верховенства права, суперечать конституційним засадам поділу влади та сприяють формуванню адміністративного свавілля. У результаті – підзаконні акти часто перетворюються не на інструмент реалізації закону, а на засіб управлінського домінування окремих органів. Це знижує ефективність правозастосування, ускладнює доступ громадян до своїх прав і свобод та створює умови для зловживань. Подолання цих проблем вимагає посилення контролю за підзаконною нормотворчістю, чіткого обмеження меж делегування повноважень та запровадження ефективних механізмів громадського і парламентського нагляду.

6.4. Особливості притягнення осіб до відповідальності за порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів. Способи здійснення контролю за дотриманням законодавства про конфлікт інтересів та інших обмежень щодо запобігання корупції.

У сфері правового регулювання конфлікту інтересів ключове значення має відповідальність за дії та рішення, прийняті в умовах конфлікту інтересів, а також за усунення їх наслідків.

Загальні принципи відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення закріплені у частині першій статті 65 Закону України «Про запобігання корупції» [64]. Відповідно до неї особи, зазначені в частині першій статті 3 цього Закону, можуть притягуватися до кримінальної, адміністративної, цивільно-правової або дисциплінарної відповідальності у встановленому законом порядку.

Порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів відноситься до корупційних правопорушень, за які передбачені такі види відповідальності:

Дисциплінарна відповідальність може застосовуватися як до корупційних правопорушень, так і до правопорушень, пов'язаних із корупцією. В Україні відсутній єдиний кодифікований нормативно-правовий акт, який регламентував би процедуру притягнення осіб, зокрема винних у корупційних чи пов'язаних із корупцією правопорушеннях, до дисциплінарної відповідальності. На сьогодні підставою для накладення дисциплінарних стягнень за такі порушення є, зокрема, Кодекс законів про працю України, а також спеціальні нормативно-правові акти: дисциплінарні статuti, закони, що регулюють відповідні категорії службовців, та внутрішні положення установ.

Особливість дисциплінарної відповідальності полягає в тому, що рішення про її застосування приймає не суд, як у випадку інших видів юридичної відповідальності, а керівник установи або безпосередній начальник порушника. Оформлення такого рішення здійснюється у формі відповідного наказу. До порушень, за яке можна отримати дисциплінарне покарання відносять:

- неповідомлення про потенційний конфлікт інтересів (застосовується залежно від обставин і ступеня вини);
- неповідомлення про реальний конфлікт інтересів та/або прийняття рішень у таких умовах, якщо суд не застосував покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (обов'язкове застосування, ч. 2 ст. 65 Закону).

Адміністративна відповідальність вид юридичної відповідальності який застосовується лише до правопорушень, пов'язаних із корупцією, тоді як до безпосередньо корупційних правопорушень його застосування не передбачено.

Адміністративні правопорушення виділені законодавцем у окрему главу 13-А Кодексу України про адміністративні правопорушення, що регулює адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією [31].

До всіх таких правопорушень обов'язково застосовується адміністративне стягнення у вигляді штрафу, розмір якого коливається від 50 до 2500 неоподатковуваних мінімумів

доходів громадян.

Більшість статей цієї глави передбачає додаткові адміністративні санкції, зокрема конфіскацію грошових коштів (винагороди, доходу), отриманих у результаті правопорушення, та/або позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю строком до 1 року. Основні види правопорушень, за які передбачено адміністративну відповідальність:

- за неповідомлення про реальний конфлікт інтересів (штраф від 100 до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а за повторне порушення – від 400 до 800 із позбавленням права займати певні посади на рік);

- за дії або рішення в умовах реального конфлікту інтересів (штраф від 200 до 400 неоподатковуваних мінімумів, з можливим додатковим позбавленням права на певні посади);

- загальний порядок застосування адміністративної відповідальності регулюється КУпАП, а спеціальні норми закону також враховуються під час провадження.

Згідно з ч. 5 ст. 65 Закону, особа, щодо якої складено протокол про адміністративне правопорушення, може бути тимчасово відсторонена від виконання службових обов'язків до закінчення судового розгляду. У разі закриття справи з причин відсутності правопорушення, відстороненій особі відшкодовують середній заробіток за час вимушеного прогулу.

Для з'ясування причин і умов, що сприяли правопорушенню, керівник органу, підприємства чи установи проводить службове розслідування за поданням уповноваженого органу або приписом Національного агентства.

Кримінальна відповідальність передбачає вичерпний перелік корупційних кримінальних правопорушень наведено у примітці до ст. 45 Кримінального кодексу України. Згідно з нею, ці правопорушення можна умовно поділити на дві категорії[39]:

- кримінальні правопорушення, що вважаються корупційними лише за умови вчинення через зловживання службовим становищем;

- безумовно корупційні кримінальні правопорушення, прямо передбачені окремими статтями Кримінального кодексу України.

Покарання за такі правопорушення залежить від конкретного складу злочину і може варіюватися від штрафу без визначеної мінімальної межі до позбавлення волі строком до 15 років. У більшості кримінальних корупційних правопорушень статтями передбачено також додаткове покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади чи здійснювати певну діяльність, максимальний строк якого за окремі злочини може сягати 10 років, та/або конфіскації майна.

Нормативно-правові акти та рішення, прийняті з порушенням вимог Закону, можуть бути скасовані або визнані незаконними в судовому порядку за заявою зацікавлених осіб, прокурора або органів влади. Правочини, укладені з порушенням вимог Закону, можуть визнаватися недійсними. Збитки та шкода, завдані державі, відшкодовуються винною особою, а громадяни та юридичні особи мають право на відновлення порушених прав і відшкодування шкоди за рахунок державного бюджету, після чого держава має право зворотної вимоги до винного.

Кошти та майно, отримані внаслідок корупційного правопорушення, підлягають конфіскації або спеціальній конфіскації за рішенням суду.

Національне агентство контролює дотримання законодавства про конфлікт інтересів шляхом: перевірок можливих порушень за власною ініціативою або на підставі звернень громадян та юридичних осіб; моніторингу дотримання вимог законодавства суб'єктами конфлікту інтересів.

6.5. Впровадження етичних стандартів та стандартів доброчесності.

Сучасна система боротьби з корупцією та забезпечення доброчесності державних службовців в Україні базується на міжнародних стандартах, що визначають принципи етичної

поведінки та управління конфліктами інтересів. Впровадження цих стандартів є ключовим елементом формування прозорості та ефективної державної служби, спрямованої на захист публічних інтересів і протидію зловживанням службовим становищем.

Основними міжнародними документами, що регулюють питання доброчесності, є:

- Конвенція ООН проти корупції [32];
- Кримінальна конвенція Ради Європи щодо боротьби з корупцією [38];
- Цивільна конвенція Ради Європи щодо боротьби з корупцією;
- Принципи ОЕСР з управління етикою на державній службі;
- Керівні принципи ОЕСР щодо врегулювання конфлікту інтересів на державній службі.

Прийняття в 2014 році Закону України «Про запобігання корупції» дозволило законодавчо розмежувати поняття потенційного та реального конфлікту інтересів, встановити чіткі механізми їх запобігання та врегулювання, а також впровадити систему декларування не лише доходів, а й видатків. Це стало важливим кроком для імплементації міжнародних стандартів доброчесної поведінки в Україні.

Для подальшого впровадження цих стандартів Верховна Рада України прийняла Закон «Про державну службу», де доброчесність визначена одним із ключових принципів діяльності державного службовця. Доброчесність передбачає пріоритет публічних інтересів над приватними, а також відмову від використання службових повноважень у власних цілях.

Згідно з Правилами етичної поведінки державних службовців (постанова КМУ від 11 лютого 2016 року № 65), доброчесність включає [61]:

- орієнтацію на захист публічних інтересів і пріоритет загального блага над особистими або корпоративними інтересами;
- заборону використання державного майна у приватних цілях;
- запобігання конфлікту між публічними та особистими інтересами;
- збереження конфіденційності інформації, отриманої у зв'язку з виконанням службових обов'язків;
- недопущення надання переваг чи проявів прихильності до окремих осіб, політичних партій чи організацій.

Подальше впровадження стандартів доброчесності відображено в Методичних рекомендаціях Національного агентства з питань запобігання корупції від 14 липня 2016 року № 2. Реалізація цих стандартів передбачає комплексні заходи всіх державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, зокрема:

- створення постійних комісій з питань запобігання конфлікту інтересів;
- включення вимог доброчесності в антикорупційні програми державних органів та юридичних осіб;
- проведення інформаційних кампаній для популяризації стандартів доброчесності;
- посилення співпраці та обміну інформацією між органами, відповідальними за протидію корупції;
- контроль за дотриманням стандартів доброчесності новопризначеними посадовцями;
- передача в управління корпоративних прав у разі призначення на відповідні посади.

Норми етичної поведінки осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а також прирівняних до них осіб, закріплені у низці міжнародних антикорупційних стандартів. Зокрема, стаття 8 Конвенції ООН проти корупції передбачає обов'язок держав-учасниць розробляти та приймати кодекси поведінки державних посадових осіб, а також запроваджувати системи і заходи, що [32]:

- стимулюють повідомлення посадовими особами про відомі їм корупційні діяння;
- вимагають подання декларацій про позаслужбову діяльність, заняття, інвестиції, активи та суттєві дарунки, які можуть створювати конфлікт інтересів;
- встановлюють відповідальність посадових осіб за порушення кодексів або етичних стандартів.

Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб, прийнятий резолюцією 51/59

Генеральної Асамблеї ООН 12 грудня 1996 року, визначає принципи, якими керуються посадові особи під час виконання своїх обов'язків. Серед них: абсолютна відданість державним інтересам, компетентне та ефективне виконання обов'язків, справедливе розпорядження державними ресурсами, неупередженість у взаємодії з громадськістю, уникнення дискримінації, заборона використання службового становища для особистої вигоди, своєчасне декларування активів та конфіденційне поводження з інформацією.

В Україні положення статті 13 Закону «Про засади запобігання і протидії корупції» визначають необхідність законодавчого врегулювання правил поведінки осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а також підстав і порядку відповідальності за порушення цих норм. На виконання цих вимог Верховною Радою України 17 травня 2012 року було прийнято Закон «Про правила етичної поведінки».

Проте після ухвалення у 2014 році Закону України «Про запобігання корупції», який включав окремий блок положень щодо етичної поведінки посадових осіб, Закон «Про правила етичної поведінки» втратив чинність. Водночас інші нормативно-правові акти, такі як закони «Про державну службу», «Про службу в органах місцевого самоврядування», а також наказ Національного агентства України з питань державної служби від 5 серпня 2016 року № 158 «Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування», продовжують регулювати питання етичної поведінки державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування.

Контроль знань

1. У чому полягає відмінність між потенційним та реальним конфліктом інтересів? Які юридичні наслідки має кожна з цих форм?
2. Яка різниця між інституційними та функціональними конфліктами?
3. Що спричиняє функціональні конфлікти між особистими та службовими обов'язками посадовців?
4. Як організаційна структура органів влади може сприяти конфліктам інтересів?
5. Як інституційні конфлікти інтересів впливають на ефективність державного управління?
6. Які наслідки функціональних конфліктів для прийняття рішень у публічній адміністрації?
7. Які заходи можуть допомогти запобігти інституційним конфліктам інтересів?
8. Чому самостійна нормотворчість органів виконавчої влади «для себе» є небезпечною для верховенства права?

Інтерактивне завдання для закріплення знань

Державна служба надає дозвіл на ведення певного виду діяльності, яка також підлягає регулярному інспекційному контролю. В одному з регіонів України цей дозвіл видає обласне управління Державної служби з контролю у сфері довкілля, яке одночасно виконує функції контролю та нагляду за дотриманням екологічного законодавства. У процесі планової перевірки цього ж управління було виявлено незначні порушення у компанії, якій воно ж і видавало дозвіл. Водночас представник компанії надав документи, які свідчать, що форма перевірки не була чітко регламентована законом, а порядок проведення затверджений внутрішнім наказом цього органу, де були передбачені додаткові повноваження інспекторів, не визначені жодним законом. Після скарги до центрального органу виконавчої влади стало відомо, що внутрішній порядок інспекцій був розроблений саме тим органом, який виконує як дозвільні, так і наглядові функції. Компанія звернулась до суду з вимогою визнати цей порядок таким, що суперечить законодавству.

Завдання:

1. Чи є в описаному випадку конфлікт інтересів? У чому він проявляється?

2. Які корупційні ризики породжує поєднання дозвільної та наглядової функцій в одному органі?
3. Чи має право орган виконавчої влади встановлювати порядок перевірок, який розширює його повноваження?
4. Які правові механізми можна застосувати для оскарження підзаконного нормативного акта?
5. Які зміни до інституційної моделі публічної адміністрації доцільно було б запропонувати для запобігання подібним ситуаціям у майбутньому?

Тестові завдання

1. Що таке потенційний конфлікт інтересів згідно з українським антикорупційним законодавством?

- а) суперечність між законодавством і посадовою інструкцією;
- б) реалізація службових обов'язків з порушенням субординації;
- в) наявність приватного інтересу, який *може* вплинути на об'єктивність рішень;
- г) будь-яке порушення посадових обов'язків;
- д) наявність двох і більше посад у різних органах влади.

2. Яка з наведених ситуацій найточніше ілюструє реальний конфлікт інтересів?

- а) декларування доходів з запізненням;
- б) отримання службової інформації без дозволу;
- в) коли приватний інтерес *вже вплинув* на службове рішення;
- г) розгляд заяви від родича, але без ухвалення рішення;
- д) наявність конфлікту між співробітниками установи.

3. Яка форма підзаконного нормативного акта зазвичай визначає послідовність дій?

- а) постанова;
- б) регламент;
- в) порядок;
- г) закон;
- д) інструкція.

4. Яка головна проблема виникає при поєднанні в одному органі функцій формування політики та адміністрування?

- а) зниження навантаження на інші органи;
- б) підвищення ролі місцевого самоврядування;
- в) зростання корупційних ризиків через конфлікт інтересів;
- г) ефективне використання бюджету;
- д) підвищення зарплат держслужбовцям.

5. Що є основною метою підзаконної нормотворчості?

- а) розробка нових законів;
- б) прийняття змін до Конституції;
- в) механізм реалізації норм закону;
- г) розширення повноважень виконавчої влади;
- д) лобіювання інтересів державних органів.

6. Яка з ознак вказує на «розширення» повноважень органом виконавчої влади?

- а) скорочення штатного розпису;
- б) прийняття закону парламентом;
- в) встановлення додаткових вимог, не передбачених законом;
- г) підписання меморандуму з іншими органами;
- д) проведення громадських слухань.

7. Який інституційний ризик прямо пов'язаний з нечітким поділом повноважень між органами?

- а) відсутність електронного документообігу;

- б) подвійне підпорядкування та дублювання функцій;
- в) надлишок фінансування з державного бюджету;
- г) наявність великої кількості антикорупційних комісій;
- д) висока професійність кадрів.

8. Чому об'єднання наглядових і дозвільних функцій в одному органі є проблематичним?

- а) бо призводить до дублювання законів;
- б) бо ускладнює оформлення документів;
- в) бо створює ризики упередженого контролю;
- г) бо порушує європейське право;
- д) бо вимагає погодження з парламентом

9. Що з наведеного НЕ є проблемою підзаконної нормотворчості?

- а) відомчий підхід до розробки актів;
- б) закритість процедур прийняття актів;
- в) публічне обговорення нормативних актів;
- г) зловживання делегованими повноваженнями;
- д) встановлення норм, що змінюють зміст закон.

10. Який із наведених механізмів може зменшити ризики від конфлікту інтересів у нормотворчості?

- а) видача довідки про несудимість;
- б) підвищення зарплат чиновникам;
- в) запровадження громадського та парламентського нагляду;
- г) заборона державним службовцям користуватись соцмережами;
- д) розміщення актів на офіційному сайті без обговорення.

ТЕМА 7. ЗАХОДИ, СПРЯМОВАНІ НА ЗАПОБІГАННЯ Й ПРОТИДІЮ КОРУПЦІЇ

7.1. Антикорупційні положення внесення змін в законодавство про державну службу.

7.2. Основні нормативно-правові які потребують змін відповідно до національного антикорупційного законодавства.

Ключові терміни та поняття:

Положення, антикорупційне положення, зміни, законодавство.

7.1. Антикорупційні положення внесення змін в законодавство про державну службу.

В умовах триваючої військової агресії одним із ключових чинників не лише перемоги, а й збереження державного суверенітету та відновлення територіальної цілісності є забезпечення політичної, економічної та соціальної стабільності в Україні. Значну загрозу цим цілям становить корупція, яка залишається серйозним викликом. Тому боротьба з корупцією повинна стати невід'ємною частиною державної політики в усіх сферах суспільного та політичного життя, включно з оборонною галуззю. Зниження рівня корупції має бути стратегічним пріоритетом держави та системи державного управління. Водночас подолати корупцію неможливо без ефективного антикорупційного законодавства та реальних механізмів його впровадження. Отже, аналіз сучасного стану законодавчого регулювання у сфері запобігання корупції, а також виявлення його сильних і слабких сторін є надзвичайно актуальним завданням, що потребує системного вирішення.

Особливості розбудови правової держави та утвердження принципів належного врядування особливу увагу приділено протидії корупції в системі державної служби. Адже саме державні службовці виконують ключові функції держави, приймають управлінські рішення, розпоряджаються публічними ресурсами. Будь-які прояви корупції серед них підривають довіру суспільства до влади.

У зв'язку з цим антикорупційні положення, інтегровані в законодавство про державну службу, відіграють пріоритетну роль у реформуванні цієї сфери.

Наявність системних корупційних ризиків, таких як непрозорий добір кадрів, нерегульованість конфлікту інтересів, неналежний фінансовий контроль, зумовила потребу оновлення законодавчої бази.

Внесення змін до законодавства про державну службу з урахуванням антикорупційних вимог має кілька ключових особливостей, спрямованих на підвищення прозорості, підзвітності та ефективності державного управління.

1. Уніфікація термінології та усунення правових неузгодженостей. Законодавчі зміни передбачають уніфікацію термінології, що використовується в антикорупційному законодавстві, зокрема, виключення термінів «та особливо відповідальне» та «або особливо відповідального» з положень Закону України «Про запобігання корупції». Це усуває правову невизначеність і забезпечує єдність у застосуванні норм щодо осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування [3].

2. Покращення механізмів запобігання корупції у приватній сфері. Законопроекти, спрямовані на вдосконалення механізмів запобігання корупції, пропонують зобов'язати працівників, які проводять внутрішній аудит, невідкладно інформувати спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції про виявлені дані, що можуть свідчити про корупційні правопорушення. Це сприяє більш ефективному виявленню та реагуванню на корупційні ризики в приватному секторі [89].

3. Встановлення чітких строків для звільнення у разі корупційного правопорушення. Зміни до Кодексу законів про працю України передбачають обов'язкове звільнення

працівника, якщо набрало законної сили судове рішення про притягнення його до відповідальності за корупційне правопорушення. Зокрема, встановлено триденний строк для звільнення з моменту отримання копії відповідного судового рішення органом, що є роботодавцем. Це забезпечує оперативність у реагуванні на корупційні правопорушення та підвищує ефективність боротьби з корупцією в державному секторі [2].

4. Посилення вимог до прозорості та підзвітності в кадрових процедурах. Зміни в законодавстві також передбачають вдосконалення процедур відбору та призначення на посади в державній службі. Зокрема, скорочено кількість членів комісій з відбору кандидатів, змінено склад комісій, а також уточнено вимоги до кандидатів на посади вищого корпусу державної служби. Ці зміни спрямовані на підвищення ефективності та прозорості кадрових процедур, що є важливим аспектом у контексті антикорупційної політики.

5. Врахування особливостей воєнного стану. У період воєнного стану законодавство передбачає певні послаблення щодо обмежень для осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Зокрема, скасовано обмеження щодо прийняття подарунків без обмеження їх вартості, якщо вони використовуються на потреби Збройних Сил України чи гуманітарну допомогу. Це дозволяє більш гнучко реагувати на виклики воєнного часу, зберігаючи при цьому антикорупційні стандарти [27].

Таким чином, внесення змін до законодавства про державну службу з урахуванням антикорупційних вимог сприяє створенню більш прозорої, ефективної та підзвітної системи державного управління, що є необхідною умовою для забезпечення стабільності та розвитку держави.

7.2. Основні нормативно-правові які потребують змін відповідно до національного антикорупційного законодавства

Згідно з чинним законодавством України, низка нормативно-правових актів потребує внесення змін або доповнень у контексті національної антикорупційної політики. Ці зміни спрямовані на посилення ефективності боротьби з корупцією, підвищення прозорості та підзвітності органів державної влади, а також на забезпечення належного функціонування державної служби.

Попри те, що з моменту ухвалення Закону України «Про запобігання корупції» минуло понад вісім років, досі існує значна кількість питань, які потребують врегулювання. Зокрема, це стосується порядку реєстрації повідомлень про можливі корупційні правопорушення, їхнього розгляду, проведення службових перевірок у процесі розгляду таких повідомлень та інших аспектів, що ускладнюють ефективну реалізацію антикорупційних заходів. Наразі чинні положення Закону «Про запобігання корупції» не завжди забезпечують належний рівень правової визначеності та ефективності в цих сферах [64]. Також не слід забувати про роз'яснення НАЗК від 14 липня 2020 року № 7 «Щодо особливостей перевірки повідомлень про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції»» [92] по суті дублює відповідні положення, а Правила забезпечення конфіденційності викривача при розгляді повідомлень про можливі корупційні правопорушення або інші порушення антикорупційного законодавства [61] лише поверхнево окреслюють процедуру їх реєстрації в установі [86].

Особливу увагу слід приділити питанням правового регулювання обмежень щодо отримання подарунків. Актуальна проблема полягає в неефективному механізмі реалізації відповідних законодавчих норм. Так, відповідно до статті 24 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року, державні службовці зобов'язані, зокрема, у разі надходження пропозиції неправомірної вигоди або подарунка, незалежно від наявності приватного інтересу, письмово повідомити про це свого безпосереднього керівника (за наявності) або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації, а також

уповноважені антикорупційні органи. Крім того, якщо така особа виявляє або отримує майно, яке може бути неправомірною вигодою або подарунком, вона зобов'язана повідомити про це письмово не пізніше одного робочого дня.

Проте чинне законодавство не передбачає чіткого механізму реалізації вищезазначених норм, що ускладнює їх ефективне застосування. У зв'язку з цим доцільним виглядає підтримка наукових ініціатив щодо необхідності ухвалення окремого нормативно-правового акта, який би регламентував порядок реалізації положень статті 24 в частині реєстрації повідомлень про отримання або пропозицію подарунків державними службовцями [91, с. 161; 47].

Ще одним актуальним питанням є необхідність відновлення процесу подання електронних декларацій особами, уповноваженими на виконання функцій держави, та поновлення системи фінансового контролю за їхньою діяльністю. Так, у зв'язку із запровадженням воєнного стану в Україні, були прийняті закони «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану» та «Про внесення змін до Закону України “Про запобігання корупції” щодо особливостей застосування законодавства у сфері запобігання корупції в умовах воєнного стану». Ці законодавчі акти внесли зміни до процедури подання е-декларацій.

Водночас, з огляду на необхідність забезпечення ефективних заходів протидії корупції, а також виконання вимог Європейської комісії щодо євроінтеграції України, відновлення декларування активів держслужбовців та посадовців органів місцевого самоврядування є нагальним завданням.

Законом України від 1 червня 2021 року № 1502-IX «Про внесення змін до Закону України “Про запобігання корупції” щодо упорядкування окремих питань захисту викривачів» [62] передбачено створення Єдиного порталу повідомлень про корупцію. Однак, попри це, поверхневий аналіз нововведених положень Закону в частині розгляду таких повідомлень виявляє низку прогалин, які за відсутності відповідних роз'яснень з боку НАЗК можуть лише ускладнити правозастосування [86; 92; 93].

У контексті воєнного стану актуальним є також перегляд окремих положень антикорупційного законодавства. Зокрема, мова йде про обмеження щодо сумісництва державної служби з іншими видами діяльності для осіб, які підлягають мобілізації; а також про необхідність чіткого тлумачення оціночних понять, таких як «гостинність», «подарунки, що відповідають загально визнаним уявленням про гостинність», або «суддівська практика зі спорту та інструкторська практика зі спорту» [87; 46].

Крім того, нагального вдосконалення потребує правове регулювання відповідальності за порушення, пов'язані з обігом гуманітарної допомоги [48]. Потрібно створити прозору систему обліку, розподілу та використання гуманітарної допомоги й коштів, яка базуватиметься на відкритості та підзвітності. У цій системі важливо передбачити цифрову платформу, що дозволить здійснювати громадський контроль за відповідними процесами.

З огляду на це, доцільним видається впровадження заходів, запропонованих у Проекті Плану відновлення України, зокрема: створення єдиної системи збору, обробки та публікації статистичної інформації про виявлені корупційні правопорушення, провадження за ними, розшук і повернення активів, отриманих злочинним шляхом; запровадження онлайн-платформи, яка об'єднає всю цю інформацію [78].

Підсумовуючи викладене, слід наголосити, що в сучасних умовах політичні, економічні та соціальні процеси в Україні зазнали істотних змін. Незважаючи на існування антикорупційного законодавства, сучасні виклики, зумовлені збройною агресією, вимагають його оновлення та вдосконалення державної антикорупційної політики в цілому. Для підвищення ефективності протидії корупції необхідно внести зміни до нормативної бази, зокрема: удосконалити механізми реєстрації та перевірки повідомлень про корупційні правопорушення, забезпечити чітку процедуру фіксації фактів отримання (або пропозицій отримання) подарунків, а також посилити відповідальність за зловживання, пов'язані з гуманітарною допомогою.

Контроль знань

1. Які основні антикорупційні виклики постають перед державною службою в сучасних умовах?
2. Наскільки ефективним є чинне законодавство у сфері запобігання корупції на державній службі?
3. Чи виправдане послаблення антикорупційних обмежень (наприклад, щодо подарунків) у період воєнного стану?
4. Які ризики несе неврегульованість процедури повідомлень про корупційні правопорушення?
5. Як впливає уніфікація термінології на правозастосування у сфері боротьби з корупцією?
6. Чи достатньо ефективно працює система електронного декларування після її часткового призупинення у зв'язку з воєнним станом?
7. Які зміни до кадрових процедур у державній службі можуть сприяти зниженню корупційних ризиків?
8. Чому важливо створити окремий нормативно-правовий акт щодо реєстрації повідомлень про пропозицію чи отримання подарунків?
9. Яким чином цифровізація може підвищити прозорість у сфері обігу гуманітарної допомоги?
10. Які додаткові інструменти варто запровадити для захисту викривачів корупції?

Інтерактивне завдання для закріплення знань

В умовах триваючого воєнного стану в Україні Міністерство з питань державної служби розпочало роботу над оновленням законодавства, що регулює діяльність державних службовців, із урахуванням антикорупційних вимог. Метою є підвищення прозорості, підзвітності та доброчесності в державному управлінні. Серед запропонованих змін:

Удосконалення процедури повідомлення про конфлікт інтересів і подарунки.

Встановлення чітких строків для звільнення осіб, засуджених за корупційні правопорушення.

Скорочення складу конкурсних комісій та уточнення вимог до кандидатів на державну службу.

Послаблення окремих обмежень у період воєнного стану, зокрема – щодо прийняття благодійної допомоги.

Завдання:

1. Проаналізуйте правові ризики, які можуть виникнути внаслідок прийняття зазначених змін.
2. Оцініть доцільність збереження або скасування воєнних винятків щодо прийняття подарунків (гуманітарної допомоги).
3. Запропонуйте додаткові правові або інституційні механізми, які забезпечать ефективну реалізацію антикорупційної політики в державній службі.
4. Поясніть, чому уніфікація термінології в антикорупційному законодавстві є важливою для його практичного застосування.

Тестові завдання

1. Яка головна мета внесення антикорупційних положень до законодавства про державну службу?

- а) посилення соціального захисту держслужбовців;
- б) розширення повноважень державних органів;
- в) підвищення прозорості та ефективності державного управління;
- г) підвищення зарплат у державному секторі;
- д) спрощення кадрового добору.

2. Яким нормативним актом визначено обов'язок повідомляти про пропозицію подарунка?

- а) Закон України «Про державну службу»;
- б) Кримінальний кодекс України;
- в) Закон України «Про запобігання корупції»;

- г) Кодекс законів про працю України;
- д) Закон України «Про службу в органах місцевого самоврядування».

3. Який строк передбачено для звільнення особи після набрання чинності вироку за корупційне правопорушення?

- а) 24 години;
- б) 5 робочих днів;
- в) 10 календарних днів;
- г) 3 робочі дні;
- д) негайно.

4. Що було скасовано для службовців у період воєнного стану?

- а) подача електронних декларацій;
- б) пільги на оплату житла;
- в) вимоги до вищої освіти;
- г) обмеження на одержання подарунків для потреб ЗСУ;
- д) подання щорічної звітності.

5. Який орган відповідає за захист викривачів та перевірку повідомлень про корупцію?

- а) Верховна Рада України;
- б) Державна податкова служба;
- в) НАЗК;
- г) СБУ;
- д) Офіс Президента.

6. Що не є причиною потреби оновлення антикорупційного законодавства?

- а) військова агресія;
- б) зміни в конституції;
- в) корупційні ризики у державній службі;
- г) неуніфікована термінологія;
- д) недостатня ефективність механізмів контролю.

7. Що передбачає проєкт оновлення антикорупційного законодавства щодо внутрішнього аудиту?

- а) повна ліквідація аудиторських служб;
- б) розширення їх фінансової автономії;
- в) обов'язкове інформування антикорупційних органів про правопорушення;
- г) скорочення повноважень аудитора;
- д) передача функцій аудиту зовнішнім консультантам.

8. Яке поняття в законодавстві викликає складність тлумачення під час воєнного стану?

- а) «Державна служба»;
- б) «Конфлікт інтересів»;
- в) «Гостинність»;
- г) «Місьцеве самоврядування»;
- д) «Захист державної таємниці».

9. Яка мета створення цифрової платформи щодо гуманітарної допомоги?

- а) експортувати допомогу за кордон;
- б) спростити облік подарунків держслужбовцям;
- в) забезпечити громадський контроль і прозорість;
- г) надати доступ до банківської таємниці;
- д) виконати вимоги МВФ.

10. Яка зміна стосується кадрових комісій у державній службі?

- а) їх ліквідували повністю;
- б) збільшили кількість членів;
- в) зменшили кількість членів та уточнили вимоги;
- г) передали повноваження Верховній Раді;
- д) заборонили обирати на відкритому конкурсі.

ТЕМА 8. ЗАКОНОДАВЧО ВИЗНАЧЕНІ МЕТОДИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ ТА ПОВ'ЯЗАНИМ З КОРУПЦІЄЮ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

8.1. Правові методи запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням:

8.1.1. Обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища.

8.1.2. Обмеження та запобігання щодо одержання подарунків та неправомірної вигоди.

8.1.3. Обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування

8.1.4. Обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності.

8.2. Етичні методи запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням.

8.3. Організаційні методи запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням.

8.4. Запобіжні методи запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням.

Ключові терміни та поняття:

Метод, корупційне правопорушення, правопорушення, пов'язані з корупцією, кодекс, етика, етичний кодекс, антикорупційний підрозділ.

8.1. Правові методи запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням

В сучасних умовах трансформаційних змін українського суспільства та посилення євроінтеграційних прагнень питання запобігання корупційним і пов'язаним з корупцією правопорушенням набуває особливої актуальності. Головним інструментом у боротьбі з цим явищем виступають правові методи – юридично закріплені норми, які регулюють поведінку публічних службовців, визначають допустимі межі їхніх повноважень та встановлюють відповідальність за порушення встановлених обмежень. Саме ці правові механізми формують базу для прозорості, доброчесної та ефективної діяльності державного апарату, знижуючи ризики зловживання владою й особистої вигоди.

Для того, щоб усвідомлено обирати методи запобігання корупції потрібно розглянути основні правопорушення та їх наслідки.

8.1.1. Обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища.

Використання свого службового становища є досить поширеною практикою. Одним із ключових правових методів запобігання корупційним правопорушенням є встановлення обмежень щодо використання службових повноважень або свого службового становища в особистих або приватних інтересах. Законодавство України забороняє публічним службовцям (державним службовцям, посадовим особам місцевого самоврядування, іншим особам, які виконують функції держави) використовувати свої повноваження не за призначенням, тобто не для забезпечення публічного інтересу, а для отримання особистої вигоди чи вигоди для близьких осіб, пов'язаних суб'єктів або третіх сторін.

Таке обмеження передбачає, зокрема:

- Заборону сприяння у прийнятті рішень, від яких залежить отримання матеріальних чи нематеріальних благ для себе або інших осіб;

Недопущення конфлікту інтересів, коли особа одночасно має службові обов'язки і особисту зацікавленість у результаті;

Заборону використання службової інформації з метою отримання переваг у приватних чи комерційних справах;

Відмову від впливу на інші посадові особи, щоб вони приймали вигідні для службовця чи його оточення рішення.

Ці обмеження спрямовані на забезпечення неупередженості та об'єктивності у прийнятті рішень публічними службовцями, підвищення довіри громадян до влади, а також запобігання зловживанням, які можуть призвести до порушення прав громадян та розкрадання державних ресурсів.

8.1.2. Обмеження та запобігання щодо одержання подарунків та неправомірної вигоди.

Відповідно до статті 23 Закону України «Про запобігання корупції» особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування забороняється вимагати, просити або приймати подарунки від юридичних чи фізичних осіб, безпосередньо чи через інших осіб, як для себе, так і для найближчих членів родини.

Подарунки – грошові кошти або інше майно, переваги, привілеї, послуги, нематеріальні активи, надані/отримані безкоштовно або за ціною нижче собівартості нижчої ніж ринкова ціна.

Неправомірна вигода – це будь-яке майно, послуги, переваги, пільги чи нематеріальні активи, одержані як винагорода за виконання чи невиконання посадових обов'язків.

Основні обмеження та заборони:

1. Категорична заборона на отримання подарунків, якщо це пов'язано з виконанням службових повноважень або якщо дарувальник є підлеглим чи має інтерес у рішенні, що приймає службовець.

2. Допускається отримання подарунків вартістю не більше одного прожиткового мінімуму для працездатних осіб, але не частіше двох разів на рік від однієї особи, і тільки у випадках, не пов'язаних із службовою діяльністю.

3. Службовці зобов'язані повідомляти про пропозицію неправомірної вигоди або про отримання подарунка, що виходить за межі дозволеного.

4. Передача подарунка в установу: якщо подарунок отримано на публічному заході в якості офіційного дарунка – він має бути переданий до державної власності.

Відповідно до частини 2 статті 23 Закону, дозволено приймати:

- загальнодоступні знижки на товари та послуги, а також публічно доступні виграші, премії, призи та бонуси;

- будь-які подарунки, отримані від близьких осіб – незалежно від їх вартості;

- компенсацію або покриття витрат, пов'язаних із службовим відрядженням, якщо це фінансується з державного або місцевого бюджету, коштів міжнародних міждержавних організацій, міжнародної технічної допомоги чи за рахунок організатора заходу, на який особа відряджена.

Особа, яка отримала дозволений подарунок, зобов'язана утриматися від прийняття рішень чи вчинення дій на користь дарувальника. Якщо протягом трьох останніх років вона або її близькі отримували подарунки від особи, на користь якої ухвалюється рішення, таке рішення вважається ухваленим за наявності реального конфлікту інтересів і підлягає скасуванню відповідно до статті 67 Закону.

Порушення обмежень, передбачених статтею 23 Закону щодо отримання подарунків, тягне за собою адміністративну відповідальність за статтею 172-5 Кодексу України про адміністративні правопорушення [31].

8.1.3. Обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування

У статті 26 Закону України «Про запобігання корупції» встановлено обмеження, що стосуються осіб, які припинили виконання функцій держави або місцевого самоврядування (зокрема членів Ради НБУ). Мета цих обмежень – запобігання конфлікту інтересів та недопущення використання колишнього службового становища у приватних інтересах [45].

Основні обмеження:

1. Заборона працевлаштування у пов'язані структури. Протягом одного року з дня звільнення особа не має права укладати трудові договори або здійснювати підприємницьку діяльність із тими юридичними або фізичними особами, стосовно яких вона раніше здійснювала контроль, нагляд або приймала рішення.

2. Заборона на використання службової інформації. Колишні посадовці не можуть розголошувати або використовувати в особистих інтересах інформацію, яку отримали під час виконання службових обов'язків, якщо інше не передбачено законом.

3. Заборона представництва інтересів. Особи не можуть протягом року представляти інтереси третіх сторін у справах, у яких учасником є структура, де вони раніше працювали.

Винятки:

Ці обмеження не поширюються на осіб, які не звільняються, а переходять на іншу державну посаду, тобто продовжують виконувати функції держави або місцевого самоврядування.

8.1.4. Обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності

Відповідно до статті 25 Закону України «Про запобігання корупції» встановлює обмеження щодо сумісництва та поєднання державної служби або служби в органах місцевого самоврядування з іншими видами діяльності для осіб, визначених у пункті 1 частини 1 статті 3 цього Закону [45].

Згідно з нормою, особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, не мають права займатися оплачуваною діяльністю, окрім таких винятків:

- викладацька діяльність,
- наукова діяльність,
- творча діяльність,
- медична практика,
- інструкторська або суддівська діяльність у сфері спорту.

Також забороняється здійснювати підприємницьку діяльність, якщо інше прямо не передбачено Конституцією чи законами України.

Установлені обмеження не стосуються:

- депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;
- депутатів місцевих рад, які не працюють у раді на постійній основі;
- присяжних;
- помічників-консультантів народних депутатів України;
- працівників секретаріатів керівництва Верховної Ради України;
- працівників секретаріатів депутатських фракцій і груп у парламенті;
- працівників патронатних служб державних органів;
- членів правління фондів соціального страхування, Пенсійного фонду та членів наглядової ради Пенсійного фонду;
- осіб молодшого начальницького складу служби цивільного захисту, які несуть службу у змінному режимі та не мають контрольних чи дозвільних повноважень;

- науковців, викладачів і здобувачів вищої освіти, зокрема військових вишів, які залучаються Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти для участі в акредитаційних процедурах на платній основі.

Вимоги після призначення: особа, яка була призначена або обрана на посаду, що підпадає під дію зазначених обмежень, зобов'язана протягом 15 робочих днів із дати призначення або обрання вжити заходів щодо припинення підприємницької діяльності. Протягом цього строку вона не має права здійснювати таку діяльність чи отримувати будь-який дохід від неї.

8.2. Етичні методи запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням

У контексті запобігання та протидії корупції етика державних службовців відіграє важливу роль. Професійний етикет у цьому аспекті розглядається як сукупність загальноприйнятих або офіційно закріплених норм поведінки, що регламентують спілкування та взаємодію працівників у межах певної організації. Це включає правила ділового етикету, характерні саме для цієї установи, вимоги до зовнішнього вигляду, манери спілкування, стандарти комунікації, а також механізми побудови взаємин із зовнішніми партнерами. Усе це спрямоване на підтримання професійного іміджу організації та забезпечення довіри з боку суспільства.

Як зазначено в монографії Битяка Ю.: «Діловий етикет має передбачати регулярне регулювання процесу повідомлення нерівного соціального статусу партнерів з рівними правами з посади – з одного боку, не лише у соціальному, але й у комунікативному плані. З іншого боку – підтримувати певну «нерівність» партнерів з різними службовими функціями, забезпечувати відповідну субординацію та дисципліну» [8, с. 99].

Етичні стандарти для державних службовців мають велике значення, оскільки є ключовим елементом системи соціального управління. Рівень моралі та психологічного стану суспільства безпосередньо впливає на реалізацію управлінських рішень, а отже – і на ефективність державної служби.

Етичні методи запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням передбачають формування у державних службовців та посадових осіб внутрішньої мотивації до чесної поведінки, сумлінного виконання службових обов'язків та дотримання норм моралі і професійної етики. Ці методи базуються не лише на дотриманні закону, а й на ціннісних орієнтирах, що сприяють прозорості, доброчесності та відповідальності у публічному управлінні.

Основні етичні засоби протидії корупції включають:

1. Дотримання етичних кодексів – закріплення на рівні організації чітких морально-етичних стандартів поведінки, яких мають дотримуватись усі працівники, особливо ті, що наділені владними повноваженнями.

2. Формування культури доброчесності – розвиток у працівників розуміння важливості прозорості та відповідальної поведінки, виховання нульової толерантності до корупції.

3. Публічне декларування цінностей – регулярне підтвердження особистої відданості принципам відкритості, служіння суспільству та справедливості.

4. Етичне лідерство – приклад чесної поведінки з боку керівництва, що демонструє підлеглим стандарти прийнятної поведінки.

5. Навчання з етики та доброчесності – проведення тренінгів і семінарів, які сприяють розвитку етичної чутливості та навичок ухвалення рішень у складних моральних ситуаціях.

6. Внутрішній контроль та саморефлексія – заохочення службовців до аналізу власної поведінки, усвідомлення ризиків виникнення конфлікту інтересів та запобігання йому.

Етичні методи запобігання корупції є дієвим доповненням до правових інструментів, оскільки вони впливають не лише на зовнішню поведінку, а й на внутрішні переконання та цінності особи.

8.3. Організаційні методи запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням

Організаційні методи запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням включають комплекс заходів, спрямованих на створення умов, що унеможливають або значно ускладнюють вчинення таких правопорушень у межах діяльності органів влади, підприємств, установ чи організацій. Основні з них:

1. Встановлення чіткої системи внутрішнього контролю – визначення зон відповідальності, процедур погодження, перевірки та затвердження рішень.
2. Розробка та впровадження антикорупційних політик – внутрішніх документів, що регламентують правила поведінки, інформування про конфлікти інтересів, подарунки, взаємодію з третіми сторонами тощо.
3. Регулярне проведення оцінки корупційних ризиків – виявлення сфер підвищеного ризику та впровадження превентивних заходів.
4. Прозорість процедур прийняття рішень – забезпечення відкритості процесів закупівель, найму працівників, розподілу ресурсів тощо.
5. Формування етичної культури в організації – через навчання, тренінги, інформаційні кампанії та приклад керівництва.
6. Використання механізмів внутрішнього та зовнішнього повідомлення (whistleblowing) – створення умов для анонімного або конфіденційного повідомлення про можливі правопорушення.
7. Забезпечення належного кадрового забезпечення – добір кваліфікованих та добросесних кадрів, ротація працівників на вразливих посадах.
8. Регулювання конфлікту інтересів – виявлення та усунення ситуацій, коли приватні інтереси можуть впливати на службові рішення.

8.4. Запобіжні методи запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням

Запобіжні методи запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням – це система превентивних заходів, спрямованих на зниження ризиків виникнення корупції ще до фактичного порушення закону. Вони формують належне середовище для добросесної поведінки та прозорого управління.

До основних запобіжних методів належать:

1. Існуюче антикорупційне законодавство та регуляторна база. Прийняття законів, які чітко визначають поняття корупції, відповідальність і механізми її запобігання. Регулювання конфлікту інтересів, сумісництва, декларування майна та доходів.
2. Формування добросесної кадрової політики. Прозорий добір, призначення і просування по службі державних службовців на основі професійних та моральних якостей. Перевірка кандидатів на добросесність (добропорядність, фінансова прозорість, відсутність конфлікту інтересів).
3. Фінансовий контроль і декларування. Зобов'язання посадовців подавати декларації про майновий стан, доходи, витрати і фінансові зобов'язання. Перевірка достовірності поданих декларацій.
4. Антикорупційне навчання та просвіта. Проведення регулярного навчання та підвищення кваліфікації з антикорупційних стандартів. Популяризація етичної поведінки і цінностей публічної служби.
5. Використання електронного врядування та цифрових сервісів. Автоматизація адміністративних процесів (наприклад, ProZorro) для мінімізації людського впливу. Відкриті реєстри та прозорість рішень.

6. Антикорупційний аудит та внутрішній контроль. Впровадження систем внутрішнього контролю, аудитів і оцінки корупційних ризиків в установах. Виявлення «вразливих місць» у процесах прийняття рішень.

7. Захист викривачів корупції. Створення безпечних каналів повідомлення про корупцію. Захист осіб, які повідомили про порушення, від переслідування.

Ці заходи дозволяють виявляти, мінімізувати та нейтралізувати передумови до корупційних діянь на рівні системи, персоналу та процесів.

Контроль знань

1. У чому полягає роль правових методів у запобіганні корупції?
2. Які основні види правопорушень, пов'язаних з корупцією, визначає законодавство України?
3. Яка різниця між правовими, етичними, організаційними та запобіжними методами боротьби з корупцією?
4. Наведіть приклад організаційного методу запобігання корупції.
5. У чому полягає суть запобіжних методів запобігання корупції?

Інтерактивне завдання для закріплення знань

Відділ державної адміністрації одного з районів розглядає скаргу громадянина на дії начальника відділу економіки. Зі скарги випливає, що чиновник особисто звернувся до підлеглих з проханням забезпечити сприяння в отриманні державного гранту для компанії, засновником якої є його брат. Відомо також, що під час наради керівник відділу вимагав від колег підготувати позитивний висновок щодо відповідності документації компанії, хоча її документи мали численні невідповідності.

Крім того, під час однієї з робочих зустрічей, представник цієї компанії урочисто вручив керівнику подарунок – наручний годинник вартістю понад 8 тисяч гривень. Сам чиновник не повідомив про подарунок керівництво установи і продовжив брати участь у розгляді документів цієї компанії.

Завдання:

1. Визначте, які правові обмеження були порушені посадовцем згідно із Законом України «Про запобігання корупції».
2. Вкажіть, які конкретні статті закону застосовуються до ситуації.
3. Які наслідки можуть настати для державного службовця в разі підтвердження фактів, викладених у скарзі?
4. Запропонуйте правові заходи, які слід вжити для запобігання подібним випадкам у майбутньому

Тестові завдання

1. Який з наведених нижче вчинків є прикладом зловживання службовим становищем?
  - а) участь у публічному заході від імені державного органу;
  - б) виконання посадових обов'язків у межах компетенції;
  - в) передача службової інформації третім особам з особистою вигодою;
  - г) ведення трудового щоденника;
  - д) консультація громадянина щодо адміністративної процедури.
2. Яка максимальна дозволена законом вартість подарунка, отриманого державним службовцем від особи, яка не є його підлеглим або підконтрольною?
  - а) 500 грн;
  - б) 1 прожитковий мінімум;
  - в) 2 прожиткових мінімуми;
  - г) 1 мінімальна зарплата;
  - д) 1000 грн.

3. Який з наведених нижче випадків НЕ є конфліктом інтересів?

- а) участь у прийнятті рішення, яке стосується родича;
- б) виконання обов'язків, що стосуються власного бізнесу;
- в) ведення переговорів з компанією, де працює близька особа;
- г) суперечка між колегами щодо робочих обов'язків;
- д) розгляд заяви громадянина, який є другом посадовця.

4. Що повинен зробити службовець у разі виявлення конфлікту інтересів?

- а) ігнорувати ситуацію;
- б) залучити юриста до розгляду;
- в) повідомити безпосереднього керівника;
- г) прийняти рішення на власний розсуд;
- д) передати повноваження колезі без повідомлення.

5. Яке з наведених нижче обмежень діє протягом 1 року після припинення державної служби?

- а) заборона на отримання спадщини;
- б) заборона на участь у виборах;
- в) заборона представляти інтереси юридичної особи у стосунках з колишнім органом;
- г) заборона на подорожі за кордон;
- д) заборона на працевлаштування.

6. Який вид діяльності дозволено державному службовцю без спеціального дозволу?

- а) комерційна діяльність;
- б) робота в охоронному агентстві;
- в) викладацька діяльність;
- г) управління підприємством;
- д) консультування приватних компаній.

7. Хто має право вручити службовцю подарунок відповідно до закону?

- а) підлеглий;
- б) керівник;
- в) будь-яка особа під час виконання службових обов'язків;
- г) родич під час ювілейної події;
- д) підрядник, який надає послуги державному органу.

8. Який з перелічених варіантів є елементом правового методу боротьби з корупцією?

- а) проведення тренінгів з доброчесності;
- б) самоаналіз мотивів поведінки;
- в) нормативно-правове регулювання;
- г) колективне обговорення цінностей;
- д) формування корпоративної культури.

9. Який орган в Україні займається антикорупційною політикою?

- а) Офіс Президента;
- б) Верховний Суд;
- в) НАБУ (Національне антикорупційне бюро України);
- г) Національна рада з питань телебачення і радіомовлення;
- д) Державна фіскальна служба.

10. Яке з наведених тверджень відповідає Закону України «Про запобігання корупції»?

- а) службовці мають право отримувати винагороду за консультації третім особам;
- б) подарунки службовцям дозволяються за згоди керівництва;
- в) конфлікт інтересів не потребує офіційного розслідування;
- г) сумісництво дозволено без обмежень;
- д) публічний службовець зобов'язаний уникати будь-якої можливості виникнення конфлікту інтересів.

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ

1. Історичні корені поняття «корупція».
2. Сучасні підходи до розуміння корупції.
3. Корупція як невід’ємний атрибут держави.
4. Еволюція розуміння корупції у вітчизняному законодавстві.
5. Основні форми корупції.
6. Корупція як інституційна пастка.
7. Деструктивні наслідки корупції для суспільства (політичні, економічні, соціальні, духовно-моральні).
8. Громадяни держави як головні жертви корупції.
9. Поняття, загальна характеристика та різновиди політичної корупції.
10. Сутність та різновиди захоплення (привласнення) держави.
11. Поняття й особливості адміністративної та побутової корупції.
12. Вплив культури суспільства на рівень корупції.
13. Дослідження міжнародної організації Transparency International у галузі корупції.
14. Дослідження корупції інших міжнародних організацій.
15. Сутність та необхідність антикорупційної політики в публічному управлінні.
16. Розуміння місії антикорупційної політики.
17. Загальні напрями антикорупційної політики.
18. Запобігання корупції як пріоритет антикорупційної політики.
19. Поняття запобігання корупції: сучасні підходи.
20. Основні складові суспільної організації, що спрямована на запобігання корупції.
21. Двадцять керівних принципів боротьби з корупцією Ради Європи.
22. Основні групи принципів антикорупційної діяльності в публічному управлінні.
23. Загальні принципи антикорупційної діяльності: зміст та основна характеристика.
24. Критична важливість політичного забезпечення антикорупційної діяльності.
25. Сутність системності антикорупційної діяльності.
26. Наукове забезпечення антикорупційної діяльності.
27. Зміст правових принципів антикорупційної діяльності.
28. Характеристика управлінських принципів антикорупційної діяльності.
29. Значення реформи публічного управління для запобігання корупції.
30. Принцип етизації та його практичне втілення.
31. Сутність та реалізація принципу відділення влади від бізнесу.
32. Принцип використання економічних механізмів для зменшення рівня корупції.
33. Принципи взаємодії держави та суспільства у антикорупційній діяльності.
34. Необхідність антикорупційної стратегії та її основні різновиди.
35. Сутність стратегічного підходу «війни» з корупцією.
36. Переваги та недоліки стратегії «війни» з корупцією.
37. Сутність стратегічного підходу системного усунення причин корупції.
38. Багатовекторна стратегія боротьби із захопленням держави і адміністративною корупцією Світового банку.
39. Антикорупційна стратегія Нідерландів.
40. Типова стратегія усунення причин корупції на митниці Міжнародного валютного фонду.
41. Переваги та недоліки стратегії системного усунення причин корупції.
42. Сутність стратегічного підходу «свідомої пасивності» щодо корупції.
43. Переваги та недоліки стратегії «свідомої пасивності» щодо корупції.
44. Підхід системного усунення причин корупції як основа антикорупційної політики для конкретної країни.
45. Поняття корупціогенних чинників.

46. Сучасні класифікації корупціогенних чинників.
47. Зміст та основна характеристика політичних корупціогенних чинників.
48. Роль політичної еліти у зменшенні рівня корупції.
49. Економічні корупціогенні чинники: сутність та особливості.
50. Вплив політичних партій на рівень корупції.
51. Оплата праці державних службовців як чинник впливу на рівень корупції.
52. Соціальні корупціогенні чинники.
53. Загальна характеристика правових корупціогенних чинників.
54. Типові корупціогенні чинники, пов'язані з недосконалістю законодавства та його невідповідністю суспільним реаліям.
55. Сутність та значення антикорупційної експертизи.
56. Загальна характеристика управлінських корупціогенних чинників.
57. Конфлікти інтересів при поєднанні у державних органах різних типів функцій.
58. Нерозвиненість адміністративного судочинства як корупціогенний чинник.
59. Корупціогенні чинники, пов'язані з наданням адміністративних послуг.
60. Поняття та негативна роль інформаційної корупції.
61. Культурно-етичні корупціогенні чинники.
62. Виявлення та усунення корупціогенних чинників як ядро антикорупційної політики.
63. Сукупність універсальних напрямів реалізації антикорупційної політики щодо запобігання корупції.
64. Корекція законодавства для зменшення причин корупції.
65. Удосконалення засад формування і організації вищих органів державної влади як антикорупційний напрям.
66. Усунення корупціогенних чинників через структурно-функціональне упорядкування системи органів виконавчої влади.
67. Зміна принципів державної служби і контроль за майновим становищем представників влади у контексті запобігання корупції.
68. Ефективний контроль за розподілом і витрачанням бюджетних коштів як антикорупційний напрям.
69. Шляхи удосконалення економічної політики для запобігання корупції.
70. Зміцнення судової влади як пріоритетний напрям протидії корупції для перехідних країн.
71. Значення та шляхи формування антикорупційної культури українського суспільства на сучасному етапі.
72. Характеристика основних міжнародних антикорупційних документів.
73. Основний зміст Закону України «Про запобігання корупції».
74. Суб'єкти відповідальності за корупційні правопорушення відповідно до Закону України «Про запобігання корупції».
75. Основні напрями антикорупційної діяльності, передбачені Законом України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014 – 2017 рр.». 76. Види злочинів, що пов'язані з корупцією, згідно з Кримінальним кодексом України.
77. Види правопорушень, що пов'язані з корупцією, у Кодексі України про адміністративні правопорушення.
78. Антикорупційні ідеї нового Закону України «Про державну службу».
79. Підзаконні акти, що регулюють діяльність організаційних структур у сфері антикорупційної діяльності в Україні.
80. Правові засади антикорупційної експертизи.
81. Правова регламентація проведення службових розслідувань.
82. Запобігання корупції через механізм спеціальних перевірок.

83. Правила етичної поведінки державних службовців як інструмент запобігання корупції.
84. Правова регламентація функціонування Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення.
85. Класифікація органів з протидії корупції за рівнями публічної влади.
86. Різновиди суб'єктів протидії корупції за функціональним призначенням.
87. Система взаємодії суб'єктів протидії корупції.
88. Роль вищих органів державної влади України у антикорупційній діяльності.
89. Національна рада з питань антикорупційної політики: статус та основні завдання.
90. Основні функції Урядового уповноваженого з питань антикорупційної політики.
91. Спеціальні державні антикорупційні органи як ключовий елемент організаційного забезпечення антикорупційної діяльності.
92. Модель спеціалізованого поліцейського відомства або спецслужби з протидії корупції.
93. Модель координаційного державного органу неполіцейського типу для антикорупційної діяльності.
94. Шляхи забезпечення ефективності діяльності державних антикорупційних органів.
95. Національне антикорупційне бюро України: статус, порядок формування, основні функції, гарантії незалежності.
96. Діяльність Національної поліції України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України у галузі боротьби з корупцією.
97. Національне агентство з питань запобігання корупції як ключова структура у формуванні та реалізації державної антикорупційної політики.
98. Роль Спеціалізованої антикорупційної прокуратури у запобіганні та протидії корупції.
99. Функціонування уповноважених підрозділів (осіб) з питань запобігання та виявлення корупції у апаратах органів виконавчої влади, на підприємствах, в установах та організаціях.
100. Інститути громадянського суспільства як важливі суб'єкти антикорупційної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антикорупційна стратегія на 2021-2025 роки. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/Antykorupcijsna-strategiya-na-2021-2025-rr.pdf>
2. Антикорупційне законодавство: останні новації та особливості їх застосування. URL: https://www.kadrovik.ua/content/antikorupciyne-zakonodavstvo-ostanni-novaciyi-ta-osoblivosti-yih-zastosuvannya?utm_source=chatgpt.com
3. Антикорупційне законодавство: які обмеження в роботі державних службовців? Електронний ресурс. URL: https://rog.gov.ua/novyny/antikorupciine-zakonodavstvo-yaki-obmezheniya-v-roboti-derzh-1730733587?utm_source=chatgpt.com
4. Бабакішієва Г.Н., Зеленьак О.П. Посібник для уповноваженого підрозділу (особи) з питань запобігання та виявлення корупції. К., Центр політичних студій та аналітики «Ейдос», 2018. 40 с.
5. Банчук О. Запобігання і протидія корупції в органах місцевого самоврядування. Практичний посібник / Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні DESPRO». К. : ТОВ «Софія-А». 2012. 88 с.
6. Баранова Є. Міжнародний досвід захисту викривачів корупції та його імплементація в Україні. Підприємництво, господарство і право. 2020. №4. С. 224-227.
7. Барометр світової корупції – 2016. URL: <https://ti-ukraine.org/research/barometr-svitovoi-koruptsii-2016>
8. Битяк Ю.П. Державна служба в Україні: організаційно-правові засади: монографія. Х.: Право, 2005. 175 с.
9. Бондаренко О.С. Концепція кримінально-правової протидії корупції: монографія. Суми: СумДУ, 2021. 472 с.
10. Боровик А. Корупційні практики та методи їх подолання у державах Європи. Підприємництво, господарство і право. 2019. №5. С. 229-237.
11. Васильєва О.І., Васильєва Н.В. Корупція – одна з найактуальніших проблем сучасності. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2019. № 6. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/6_2019/3.pdf
12. Вищий антикорупційний суд. URL: <https://hcac.court.gov.ua/hcac/>
13. Галунько В. Юридичний зміст політичної корупції в Україні. Підприємництво, господарство і право. 2020. №5. С. 122-127.
14. Грубінко А.В. Історія держави і права зарубіжних країн та римське право. Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2019. 384 с
15. Гудзь І. С. Корупція в Індії. Роль поліції у боротьбі з корупцією (зарубіжний досвід): зб. тез доп. учасників XIX Студент. наук-практ. конф. інозем. мовами, 20 квіт. 2018 р., м. Харків, Україна. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/21_04_2018/pdf/70.pdf
16. Гуменюк Г.П. До питання про розробку та прийняття «саксонського зерцала» (XIII ст.). Актуальні проблеми держави і права. URL: <http://www.apdp.in.ua/v36/56.pdf>
17. Державна антикорупційна політика і запобігання та протидія корупції на публічній службі в органах державної влади та органах місцевого самоврядування: монографія / автор. кол.: В.В. Василевич, Т.Е. Василевська, В.Ф. Нестерович, Е.В. Расюк, А.В. Савченко, В.Л. Федоренко (кер.) та ін.; за ред.проф. Ю.В. Ковбасюка і проф. В.Л. Федоренка. К.: Видавництво Ліра-К, НАДУ, 2016. 524 с.
18. Державна політика: підручник / ред. кол.: Ю.В. Ковбасюк (голова), К.О. Ващенко (заст. голови), Ю.П. Сурмін (заст. голови) та ін. ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. К. : НАДУ, 2014. 448 с.
19. Деркач С., Карпова О., Леончук О. Луцик В. Практичний посібник щодо роботи з викривачами для уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції. Київ: ТОВ РЕД ЗЕТ, 2021. URL: <https://wiki.nazk.gov.ua/?sl=3363>

20. Деякі питання реалізації Закону України «Про очищення влади»: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 р. № 563. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/563-2014-%D0%BF#Text>
21. Дика О.С., Наумчук К.М. Соціальний аспект розвитку корупції в процесі розвитку державної антикорупційної політики. Інвестиції: практика та досвід. 2019. Вип. 22. С. 107-111.
22. Дика О.С., Наумчук К.М., Тростенюк Т.М. Економічна безпека України в умовах впливу корупції. Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування. 2023. Вип. 4. С. 3-9.
23. Драган І.О, Нонік В.В, Кравчук (Наумчук) К.М. Вплив корупційної діяльності на економічну політику держави. «Вісник ЖДТУ»: Економіка, управління та адміністрування. 2019. Вип. 1(87). С. 174-179.
24. Дудоров О.О., Коломоєць Т.О., Кушнір С.М., Макаренков О.Л. Загальнотеоретичні, адміністративно – та кримінально-правові основи концептуалізації антикорупційної реформи в Україні: колективна монографія. Запоріжжя, 2019. 476 с
25. Заброта Д.Г. Поняття державної антикорупційної політики. Право і безпека. 2012. № 2 (44). С. 98–104.
26. Запобігання і протидія корупції в державних органах та органах місцевого самоврядування: метод. рек. М-ва юстиції України від 16 жовт. 2013 р. // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0020323-13>.
27. Зміни в антикорупційних обмеженнях для держслужбовців та посадових осіб місцевого самоврядування. URL: https://smu.dsp.gov.ua/anticorrupt/zminy-v-antikoruptsiinykh-obmezhenнях-dlia-derzhsluzhbovtiv-ta-posadovykh-osib-mistsevohosamovriaduvannia/?utm_source=chatgpt.com
28. Індекс сприйняття корупції – 2022. Transparency International Ukraine: веб-сайт. URL: [https:// ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2022/](https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2022/).
29. Іщук Д.О. Адміністративно-правовий статус спеціалізованих суб'єктів протидії корупції в Україні: моногр. Київ: Вид. дім «Гельветика», 2020. 356 с.
30. Кікалішвілі М.В. Стратегія й тактика протидії корупційній злочинності в Україні: монографія. Запоріжжя: Гельветика, 2020. 415 с.
31. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 – 212²⁴). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
32. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 1 січня 2010 р. № 251- V. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text
33. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції: Міжнародний документ від 31.10.2003 року. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text)
34. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
35. Корупція увійшла до трійки найголовніших проблем для українців. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/korruptsiya-voshla-troyku-vazhneyshihproblem-1537869223.htm>
36. Кравченко С.О. Підходи до розуміння антикорупційної політики в публічному управлінні. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія : Державне управління. 2018. Т. 29 (68). № 2. Режим доступу : http://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/2_2018/2_2018.pdf#page=34.
37. Кравчук М., Лаврів І. Сутність корупції та основні шляхи її подолання. Актуальні проблеми правознавства. 2021. № 3. С. 31-36.
38. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text.
39. Кримінальний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

40. Маслова І.Я. Адміністративно-правове регулювання функціонування національного агентства з питань запобігання корупції: монографія. Видавничий дім «Гельветика», 2022. 296 с.
41. Мельник М. І. Хабарництво: загальна характеристика, проблеми кваліфікації, удосконалення законодавства. К.: Парлам. вид-во. 2000. 256 с.
42. Методологія теорії і практики юриспруденції. історико-правові передумови виникнення корупції в правоохоронних органах України. URL: http://yurvisnyk.in.ua/v1_2021/9.pdf
43. Навчально-методичний посібник для самостійної роботи та практичних занять з навчальної дисципліни «Запобігання корупції» [галузь знань 081 «Право», рівень «Бакалавр»]. уклад.: Н.В. Сметаніна. Х: Нац. юрид ун-т імені Ярослава Мудрого, 2022. 47 с.
44. Нагорняк Л. Нагорняк А.В. Шляхи подолання корупції. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/10547/16_%D0%9D%D0%B0%D0%B3%D0%D0%BD%D1%8F%D0%BA_260-261.pdf?sequence=1&isAllowed=y
45. НАЗК. URL: <https://wiki.nazk.gov.ua/category/konflikt-interesiv/n11-obmezheniya-pislya-grupynennya-diyalnosti-pov-yazanoyi-z-vykonannyam-funktsij-derzhavny-mistsevogo-samovryaduvannya/>
46. Наливайко І.О. Сучасні механізми запобігання та протидії корупції в Україні. The 5th International scientific and practical conference “Science, innovations and education: problems and prospects”(December 8-10, 2021) CPN Publishing Group, Tokyo, Japan. 2021. С. 1036.
47. Наливайко Л., Савченко О. Теоретико-правові засади громадського контролю за діяльністю органів державної влади. Київ: «Хай Тек Прес», 2017. 276 с.
48. Наливайко О.І. Теоретико-правові проблеми захисту прав людини: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2002. 20 с.
49. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання корупції» / В.С. Ковальський, О.І. Миколенко, Є.Л. Стрельцов, О.І. Клименко. Київ: Юрінком Інтер. 2018. 380 с.
50. Наумчук К.М. Державна антикорупційна політика України. Економіка, управління та адміністрування. 2023. Вип. 2(104). С. 156–162. URL: [https://doi.org/10.26642/ema-2023-2\(104\)-156-162](https://doi.org/10.26642/ema-2023-2(104)-156-162)
51. Наумчук К.М. Місце євроінтеграційного процесу у виявленні корупційних явищ в Україні. Перспективи розвитку управлінських систем у соціальній та економічній сферах України: теорія і практика : зб. матеріалів IV Всеукр. наук.-практ. інт.-конф., 24 листопада 2020 р.. К.: КУБГ, 2020. 472 с. С. 198-201.
52. Наумчук К.М. Особливості формування та реалізації Державної антикорупційної політики. Інвестиції: практика та досвід. 2020. Вип. 4. С. 134-138.
53. Наумчук К.М. Формування та реалізація антикорупційної політики держави, як інструмент підвищення ефективності управління. Стратегічні пріоритети розвитку економіки, обліку, фінансів та права в Україні та світі: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 23 січня 2020 р.): у 6 ч. Полтава: ЦФЕНД, 2020. Ч. 2. С. 35- 37.
54. Наумчук К.М., Тростенюк Т.М. Історичні аспекти розвитку антикорупційної політики. Економічний простір: збірник наукових праць. 2021. Вип.168. С. 11-16.
55. Національна антикорупційна стратегія на 2011–2015 роки. Схвалена Указом Президента України від 21 жовтня 2011 року № 1001/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001/2011#Text>
56. Невмержицький Є.В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії: монографія. К.: КНТ, 2008. 368 с.

57. Нонік В.В. Базові методологічні складники формування та реалізації антикорупційної політики в Україні. Публічне управління та митне адміністрування. 2019. № 1 (20). С. 86-94.
58. Онищук І. І. Правовий моніторинг: проблеми методології, теорії та практики : моногр. Івано-Франківськ – Дрогобич: Коло, 2017. 512 с
59. Поняття, види та форми корупції. URL: <http://kpnu.edu.ua/wpcontent/uploads/2015/05/zapobigannya-ta-viyavlennya-koruptsiyi.pdf>
60. Посібник для державного службовця з питань запобігання корупційних діянь / уклад.: С. М. Серьогін, О. Л. Молошна, В. В. Баштанник та ін. Д. : ДРІДУ НАДУ, 2009. 136 с.
61. Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1203-16#Text>
62. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо упорядкування окремих питань захисту викривачів: Закон України від 01 червня 2021 р. № 1502-IX. Відомості Верховної Ради України. 2021. № 32. Ст. 259. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1502-20#Text>.
63. Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12 листопада 2015 року № 794-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 6. Ст. 55. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text>
64. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 року № 1700-VII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/1700-18>.
65. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки: Закон України від 14.10.2014 року № 1699-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1699-18#>
66. Про засади державної антикорупційної політики на 2020-2024 роки: проект Закону України від 21 верес. 2021 р. URL: http://w1.l1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70007.
67. Про затвердження Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015 - 2017 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 265. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265-2015-%D0%BF#Text>
68. Про затвердження Положення про Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні правопорушення: Наказ Мін'юсту від 11 січня 2012 р. № 39/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0028-12#Text>
69. Про затвердження Порядку передачі дарунків, одержаних як подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним установам чи організаціям: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2011 р. № 1195. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1195-2011-%D0%BF#Text>
70. Про затвердження Порядку проведення службового розслідування стосовно осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування: Постанова Кабінету Міністрів України від 13 червня 2000 р. № 950. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950-2000-%D0%BF#Text>
71. Про затвердження Порядку проведення спеціальної перевірки стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, та посад з підвищеним корупційним ризиком, і внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 березня 2015 р. № 171. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/171-2015-%D0%BF#Text>
72. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-19#Text>

73. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1698-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>
74. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30 червня 1993 р. № 3341-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text>
75. Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами: Закон України від 21.12.2000 р. №2181-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2181-14#Text>
76. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>
77. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
78. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Антикорупційна політика». URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/anti-corruption-policy.pdf>
79. Публічне управління та адміністрування в умовах війни і в поствоєнний період в Україні: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. у трьох томах, м. Київ, ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, 15-28 квітня 2022 р.; ред. колегія: І.О. Дегтярьова, В.С. Куйбіда, П.М. Петровський та ін., уклад. Т.О. Мельник. Т. 1. К.: ДЗВО «УМО» НАПН України, 2022. 213 с.
80. Риндюк В. І. Правотворчість як вид юридичної діяльності: праксеологічний аспект. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. 2019. Вип. 4 (44). С. 137–142.
81. Роз'яснення Мін'юсту «Корупційні ризики в діяльності державних службовців» від 12 квітня 2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0026323-11#Text>
82. Рудой К. М. Запобігання корупції як напрямок забезпечення міжнародної безпеки. Правова держава. 2015. № 19. С. 69–73.
83. Свірко С.В. Сучасний розвиток системи управління державними фінансами України: обліковий сегмент в забезпеченні інноваційно-інвестиційного вектору спрямування. Вісник ЖДТУ. 2018. Вип. 1 (83). С. 56–65.
84. Свірко С.В., Кузьмінський Б.Ю. Державні фінанси України: ретроспективний погляд крізь обліковий аспект. Незалежний аудитор. 2015. № 12 (II). С. 21–32.
85. Свірко С.В., Тарасова Т.О. Державне управління в сфері бюджетної безпеки в контексті модернізації системи управління державними фінансами України: механізми, напрями, завдання. Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. 2020. № 4. Т. 2. С. 294–308.
86. Стрільців О.М. Недоліки антикорупційного законодавства в частині розгляду повідомлень про корупцію. Юридичний електронний журнал. №9. 2022. URL: http://lsej.org.ua/9_2022/90.pdf.
87. Теоретико-правова характеристика взаємодії органів судової влади та інститутів громадянського суспільства: монографія / Л.Р. Наливайко, В.М. Олійник. Дніпро: ДДУВС, 2019. 192 с.
88. Труба Р. Єдиноначальність та погодження в реалізації окремих повноважень директора Державного бюро розслідувань. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 5. С. 233–237.
89. Уряд пропонує боротися з корупцією у приватній сфері і запровадити нові обов'язки для працівників. URL: https://sud.ua/uk/news/publication/276188-pravitelstvo-predlagaet-borotsya-s-korrupsiyey-v-chastnoy-sfere-i-vvesti-novye-obyazannosti-dlya-rabotnikov?utm_source=chatgpt.com
90. Цаль-Цалко Ю. С., Якобчук В. П., Косянчук С. Г. Антикорупційна політика у сфері публічного управління. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2020. № 11. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2156-2020.11.2>.

91. Шимон О.М. Обмеження та заборони як засоби запобігання адміністративним право-порушенням, пов'язаним з корупцією, у діяльності державних службовців: дис. канд. ... юрид. наук. Запоріжжя, 2020. 201 с.
92. Щодо особливостей перевірки повідомлень про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції»: роз'яснення Національного агентства з питань запобігання корупції від 14 липня 2020 р. №7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr007884-20#Text>
93. Beschastnyi V., Shkliar S., Fomenko A., Obushenko N., Nalyvaiko L. Place of Court Precedent in the System of Law of the European Union and in the System of Law of Ukraine. Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues. 2019. Volume 22. Issue 6. DOI:10.51647/kelm.2022.7.20
94. Kamalam Dr.S. Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development. Pondicherry Journal of Nursing. URL: <https://www.jaypeedigital.com/doi/PJN/pdf/10.5005/pjn-11-2-42>.
95. Naumchuk K. Analysis of modern factors influencing the development of anticorruption activities of the state. Socioworld Refereed & reviewed journal Social research & behavioral sciences 2021. Vol. 03. Issue 03. P.116-122
96. Sustainable Development Goals. URL: <https://sdgs.un.org>.
97. Svirko S.V., Kuzminsky B.Yu. Public finance of Ukraine: decisive vectors, result and problem of development. Independent author. 2015. Vol. 13 (III). P. 24–31.
98. Transparency international Ukraine. URL: <http://ti-ukraine.org/>

Навчальне видання

Наумчук Катерина Миколаївна

Антикорупційна політика

Навчальний посібник

Електронне видання

*Комп'ютерний дизайн та верстка: Наумчук К.М.
Видається у авторській редакції*

Гарнітура Times New Roman.
Умовн.-друк. арк. 9,99.

Державний університет «Житомирська політехніка»
м. Житомир, вул. Чуднівська, 103